

Riksdagens protokoll

1977/78:157

30 maj 1978

Debatter m. m.

Tisdagen den 30 maj

Svar på frågor:

1977/78:453 av Eva Hjelmström (vpk) om ett svenskt initiativ till protest mot regimen i Brasilien	3
1977/78:455 av Oswald Söderqvist (vpk) om information rörande förhållandena i Argentina	5
1977/78:463 av Mats Hellström (s) om ett regeringsuttalande med anledning av sydafrikanskt militärt angrepp på Angola	8
1977/78:489 av Per Gahrton (fp) om fallet Dagmar Hagelin	12
1977/78:490 av Bertil Zachrisson (s) om planerna på avgiftsbeläggning av vägar och broar	15
1977/78:491 av Börje Nilsson (s) om åtgärder för att förbjuda användningen av viss bilbarnstol	20
1977/78:495 av Karl-Erik Strömberg (fp) om omhändertagandet i hamnar av rester av miljöfarliga varor	23
1977/78:478 av Birger Rosqvist (s) om nedläggningen av Gränges Shipping	25
1977/78:485 av Sten-Ove Sundström (s) om nedläggningen av Gränges Shipping	25
1977/78:482 av Börje Nilsson (s) om åtgärder för att rädda driften vid Karpalunds sockerbruk	32
1977/78:493 av David Wirmark (fp) om tidpunkter för racertävlingar med båt	35
1977/78:507 av Svante Lundkvist (s) om regeringens syn på strandskyddet	37
1977/78:481 av Oswald Söderqvist (vpk) om fenoxisyrornas inverkan på människans arvs massa	41
Meddelande om riksmötet 1978/79	45
Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken	45
Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet	82

Samtliga avgjorda ärenden**Tisdagen den 30 maj***Näringsutskottets betänkande*

1977/78:65 om bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken . 45

Skatteutskottets betänkande

1977/78:58 om utredning i utländskt skatteärende, m. m. 81

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1977/78:39 om organisation av statsförvaltningens centrala arbets-
givarfunktion. 81

Tisdagen den
30 maj 1978

Tisdagen den 30 maj

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

*Om ett svenskt
initiativ till protest
mot regimen i
Brasilien*

§ 2 Om ett svenskt initiativ till protest mot regimen i Brasilien

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Eva Hjelmströms* (vpk) den 9 maj anmälda fråga, 1977/78:453, och anförde:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig om den svenska regeringen tänker uttala sin protest mot regimen i Brasilien och ta initiativ i FN för ett internationellt fördömande av våldsdåden i landet samt ta initiativ för att de politiska fångarna snarast frigges.

Vid upprepade tillfällen, senast här i riksdagen den 2 maj i år, har jag framhållit den vikt regeringen tillmäter skyddet av de mänskliga rättigheterna. Jag har också många gånger redogjort för hur vi från svensk sida bedriver arbetet för att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna. Inget land svävar i okunnighet om Sveriges inställning till våld, tortyr och förtryck.

Det är ett tragiskt faktum att mänskliga rättigheter fortfarande åsidosätts i flertalet av FN:s medlemsstater. Vi fördömer varje form av förföljelse av människor på grund av deras politiska eller religiösa övertygelse, deras ras eller etniska tillhörighet, varhelst sådan förföljelse förekommer.

Det är regeringens uppfattning att Sveriges strävanden för att öka respekten för de mänskliga rättigheterna i första hand bör inriktas på att förbättra det internationella regelsystemet och att kraven som ställs måste omfatta alla FN:s medlemsstater. Effektiviteten i arbetet för att stödja de människor som är i trångmål är vägledande för vårt val av tidpunkt och metoder. Regeringen kommer att fortsätta att aktivt verka efter dessa linjer i syfte att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna i alla länder.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret, men tyvärr var det inget rakt svar.

Anledningen till att jag ställde frågan var den hungerstrejk som inleddes den 17 april som protest mot militärdiktaturens behandling av främst två politiska fångar, Rholine Cavalcanti och Carlos Soares Alberto, bägge dömda till livstids fängelse i isoleringscell efter att redan i två år ha suttit isolerade. Efter tre veckors strejk höll många av dem på att dö. Amnesty, studentrörelsen, delar av kyrkan med kardinal Arnz i spetsen och andra organisationer protesterade mot juntans barbariska behandling av fångarna. Också i Sverige växte opinionen. Brasiliengrupperna och andra organisationer visade sin aktiva solidaritet. Men vad gjorde den svenska regeringen? Ingenting.

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om ett svenskt
initiativ till protest
mot regimen i
Brasilien*

Nu vågade inte fascistjuntan vidhålla sina domar – Rholine och Carlos har fortfarande livstids fängelse, men inte i isoleringscell. Detta visar att en internationell opinion trots allt kan medverka till att påverka militärdiktaturen och stärka de krafter inom landet som vill återställa de mänskliga rättigheterna. Men trots denna tillfälliga framgång består ju förtrycket och förtrampas alla demokratiska fri- och rättigheter i Brasilien.

Sverige har ett omfattande engagemang i Brasilien via de svenska storföretagen. Vi exporterar vapen till juntan som används i förtrycket av befolkningen. Det gör det än viktigare att den svenska regeringen agerar kraftigt i fall som detta. Sverige visar, som vpk har påtalat många gånger här i kammaren, i sina relationer med en rad latinamerikanska diktaturstater upp ett dubbelt ansikte – det ansikte som Karin Söder också visar upp här i dag: ett allmänt tal om att försvara de mänskliga rättigheterna samtidigt som man förser just dem som förtrampar med vapen och indirekt också kapital.

Herr talman! Det har nu gått 14 år sedan militärjuntan tog makten i Brasilien – 14 år av demokratiskt mörker, tortyr och förtryck. Men nu börjar krafterna enas också inom Brasilien. Man protesterar, man kräver en allmän, obegränsad amnesti. Sverige kan aktivt solidarisera sig med dessa krafter, men det kräver att den svenska regeringen agerar.

Det är riktigt att vi hade en liknande debatt den 2 maj här i riksdagen. Då gällde det Iran, också det ett land där svenska företag har starka ekonomiska intressen. Jag tycker mig hela tiden kunna spåra ett mönster i våra relationer till de här länderna.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Eva Hjelmström påpekade att hennes fråga föranleddes av den hungerstrejk som har pågått i Brasilien med anledning av de två livstidsfångarnas isoleringsstraff. Protestaktionen har, som Eva Hjelmström också sade, avbrutits därför att man nu har uppnått vissa resultat. Fångarna sitter visserligen fortfarande i fängelse, men isoleringsstraffet har brutits. Vi är naturligtvis medvetna om att det finns problem inom området för de mänskliga rättigheterna i Brasilien liksom i en lång rad andra länder med de mest varierande styrelseskick. Men det är vår uppfattning att det effektivaste sättet att arbeta för att uppnå respekt för de mänskliga rättigheterna inte alltid är att göra högljudda offentliga uttalanden och fördömanden av enskilda länder. Sådana åtgärder kan ibland faktiskt få en motsatt effekt, så att de inte blir till stöd för dem vi vill hjälpa utan i stället gör det svårare för dem. Men det måste gälla för alla länder att kravet när det gäller de mänskliga rättigheterna skall tillgodoses, och därför har vi i Sverige med lång tradition inriktat oss på att nå en så bred anslutning som möjligt till internationella konventioner för att stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna. Det är det mest effektiva sättet för oss att arbeta.

Med anledning av vad Eva Hjelmström sade om vår vapenexport vill jag också bestämt tillbakavisa påståendet att det vi exporterar skulle kunna användas för förtryck av människorna. Sådana regler gäller för svensk vapenexport att det inte är möjligt att använda vapnen på det sättet.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I Karin Söders svar nämns över huvud taget inte Brasilien. I svaret finns alltså ingenting som klargör vad den svenska regeringen anser om militärdiktaturen där nere. Jag vill därför ställa den raka frågan: Vad tycker egentligen Karin Söder om militärjuntan i Brasilien?

Nu är det så att den här hungerstrejken inte har avbrutits tack vare att den svenska regeringen på något sätt agerat i vare sig FN eller i andra internationella organ, utan det är andra krafter som agerat till försvar för de mänskliga rättigheterna. Jag kan bara konstatera att när det kommer till kritan, så är det de svenska storföretagen som avgör hur regeringen skall handla.

Så till frågan om vapenexporten. Vem garanterar egentligen hur de svenska vapnen används? Kan den svenska regeringen garantera att de inte används för att förtrycka befolkningen i Brasilien? Självfallet inte!

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Eva Hjelmström måste inte ha hört på vad jag sade. Jag sade så här i min replik: "Vi är naturligtvis medvetna om att det finns problem inom området för de mänskliga rättigheterna i Brasilien liksom i en lång rad andra länder — —."

Därutöver vill jag än en gång bestämt avvisa påståendet att vi levererar en sådan typ av vapen som skulle kunna användas för att förtrycka människor. I enlighet med de riktlinjer som den svenska riksdagen har antagit levererar vi endast defensiva vapen genom vår vapenexport.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Men det är ju så att även defensiva vapen är fullt möjliga att använda mot en civilbefolkning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om information rörande förhållandena i Argentina

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 10 maj anmälda fråga, 1977/78:455, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om regeringen har vidtagit några åtgärder för att säkerställa en bred och allsidig information också från statens sida till den svenska allmänheten om förhållandena i Argentina i samband med fotbolls-VM.

I vår typ av samhälle är det i första hand massmediernas och de opinionsbildande organisationernas sak att informera allmänheten om förhållandena i främmande länder. Det är mitt bestämda intryck att den som vill bilda sig en uppfattning om förhållanden i Argentina är väl tillgodosedd med information f. n. Inom 100 representanter för svensk press, radio och TV kommer att befinna sig i Argentina under fotbolls-VM. Jag är övertygad

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om information
rörande förhållan-
dena i Argentina*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om information
rörande förhållan-
dena i Argentina*

om att de kommer att lämna en bred och allsidig information. Den svenska ambassaden i Buenos Aires har inför VM förstärkts med en tjänsteman från UD:s pressbyrå. Ambassaden kommer självfallet att göra sitt bästa för att tillmötesgå journalisternas önskemål om service och orientering.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga. Den är självfallet ställd mot den bakgrunden att vi vet att ett sådant här stort idrottsevenemang tidigare använts just för propaganda för den sittande regimen i landet.

Det är ett annat läge i det här fallet – jag vill gärna hålla med om det. Det finns en helt annan uppmärksamhet och medvetenhet om att Argentina är ett land där det råder förtryck. Det är också riktigt som utrikesministern säger i sitt svar att den svenska pressen har mobiliserat mycket personal och att denna alldeles säkert försöker kartlägga och analysera förhållandena på ett sätt som gör att en allsidig information kommer fram den vägen.

Men det hindrar inte att man gärna skulle se att också regeringen, framför allt genom sin representation på platsen, vidtog en del åtgärder. Det är positivt att det blivit en förstärkning av presstjänsten. Men med tanke på det stora uppbåd av representanter som man kan vänta sig från den svenska pressen och andra massmedia verkar förstärkningen med en enda tjänsteman från UD:s pressbyrå till ambassaden i Buenos Aires liten. Man borde ha kunnat förvänta sig en något kraftigare satsning inför den förväntade anstormningen av uppgiftssökare. Jag är säker på att ambassaden i Buenos Aires kommer att bli mycket hårt anlitad och att det blir närmast en anstormning av förfrågningar från svenska journalister och svenskt massmediefolk i övrigt.

Jag tycker därför att ambassaden borde ha fått en något bättre förstärkning och att regeringen borde ha vidtagit något bättre åtgärder än att endast skicka ner en extra tjänsteman – det verkar ganska litet i sammanhanget. Det är bra att hänvisa till pressen och säga att den skall sköta om det här, men regeringen borde i detta fall – när man nu känner till förhållandena, att det finns en diktaturregim som försöker utnyttja idrottsevenemanget i propagandasyfte – ha vidtagit åtgärder som kunnat säkerställa ytterligare stöd till de opinionsbildande krafterna.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag tror att vi skulle grovt underskatta den svenska pressen om vi skulle utgå ifrån att den inte kunde ge en allsidig och balanserad bild av dagens Argentina. Jag ser ingen som helst grund för farhågor av det slaget. Och det vi redan fått läsa från svenska journalisters sida under den tid som nu gått visar att de gör ett mycket bra arbete.

När det gäller ambassadens bemanning har vi skickat ner en extra tjänsteman, vilket skett i samförstånd med de redan på platsen befintliga tjänstemännen och naturligtvis i samarbete med ambassadören. Jag kan försäkra Oswald Söderqvist att alla på ambassaden kommer att hjälpa till i det

här servicearbetet och vara koncentrerade på att bevaka svenska intressen på ett alldeles speciellt sätt för att kunna ge information under den här tiden. Jag tror att vi kan lita på att de kommer att göra sitt bästa och hysa tillförsikt om att det kommer att vara tillräckligt. Och från UD kommer vi självfallet att följa det hela på ett sådant sätt att vi kan bedöma om resurserna är tillräckliga.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag underskattar på intet sätt den svenska pressen, och jag är fullt övertygad om att den också kommer att göra sitt bästa för att ge en allsidig belysning av och information om förhållandena i Argentina. Jag tror inte att vi behöver riskera att få en upprepning av tidigare evenemang av denna typ, där regimen på ett ostört sätt skall få sprida sin propaganda. För detta är, som jag sade i mitt första inlägg, medvetenheten alltför stor.

Men jag tycker att utrikesministern litet för lätt smyger undan från ansvaret och säger, att det skall ligga på pressen, att vi skall lita på att den skall sköta om detta. Regeringen hade till att börja med haft möjligheter att gå ut med något slags analys, ett offentligt uttalande eller något sådant, beträffande regimen i Argentina. Jag tycker fortfarande att den tjänsteman som har skickats ned från UD:s pressbyrå verkar vara en mycket svag förstärkning inför ett så stort evenemang. Vi kan själva av utrikesministerns svar se att man förväntar sig inemot 100 representanter för svensk press, radio och TV. Även om det finns andra tjänstemän på ambassaden som självfallet, liksom i alla andra sådana sammanhang, villigt ställer upp, tycker jag att en ännu större förstärkning hade varit högst motiverad från regeringshåll när vi vet hurudana förhållandena är.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag tycker att det är mycket viktigt att i sådana här sammanhang skilja på två saker, nämligen information och opinionsbildning. Det är ju så att massmedierna står för en viktig del av både opinionsbildningen och informationen. Vi vill från regeringens sida inte ingripa i den opinionsbildning som tidningarna bedriver och inte heller i deras informationslämnande. Vi vet att så sker i andra typer av samhällssystem, men det är ju främmande för oss, med det samhällssystem som vi har.

Vi bidrar på vårt sätt för att ge service, och jag vidhåller att vi har gjort en god bedömning när det gäller att göra förutsättningarna så bra som möjligt för journalisterna där nere. Men samtidigt är det också regeringens sak att delta i opinionsbildningsarbetet, och det har vi faktiskt gjort under lång tid och på olika sätt när det gäller Argentina. Framför allt har vi i samband med Hagelinfallet haft anledning att ta upp frågorna om de mänskliga rättigheterna, både i offentliga sammanhang och på annat sätt. Jag tror inte att någon här i Sverige är okunnig om vår syn på förhållandena i Argentina. Också det är en viktig del av vår upplysningsverksamhet, och denna har pågått under mycket lång tid.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om information
rörande förhållan-
dena i Argentina*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om ett regerings-
uttalande med
anledning av syd-
afrikanskt militärt
angrepp på Angola*

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tycker att utrikesministerns sista inlägg var något dubbeltydigt. Jag hajade först till när utrikesministern gjorde något slags åtskillnad mellan opinionsbildning och information, där som jag uppfattade det press och andra media skulle stå för opinionsbildningen och regeringen kanske för något slags objektiv information. Det kan inte vara avsikten – och det hoppas jag inte heller var meningen – men det var det intryck jag först fick.

Sedan ändrade sig utrikesministern i sitt anförande och sade, att regeringen naturligtvis också skall hjälpa till att skapa opinion, och det fattas bara annat. Det är ju självklart att regeringen med de uttalanden och deklarationer som den gör också måste se till att det skapas opinion mot ett sådant förtryck som det gäller. Det skall inte bara vara så att regeringen och dess representanter står för det informativa, utan informationen måste också vara opinionsbildande. Jag tycker fortfarande att regeringens satsning är alldeles för svag.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill bara för klarhetens skull framhålla att vad jag sade faktiskt var, att regeringen deltar i det opinionsbildande arbetet. Jag ändrade mig alltså inte på den punkten i slutet av min replik utan hade genomgående samma utgångspunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om ett regeringsuttalande med anledning av sydafrikanskt militärt angrepp på Angola

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Mats Hellströms* (s) den 11 maj anmälda fråga, 1977/78:463, och anförde:

Herr talman! Mats Hellström har frågat mig på vilket sätt regeringen avser ge till känna sitt fördömande av Sydafrikas aggression mot Angola och massakern av Namibiaflyktingar i Angola i början av maj samt på vilket sätt regeringen avser tillmötesgå det akuta och stora hjälpbehov som Sydafrikas terroraktioner förorsakar såväl SWAPO som flyktingarna och Angola.

Det är med djup avsky som vi i Sverige tar del av de upprörande ögonvittnesskildringar som nu föreligger om den sydafrikanska attacken mot läger för namibiska flyktingar i Angola. De mest skrämmande informationerna gäller lägret i Cassinga, 250 km från Angolas gräns mot Namibia. Som många gånger tidigare när det gäller vedergällningsanfall av denna typ har det visat sig att de officiella kommunikéerna om slag mot viktiga fiendebaser varit felaktiga. Kvinnor, barn och äldre har brutalt mördats. De bunkrar och militära förråd som sägs ha blivit förstörda var skolor och sovbaracker. Skildringar om ihjälskjutna och bajonettstungna ungdomar visar en grym hänsynslöshet som saknar gräns.

Sydafrikas regering måste med skärpa fördömas för det brott mot

humaniteten som den gjort sig skyldig till. I det uttalande som regeringen gjorde i samband med beslutet den 11 maj att ge SWAPO ett ytterligare bidrag påtalade vi brutaliteten i det sydafrikanska överfallet på Cassinga. Jag har i ett samtal med Sydafrikas sändebud i Stockholm för några veckor sedan gjort helt klart med vilket utomordentligt allvar den svenska regeringen ser på massakern.

Redan före det sydafrikanska illdådet övervägde regeringen att lämna SWAPO ytterligare stöd. Några dagar efter det sydafrikanska anfallet gästades Sverige av en SWAPO-delegation, under ledning av vice ordföranden Muyongo, som vädjade om katastrofbistånd. Regeringen beslutade då att öka på det stöd, som tidigare övervägdes, till 3 milj. kr. Vid tidpunkten för regeringens ställningstagande fanns ej någon beräkning på hjälpbehovens omfattning. Regeringen kommer senare att ta ställning till vad Sverige bör göra för de namibiska flyktingarna på längre sikt.

Regeringen beslutade förra veckan att öka det reguljära biståndet till SWAPO från 10 milj. kr. innevarande år till 20 milj. kr. för nästa år, med andra ord en fördubbling. Vid de förhandlingar som i dagarna slutförts med SWAPO angående utnyttjandet av det svenska stödet har man kommit överens om att avsätta ca två tredjedelar av detta belopp för flyktingarna i Angola.

Vid sidan av detta direkta stöd till SWAPO har regeringen därutöver verkat för att internationella organisationer, bland dem FN:s flyktingkommissarie och FN:s livsmedelsprogram, gör extrainsatser till förmån för de namibiska flyktingarna i Angola.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag får tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

Det är bra att regeringen uttrycker sin avsky över Sydafrikas terrorangrepp på Angola och flyktingarna där. Men jag måste säga att fördömandet kommer väl sent. Sverige borde vara i första linjen när det gäller att väcka internationell opinion kring den fruktansvärda massaker som skedde i början av maj. Tyvärr upprätthölls den internationella opinionsbildningen kring den här massakern endast några dagar. Sedan har den glidit undan för andra frågor. Här i Sverige diskuteras nu i stället aningslösa uttalanden av företagsledare om värdet av att tjäna pengar i Sydafrika.

Den terrormassaker som skedde i Angola startade ju som ett flygangrepp med bombningar runt om i två provinser. Fallskärmstrupper verkställde sedan massaker mot människor, såsom beskrivs i utrikesministerns svar, och minst 600 människor dödades. I många fall dödades barn, kvinnor och flyende män bakifrån. Många av liken har skottsår i ryggen. Många av de skadade som ligger på de provisoriska dåliga sjukhusen är skadade genom skott i ryggen. Det är en fruktansvärd massaker som har skett. Hjälpbehovet efter massakern är utomordentligt stort.

Jag vill ställa några frågor för att få klarhet i det svar som utrikesministern givit mig.

De 3 miljoner som nämndes i svaret, är det ett förskott på 1978/79 års

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om ett regerings-
uttalande med
anledning av syd-
afrikanskt militärt
angrepp på Angola*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om ett regerings-
uttalande med
anledning av syd-
afrikanskt militärt
angrepp på Angola*

budget? Det är en viktig fråga, för den har betydelse för vad som sägs senare i svaret om en fördubbling av beloppet.

Den andra frågan gäller utrikesministerns uttalande att regeringen senare skall ta ställning till det långsiktiga behovet av stöd för SWAPO. Nu är det så att SWAPO:s behov av stöd är utomordentligt akut. SWAPO har för nästa budgetår begärt 30 miljoner. Regeringen har enligt svaret beslutat bevilja 20 milj. kr. Men genom Sydafrikas terroraktioner mot flyktingarna, mot SWAPO – det är naturligtvis ett av syftena med Sydafrikas aktioner – får SWAPO nu använda alla sina resurser för att klara de mest akuta hjälpbehoven hos de lidande människor som är skadade runt om i flyktinglägren. Genom de här aktionerna får SWAPO nästan inga resurser över – det är omvittnat – för sin verksamhet i Namibia. Samtidigt pumpar Sydafrika och reaktionära grupper i väst in pengar och människor i Namibia samt köper tidningar för att skapa möjligheter att stänga SWAPO ute. Detta gör att SWAPO:s behov av stöd är akut. Därför blir min fråga: När skall Sverige, som det står, ”senare” ta ställning? När kommer det ett besked om den långsiktiga hjälpen till SWAPO?

Slutligen har det sista ledet i min fråga inte fått något svar. Jag ställde också frågan: Avser regeringen att öka ramen för bistånd till Angola med hänsyn till de terrorangrepp som sydafrikanska trupper har riktat mot Angola?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Man kan naturligtvis diskutera snabbheten i tiden för vårt fördömande, men jag vill här omtala att jag handlade så snart jag hade någon möjlighet till det. När jag kom hem kallades den sydafrikanske ministern upp till UD för att vi skulle till honom framföra vår djupa oro över vad som hade hänt i Cassinga. Därutöver tog vi omedelbart kontakt med SWAPO i detta ärende. Vi håller kontinuerliga och mycket nära kontakter med SWAPO för att undersöka de behov som finns, liksom vi också har nära kontakter med Angola.

Jag kan inte för dagen ange någon exakt tidpunkt när vi kan komma fram till vad som ytterligare kommer att behövas i fråga om bistånd, men jag försäkrar Mats Hellström att vi inte sparar någon möda för att så fort som möjligt få klarhet i vad som behöver göras och vad vi kan göra.

Jag vill också besvara frågan om förskott. De tre miljonerna var inte något förskott, utan nya pengar.

Jag tror att jag därmed har besvarat de frågor som Mats Hellström ställt till mig.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det hade varit bra, tycker jag, om mera offentlighet hade givits åt det fördömande som utrikesministern har riktat till Sydafrikas sändebud här. Faktum är att det när jag ställde min fråga den 11 maj, såvitt jag förstått, inte fanns något offentligt tillkännagivande av att regeringen fördömde den sydafrikanska attacken.

Vad jag tycker är bra är det fördömande som kommit nu, men det borde

alltså ha kommit tidigare, eftersom hela denna massaker visar hur snabbt den internationella opinionsbildningen glömmer en så fruktansvärd krigshandling som detta har varit: en intervention på ett främmande lands territorium, omfattande bombningar i flera provinser och massaker på civilbefolkningen på det sätt som också har uttryckts i utrikesministerns svar!

Jag upprepar vad jag sagt och vill verkligen vädja till utrikesministern att så snabbt som möjligt behandla frågan om SWAPO:s långsiktiga stöd. Ombud för SWAPO har ju varit här i februari och då begärt pengar men inte fått de medel som begärdes. Det är visserligen inte alltid man kan få alla pengar som man begär, men SWAPO:s behov är nu utomordentligt akuta, eftersom Sydafrika gör allt för att tränga ut SWAPO ur Namibia och SWAPO saknar resurser för att arbeta i Namibia.

Slutligen: Också Angola behöver en vidgad biståndsram med hänsyn till Sydafrikas aggression mot Angola. Dessa anfall är ju inte heller någonting som hänt vid något enstaka tillfälle, utan de är bara ett av de fruktansvärda uttrycken för vad som sker. Redan tidigare har Sydafrika kränkt Angolas gräns och därmed ökat biståndsbehoven till Angola.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! När det gäller hastigheten i vårt agerande vill jag göra ytterligare en kommentar.

Samma dag som Mats Hellström ställde sin fråga hade regeringen redan på morgonen fattat beslutet om detta extra bidrag till SWAPO, och i det sammanhanget uttalades också ett fördömande av Sydafrika. Jag tror det är viktigt att hålla i minnet att fördömanden kan vara betydelsefulla men att den praktiska hjälpen till dessa människor är minst lika viktig i sammanhanget. Den hjälpen lämnades alltså med all den snabbhet som jag tror man kan kräva.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Eftersom vi är överens om att det är den akuta hjälpen som är det helt avgörande, hoppas jag att vi också kan vara överens om att regeringen så snabbt som möjligt tar fram ett underlag och fattar beslut om långsiktig hjälp till SWAPO, så att några förskott inte behöver utgå för nästa år.

Det som tidigare i maj diskuterades i flyktingberedningen var ju ändå att man skulle öka på hjälpen till SWAPO genom förskott för nästa år, men detta skulle kunna leda till att SWAPO inte garanteras den fördubbling av hjälpen som utrikesministern talade om. Låt oss således vara överens om att det inte blir några förskott som lämnas, utan att alltsammans skall ges som ordentliga nettopåfyllningar av SWAPO:s bistånd samt att detta görs så snabbt att SWAPO får resurser också för Namibia.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om ett regerings-
uttalande med
anledning av syd-
afrikanskt militärt
angrepp på Angola*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om fallet Dagmar
Hagelin*

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöill ordet för att besvara *Per Gahrtons* (fp) den 18 maj anmälda fråga, 1977/78:489, och anförde:

Herr talman! Per Gahrton har frågat mig om jag är beredd att – som han säger – på nytt med kraft ta upp fallet Dagmar Hagelin med de argentinska myndigheterna, eventuellt i samverkan med det svenska fotbollslandslaget.

Mitt svar är att regeringen med kraft driver fallet Hagelin gentemot de argentinska myndigheterna. Från det ögonblick det blev känt för oss att Dagmar Hagelin hade bortrövats har utrikesdepartementet och ambassaden i Buenos Aires utan avbrott arbetat intensivt med fallet. Detta arbete pågår och kommer att fortsätta till dess vi fått klart besked i ärendet från de argentinska myndigheterna.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret, som tyvärr inte innehåller något nytt, vilket är litet märkligt, eftersom vi redan i går i radiosändningar kunde få del av den sensationella uppgiften att Argentinas ambassad i en tidningsintervju nu skulle ha meddelat att Dagmar Hagelin är död.

Dagmar Hagelin är en av 15 000 försvunna i Argentina, ett av 2 600 namn som finns på en lista som publicerades i Argentina i mitten av maj. Det är självklart att Dagmar Hagelin från mänsklig synpunkt inte är mer värd än andra människor, men det är uppenbart att hon som svensk medborgare har rätt till ett särskilt ansvar och en särskild solidaritet från svensk sida. Med svenskt ansvar menar jag såväl ett regeringsansvar som ett ansvar och en solidarisk uppställning från alla svenskar och alla svenska organisationer som kan komma in i sammanhanget, t. ex. det svenska VM-laget i fotboll.

Nog är det rimligt att regeringen i det uppkomna läget agerar med förnyad kraft, och nog är det rimligt att regeringen i ett sådant här läge tar kontakt med en svensk organisation – i det här fallet det svenska VM-laget – som finns på plats och har en sällsynt möjlighet att agera så att det hörs och kanske t. o. m. skakar härskarna där borta litet grand.

Jag vill upprepa mina frågor, som jag inte fick något svar på: Har det förekommit någon kontakt med det svenska VM-laget? Om så inte är fallet – varför inte? Om det har förekommit någon kontakt – vad har den lett till?

Herr talman! Nu har vi alltså fått uppgifter från Argentinas ambassad om att Dagmar Hagelin skulle vara död. Antingen är det en katastrof eller en taktisk bluff. Det är mycket möjligt att det är en taktisk bluff. Det är mycket möjligt att man nu försöker bluffa oss till tystnad. Jag förutsätter att regeringen inte faller i en så enkel fälla. Nu är det verkligen av förnyad nödvändighet att regeringen, om Dagmar Hagelin är död eller om argentinnarna försöker trixa med oss, tar till de kraftigaste metoder som en regering kan ta till i det diplomatiska umgänget med en annan regering – kanske kallar hem den svenske ambassadören i Buenos Aires för konsultation.

Jag vill i alla fall fråga: Vad tänker regeringen göra i den nu uppkomna situationen?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! När det gäller fotbollslandslagets medverkan vill jag säga att vi ju lever i ett upplyst och öppet land, där fotbollslandslaget har all information om Argentina som jag tror är nödvändig i sammanhanget liksom också om Dagmar Hagelins öde. Men det är mycket viktigt att skilja på saker och ting här i livet, och jag tror att det vore alldeles fel av oss att ge fotbollslandslaget ett speciellt uppdrag i detta sammanhang. Finner VM-laget, som de ansvarsfulla människor de är, att de har skäl att agera i det här fallet, tror jag att de kommer att påtala fallet Dagmar Hagelin för de människor som de möter i Argentina.

Vi i regeringen har våra kanaler som vi måste använda oss av och som vi också intensivt har använt och kommer att använda i framtiden för att söka få klarhet i det här ärendet.

Jag vill så något klargöra vad som har sagts i anledning av de uttalanden argentinska ambassadören gjorde i en tidning i går. Vi har hört de här uppgifterna förut om att Dagmar Hagelin eventuellt skulle vara död, men så länge vi inte har fått någon officiell bekräftelse om detta, och det har vi inte fått, kommer vårt arbete att fortgå oförtrutet. Dessa uppgifter ändrar ingenting när det gäller våra insatser och får heller inte göra det. Så länge vi inte har fått officiell bekräftelse på eller bevis för att hon skulle vara död ligger det på vårt ansvar, av solidaritet med en medmänniska och också mot bakgrund av det faktum att hon är svensk medborgare, och det är vår uppgift att arbeta vidare med det här fallet. Det kommer vi att göra.

Vi skulle inte alls, som Per Gahrton sade, kunna låta oss bluffas till tystnad. Jag måste bestämt tillbakavisa det påståendet! Alla de aktiviteter som vi bedrivit under det gångna året visar att vi inte låter oss tystas så lätt! Vi får helt enkelt inte låta det ske. Vi kommer att fortsätta arbeta med det här ärendet på alla sätt till dess vi får full klarhet i vad som har hänt.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag har självfallet inte begärt att regeringen skulle ge ett fotbollslag formella uppdrag. Det är alldeles givet. Men vi lever ändå inte i ett samhälle med vattentäta skott mellan olika grupper av medborgare. Vi är svenska medborgare som i varje fall i vissa avseenden jobbar tillsammans för gemensamma mål, t. ex. när det gäller mänskliga rättigheter och inte minst när det gäller att skydda våra egna medborgare.

Jag har mycket svårt att förstå vad som skulle hindra den svenska regeringen från att ta kontakt med en svensk organisation, vars företrädare befinner sig i utlandet och har sällsynta möjligheter att väcka uppmärksamhet kring en svensk medborgares öde. Det tyder på en ganska inskränkt uppfattning om vad som är politik och politiskt ansvar om man på det sättet håller sig ovanför andra bitar av det svenska samhället, vilkas representanter är ute och rör sig i världen.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om fallet Dagmar
Hagelin*

*Om fallet Dagmar
Hagelin*

Jag har tagit upp den här frågan också därför att Dagmar Hagelins far har vänt sig till det svenska fotbollslandslaget och bett om dess stöd. Jag tror att man skulle behöva en del tips och råd från annat svenskt håll för att få ytterligare råg i ryggen.

Nu säger utrikesministern att det pågår en mängd arbete. Det har jag aldrig betvivlat. Hon säger också att man inte kommer att låta sig bluffas. Jag har aldrig sagt att man kommer att låta sig bluffas, jag har sagt att jag vill varna för att det kanske är en bluff. Det jag saknar är att man i detta läge, när man har sällsynta möjligheter att få uppmärksamhet, inte gör någonting som syns och hörs.

Jag är inte främmande för det hemliga diplomatiska arbetet. Det behövs också. Men det kan också ibland behövas – när de man vill påverka är särskilt sårbara – att man gör någonting som syns och hörs. Jag vill därför fråga: Är regeringen beredd att göra någonting mer synligt och hörbart i samband med VM i fotboll för att få fram klara besked om Dagmar Hagelin?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Till att börja med vill jag säga till Per Gahrton att de kontakter som Dagmar Hagelins far har med olika grupper i samhället naturligtvis i hög grad har bidragit till att göra dem uppmärksamma på situationen i Argentina och speciellt Dagmar Hagelins situation, vilket jag tror har varit mycket värdefullt. Jag tror också att de kontakterna har lett till att många känner det som om de hade fått ett uppdrag att göra vad som är möjligt när de besöker landet i fråga.

Per Gahrton anser att våra aktiviteter skall synas och höras. Det är faktiskt en ständig avvägning av vad vi bör göra i olika sammanhang för att hjälpa de människor vi har i uppdrag att hjälpa. Det är inte alltid som de mest högljudda metoderna är de mest gångbara. Tvärtom inträffar det alltför ofta att de metoderna inte hjälper de människor man tror sig hjälpa, utan det är de tystaste metoderna som är de mest användbara.

Jag säger inte att det i det här fallet är de tysta metoderna som är de bästa. Det får jag försöka avgöra från tillfälle till tillfälle, i syfte att på bästa sätt fullgöra det uppdrag som jag i egenskap av utrikesminister har fått av svenska folket att tillgodose svenska medborgares intressen i olika avseenden. Jag försäkrar att vad jag främst ser till är hur jag kan hjälpa dem jag är satt att hjälpa, inte till vad som är gångbart hos en hemmaopinion; då skulle jag sköta min uppgift på ett dåligt sätt.

Vi har i dag uppkallat den argentinska ambassadören, vilket redan väckt uppmärksamhet, för att han skall klargöra sina uttalanden. Även detta får naturligtvis effekt i Argentina. Det är ett exempel på våra aktiviteter på detta område. Vi kommer att försöka finna de vägar som är möjliga för att lösa denna fråga – det försäkrar jag.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Det är riktigt att det inte alltid är de mest högljudda metoderna som är de mest effektiva. Men därav följer inte logiskt att

högljudda metoder aldrig skulle kunna vara effektiva. Ni har ju hållit på nu sedan januari förra året! Anders Dahlgren har varit där, och statsministern har enligt vad jag kan minnas också varit inkopplad vid något tillfälle. Men det har inte lett till några resultat. Och nu har de argentinska myndigheterna mage att försöka bluffa oss! Det är den slutsats som ligger närmast till hands, när man ett par dagar före VM-fotbollen – man vet att det väckts en opinion i Sverige för att vi i det sammanhanget skall göra ytterligare och kraftigare påtryckningar – har mage att i en tidningsintervju upprepa de uppgifter man tydligen tidigare lämnat att Dagmar Hagelin är död.

Det är en diplomatisk förolämpning mot Sverige – man försöker bluffa oss! Då är väl ändå klockan slagen för att ta till krafttag. Eller hur många månader ytterligare skall ni hålla på och använda er av metoder som är litet mera comme-il-faut i de diplomatiska kulisserna och som kan vara mycket nyttiga i andra sammanhang? Vad skall hända för att Sveriges regering skall göra någonting kraftfullt för att få fram ett besked i Dagmar Hagelin-fallet? Vad skall ske för att ni skall ta till ordentligt hörbara och synbara metoder?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag skulle vilja rekommendera Per Gahrton att noggrant studera alla de åtgärder vi har vidtagit under de gångna månaderna. Då skulle han finna att vi hela tiden agerat med stor kraft. Det är så vi kommer att arbeta också framöver.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Det är i och för sig mycket intressant att göra en kartläggning av regeringens aktiviteter. Det kan kanske någon arbetslös akademiker vid något tillfälle göra för att få alla detaljerna klarlagda. Men vad jag, Dagmar Hagelin själv om hon är i livet, vilket hon förhoppningsvis är, hennes far, hennes släkt och vänner, hela svenska folket har intresse av är resultatet. Och resultatet är noll i det här konkreta fallet.

Men den argentinska regeringens reaktion är en diplomatisk förolämpning. Det måste vara utgångspunkten för att ompröva de metoder som hittills misslyckats i nästan ett och ett halvt år. Jag frågar igen: Vad skall inträffa för att regeringen skall inse att man måste använda en annan taktik?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om planerna på avgiftsbeläggning av vägar och broar

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara Bertil Zachrissons (s) den 19 maj anmälda fråga, 1977/78:490, och anförde:

Herr talman! Bertil Zachrisson har frågat mig vilka planer regeringen har när det gäller avgiftsbeläggning av vägar och broar.

Frågan om avgiftsfinansierade väg- och broprojekt har inte diskuterats inom regeringen. För att få underlag för en seriös diskussion har jag

*Om planerna på
avgiftsbeläggning
av vägar och broar*

emellertid bett vägverkets chef att ta fram ett material som belyser förutsättningarna för och möjligheterna till avgiftsfinansiering av väg- och broprojekt.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Vid flera tillfällen har vi från socialdemokratiskt håll haft anledning att kritisera kommunikationsministern för en ryckig trafikpolitik – ett inhopps här och ett löfte där, men väldigt få konkreta förslag till reformer. Vi väntar sedan två år på en trafikpolitisk proposition. Jag trodde att departementet nu inte sparade någon möda för att få fram den propositionen. Men i stället gör Bo Turesson ett nytt utspel, den här gången om tullvägar. Det utspelet är inte förankrat i regeringen – det får vi nu veta i svaret. Det är inte heller förankrat i något annat parti än hans eget – det vet vi från diskussionen i riksdagens häromdagen och från den här frågans tidigare behandling. Båda koalitionsparterna har vid flera tillfällen avvisat förslaget om tullvägar. Folkpartiet var med på galejan år 1974 men har sedan dess tagit intryck av de övertygande argumenten emot tullvägar i vårt land.

Nu står moderaterna ensamma, men det avskräcker alltså inte herr Turesson från att använda både kanslihusets och vägverkets resurser för att utreda ett förslag som totalt saknar parlamentarisk förankring. I svaret heter det litet egendomligt att kommunikationsministern har bett "vägverkets chef" att göra den här utredningen – jag vet inte om det är privatpersonen Turesson som vänder sig till privatpersonen generaldirektören.

I en analys daterad så sent som den 5 maj i fjol visade vägverket att avgiftsfinansiering av vägar inte är ändamålsenlig i Sverige. Det ekonomiska utbytet blir mycket ringa. Självfinansiering genom avgifter ger ett så magert resultat att det är ganska meningslöst att på det sättet försöka öka vägbyggandet. T. o. m. som kompletterande finansieringsform ger avgiftsbeläggningen så marginella effekter att den inte kan motiveras. Till det kommer att systemet skulle leda till ökad trafik på de vägar som utgör avgiftsfria alternativ. Det betyder fler trafikolyckor, och eftersom de avgiftsfria lederna oftare än motorvägarna går genom bebyggelse, ökar bullerstörningarna och luftföroreningarna för ett stort antal människor.

Om nu Bo Turesson inte är intresserad av vår politiska grundsyn, dvs. att även väginvesteringarna skall delas solidariskt efter bärkraft, borde ändå de ekonomiska överväganden som gjorts i vägverket och även de trafiksäkerhetsmässiga övervägandena leda till eftertanke.

Jag vill inte ta till alltför starka ord, men jag måste säga att vi anser att detta tilltag innebär en ganska häpnadsväckande nonchalans mot riksdagens uttalande vilja. År efter år avslås moderatmotioner med detta förslag, men Bo Turesson regerar så att säga ovanför riksdagen och beställer av vägverket en utredning om tullvägar. Vad skall herr Turesson göra med det förslaget? Skall det bli en broschyr för moderata samlingspartiet eller vad skall det bli för någonting?

Dra tillbaka det här förslaget, herr Turesson, ju förr dess bättre!

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Bertil Zachrisson erinrade om vägverkets analys av den här frågan i maj i fjol. Jag vill då tala om för Bertil Zachrisson och kammarens övriga ledamöter att den analysen gjordes sedan jag hade bett vägverkets dåvarande chef att göra den, precis på samma sätt som jag gjort nu. Det väckte då inget uppseende.

Jag förstår inte detta väldiga ståhej kring denna fråga i år, när jag på motsvarande sätt som i fjol bett att få en del kompletterande beräkningar med litet andra utgångspunkter än då. Det är möjligt att den utredningen kommer att ge samma resultat, nämligen att effekterna blir marginella, och det är möjligt att det inte kommer att leda till någonting. Men det kan väl i rimlighetens namn inte skada att vi har ett ordentligt material som underlag när vi då och då kommer att tala om dessa frågor. Det kan väl inte vara någonting märkvärdigt att ett fackdepartements chef medverkar till att skaffa fram material som belyser viktiga frågor.

Den kritik som Bertil Zachrisson riktar mot mig i detta fall måste jag säga att jag tar mycket lätt på. Påståendet att avgiftsbelagda vägar skulle leda till att människor i större utsträckning åker på de gamla vägarna kan jag tillbakavisa med det enkla konstaterandet att jag har sett hela den här problematiken mot bakgrunden av möjligheterna att väsentligt tidigarelägga angelägna projekt. Kan man inte göra det måste ju alla människor åka på dessa, som Bertil Zachrisson säger, så trafikfarliga vägar.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jo, herr Turesson, det är inte så konstigt att det väckte ganska stor uppmärksamhet den här gången. När planerna presenterades fick man ett intryck av att det låg ett regeringsförankrat beslut bakom dem. Det sades också i pressmeddelandet från departementet, att utöver att vägverket skulle få detta uppdrag så skulle departementet gå igenom de författningsändringar och annat som måste göras. Det gav allmänheten ett alldeles bestämt intryck av att det var fråga om ett regeringsförankrat beslut. Nu är det inte så, och det är bra att vi har fått ett klart besked på den punkten.

Herr Turesson säger att det här kanske kan vara ett kompletterande sätt att finansiera vägar på. Men vägverkets analys från i fjol är ganska grundlig. Man tar upp praktiskt taget alla möjliga alternativ och säger att de inte ger något resultat. I sin analys säger man att i nuvarande behovsinventering fram till 1990 vad gäller vägbyggen finns inte planerad någon motorväg eller motortrafikled som är lämplig för avgiftsbeläggning och samtidigt tar så stor trafik att den kan bli självfinansierad genom avgiftsbeläggning.

Kan då avgiftsbeläggning vara ett komplement till budgetfinansieringen? Nej, också det är ett hugskott, herr Turesson. Det visar sig nämligen att man med en sådan åtgärd inte nämnvärt minskar trycket på statsbudgeten, och det tar alldeles för lång tid. Med utgångspunkt i nuvarande långtidsplaner antar vägverket att vi kommer att bygga motortrafikleder på drygt 20 km/år. Avgiftsbelägger man alla dessa med ett så högt belopp som 15 öre/km och räknar med ett så stort antal fordon som 10 000 per dygn, så blir bruttoin-

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om planerna på
avgiftsbeläggning
av vägar och broar*

*Om planerna på
avgiftsbeläggning
av vägar och broar*

täkten bara 10 milj. kr. om året. Räknar man bort kostnaderna för avgiftsuttaget och övriga driftkostnader, så tar det tio år innan det systemet ger 100 milj. kr. eller 2,9 % av vägverkets budget. Det motsvarar en fjärdedels öre av bensinpriset, som ni för en tid sedan höjde med 25 öre per liter. Det här är, herr Turesson, ett alldeles meningslöst förslag.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Jag har inte medverkat till att ge ett intryck av att bakom detta uppdrag skulle ligga ett regeringsförankrat beslut eller att det skulle vara något som hade sanktionerats av regeringen. Jag har hela tiden sagt att jag som departementschef har bett vägverkets chef att ta fram dessa siffror som komplement till det som vägverkets förre chef gjorde i fjol.

Vidare kan väl Bertil Zachrisson inte ha undgått att märka att jag i första hand har talat om tidigareläggning av stora brobyggen, som avsevärt förkortar färdvägarna. Ända sedan november 1976 har jag satt brobyggena i förgrunden när jag då och då har återkommit till detta resonemang. Att jag nu har bett att de beräkningar som skall göras även skall omfatta ett par motorvägsträckor, är närmast för att få en jämförelse hur det, med de nya utgångspunkter som jag har angivit, slår på brobyggen i förhållande till motorvägsbitar.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Det pressmeddelande som är utsänt från departementet ger ingalunda intryck av att det här är en privat affär, utan att detta är förankrat i regeringskansliet.

Detta med brobyggen är intressant, och det är också något som vägverket noga har analyserat. Man tar upp ett av de allra käraste exemplen, som herr Turessons partiledare har berört vid tidigare tillfällen, nämligen bron över Vallsundet uppe i Jämtland. Vägverket visar att man av de människor som åker över bron skulle behöva ta 19 kr. i stället för den fria färja som i dag går där, om det över huvud taget skulle vara någon mening med avgiftsfinansiering. Inte heller på Ölandsbron, som i och för sig skulle kunna vara ett objekt där man kunde fundera på en sådan här ordning, vore en avgiftsbeläggning meningsfull enligt vägverkets analys.

Varför i all sin dar skall vägverket göra om sin undersökning en gång till, när vi så övertydligt vet att det inte är någon mening med avgiftsbeläggning? Jag tycker faktiskt att det finns viktigare saker att syssla med i trafikpolitiken just nu, herr Turesson. Är det rimligt att låta ett så utpräglat moderatintresse uppta byråkrats arbetstid? Det får ni väl sköta på partikansliet och inte låta vägverket syssla med, när det redan har givit oss ett så övertygande bevismaterial om att det är ett alldeles dödfött förslag.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Det är ganska orimligt att påstå att det är en privat affär. Jag antar att Bertil Zachrisson när han var departementschef hade kontakter åt olika håll och utnyttjade de ämbetsverk som lyder under departementet till att förse honom med material både till det arbete som ledde fram till

regeringsförslag och såsom information, när Bertil Zachrisson deltog i debatter eller gick ut med olika projekt. Det kan inte vara något märkvärdigt i detta förfarande. Det bör varje ledamot av den gamla regeringen ha använt sig av otaliga gånger.

Att vägverkets analys av Vallsundsbron lämnar ett resultat som inte är acceptabelt kan vi vara överens om. Men det är nu inte fråga om den analysen utan om en beräkning med andra utgångspunkter, nämligen finansieringen av merkostnaden för tidigareläggningstiden. Jag är säker på att man kommer till helt andra värden efter en sådan beräkning.

Det lönar sig inte mycket att diskutera vart vi kommer eller att göra några jämförelser eller bedömningar i dag. Men jag skall gärna återkomma till en debatt med Bertil Zachrisson när denna beräkning föreligger färdig. Jag tror inte alls att det kommer att i någon större utsträckning belasta vägverket. Det är en enkel operation att ta fram detta material.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Detta är en ganska sensationell historia. Riksdagen har år efter år avslagit detta förslag. Det är inte en ny idé. Vi vet att de andra koalitionspartierna inte tycker om förslaget. Centerpartiet har klart uttalat att det är emot idén. Men herr Turesson skall ändå belasta vägverket med en utredning.

Dessutom har vägverket gjort en sådan här utredning förut. Fastän vägverket i stort sett har betat av alla tänkbara alternativ och det inte finns någon öppning i vägverkets resonemang, skall herr Turesson ändå ha denna nya utredning.

Herr Turesson säger att det endast är fråga om en tidigareläggning av projekt. Men vägverket har visat att det inte ger någonting. Även om man tidigarelägger betydande projekt, är trafikintensiteten på de svenska vägarna sådan att avgiftsbeläggning inte lönar sig. Givetvis finns det några ställen på de gamla motorvägarna – t. ex. Essingeleden, där man kunde ta upp grindslantar och tvinga folk att åka över Liljeholmsbron eller Västerbron – där man kunde införa en sådan här ordning. Men jag antar att herr Turesson inte vill det.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Det är inte så som Bertil Zachrisson säger att vägverket har "betat av alla tänkbara alternativ". Det är ett nytt alternativ som jag nu ber att vägverket skall komplettera sina beräkningar med.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste återkomma, men det är faktiskt så att vägverket har sagt att det finns tre ställen där det vore tänkbart att ta upp avgifter. Det är för det första sådana vägbitar som medger att man kan åka förbi tätorter litet snabbare. För det andra är det långa motorvägar ute på landsbygden – det är sådana vägar i Halland, Södermanland osv. som herr Turesson har talat om i sitt meddelande. För det tredje är det broar. Alla tre

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om planerna på
avgiftsbeläggning
av vägar och broar*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om åtgärder för
att förbjuda an-
vändningen av viss
bilbarnstol*

ställena får en mycket noggrann genomgång i vägverkets material, och verket kommer i samtliga fall utifrån mycket objektiva undersökningar fram till att ett system med vägavgifter inte blir lönsamt och att det inte är försvarbart ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om åtgärder för att förbjuda användningen av viss bilbarnstol

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara *Börje Nilssons* (s) den 19 maj anmälda fråga, 1977/78:491, och anförde:

Herr talman! Börje Nilsson har frågat mig om jag har för avsikt att vidta åtgärder så att en viss bilbarnstol, vars saluhållande marknadsdomstolen har förbjudit, inte längre används.

Frågan om möjligheterna att ingripa mot användningen av bl. a. sådana bilbarnstolar som är undermåliga från trafiksäkerhetssynpunkt behandlades av Nordiska trafiksäkerhetsrådet i rapporten "Barn i bil". Rapporten överlämnades i juni 1975. Rådet föreslog att trafiksäkerhetsmyndigheterna skulle få utfärda förbud mot att i bilar använda anordningar som inte är godkända av vederbörande myndigheter eller annat organ som myndigheten bestämmer.

Statens trafiksäkerhetsverk utfärdade i januari 1975 föreskrifter om typgodkännande av bilbarnstolar. Föreskrifterna innebär att tillverkare av bilbarnstolar kan få sina produkter typgodkända om produkterna uppfyller vissa grundläggande säkerhetskrav.

I informationskampanjer under rubriken "Barn i bil" har trafiksäkerhetsverket rekommenderat att bara de godkända stolarna används. Även riskerna med att använda vissa icke godkända stolar behandlades i informationen. Broschyrer finns fortfarande tillgängliga och används bl. a. i aktiviteter som riktar sig till föräldrar.

Som en följd av Nordiska trafiksäkerhetsrådets förslag infördes den 1 januari 1977 en bestämmelse i fordonskungörelsen (1972:595) som ger trafiksäkerhetsverket möjlighet att föreskriva att t. ex. bilbarnstolar får användas i bil bara om de är av typ som har godkänts av verket eller annan myndighet.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt anser jag att några ytterligare åtgärder från regeringens sida f. n. inte behövs.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Bakgrunden till min fråga är den att ett företag hösten 1976 sålde en bilbarnstol med typbeteckningen M 69 A. Statens väg- och trafikinstitut påtalade i en rapport att stolen vid kollisioner innebar risk för personskador. Stolen utgjorde alltså inte något skydd för barnet. Vid en inbromsning lossnade stolen från sina fästen, och barnet

slungades i väg som en projektil. Rapporten ledde till att marknadsdomstolen prövade frågan och i april 1977 förbjöd försäljning av stolen.

Bestämmelserna i marknadsföringslagen riktar sig till näringsidkare. Marknadsdomstolens beslut innebär ett förbud mot saluhållande av bilbarnstolen i fråga. Däremot innebär det inte ett förbud för allmänheten att använda stolen, och vi vet att stolen är i bruk trots att marknadsdomstolen har bedömt den som farlig. Att använda stolen innebär alltså kolossala risker och detta är ett problem som man naturligtvis måste angripa.

Jag ställde en konkret fråga om vad man gör när en bilbarnstol är förbjuden men fortfarande används, eftersom jag tycker att det är ett mycket stort problem, men det var ett allmänt svar jag fick av kommunikationsministern. Det han säger är i och för sig bra – det är ju viktigt med föreskrifter om godkännande av bilbarnstolar – men som jag ser det är det väldigt angeläget att man också bedriver en aktiv information.

Kommunikationsministern säger t. ex.: "Broschyrer finns fortfarande tillgängliga och används bl. a. i aktiviteter som riktar sig till föräldrar." Jag vill gärna ställa frågan: Vilka aktiviteter? Här gäller det inte bara att framställa broschyrer, utan man måste naturligtvis gå ut aktivt och upplysa människor.

Jag vet att man har använt TV och press för information, men jag anser att man mera borde ha utnyttjat polisen och Svensk Bilprovning, som direkt möter bilisterna, för att verkligen påtala att den här stolen är farlig. Jag trodde att kommunikationsministern ville angripa det hela mer aktivt. Vi vet att många stolar fortfarande är i bruk och att barn kommer till skada. Därför krävs det åtgärder av kommunikationsministern.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Den ändring i fordonskungörelsen som jag nämnde i svaret har kommit till för att man vid behov snabbt skall kunna utfärda ett förbud mot bruket av olämpliga bilbarnstolar. Möjligheterna att utfärda sådant förbud gavs trafiksäkerhetsverket just genom den här författningsändringen. Bollen ligger där. Trafiksäkerhetsverket har alltså möjlighet att utfärda förbud, men det har ansetts att en fortsatt information om riskerna är att föredra framför ett formellt förbud med straffsanktioner. Självfallet skulle därvid efterlevnadskontrollen vara svår att genomföra, och det är orsaken till att verket f. n. intar den här ståndpunkten.

Börje Nilsson frågade konkret vilken aktiv information jag avsåg med mina ord om detta i svaret. Som bekant riktar trafiksäkerhetsverket sig till olika grupper av trafikanter, och dess målinriktade information till barnfamiljerna har väl haft en ganska massiv omfattning och delvis naturligtvis haft detta problem som en riktpunkt. Vidare har bilkåristerna på alla håll i landet drivit en kampanj. Föräldrar och barn i trafiken, och därigenom har också information spritts. Det är två exempel; det finns säkert flera.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om åtgärder för
att förbjuda an-
vändningen av viss
bilbarnstol*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om åtgärder för
att förbjuda an-
vändningen av viss
bilbarnstol*

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Det är ju bra att man har skärpt bestämmelserna, och det är naturligtvis viktigt att man verkligen följer upp frågan med bilbarnstolarna och granskar dem. Men i det här konkreta fallet tycker jag ändå att man mera aktivt borde ha upplyst människorna om att det finns en barnstol som är farlig att använda.

Som jag ser det är det utan tvivel farligare att använda den här stolen än att inte använda någon alls. Så har också expertisen bedömt det. Därför borde man gå ut mera aktivt och inte bara allmänt hänvisa till broschyrer och sådant.

Detta är en väldigt viktig fråga. Naturligtvis är det inte bra när barn kommer till skada, och därför måste allt göras för att förhindra att det sker. Jag efterlyser alltså en bättre aktivitet på det här området. Som jag sade borde man använda polisen och Svensk Bilprovning, som mera direkt kommer i kontakt med bilisterna. Det är en väg som man har försummat när det gäller att upplysa allmänheten.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Att det sker information på olika sätt är väl helt klart. Konsumentverket gav i mars 1978 ut ett blad som kallas Fakta från konsumentverket, som just rör typgodkända bilbarnstolar och där man talar om vilka som är godkända – inte mindre än sju olika sorter är berörda. Här finns också en mängd information till föräldrarna. Trafiksäkerhetsverket har givit ut en liten broschyr som heter När du kör barn i trafiken, läs om barn i barnvagnsinsats, barnstol, baksäte, barnvagn osv. Dessa är lättillgängliga – de finns att få överallt. Och jag är ganska säker på att det är en bättre metod än förbud som man inte kan kontrollera efterlevnaden av. Vi har alltför mycket förbud i vår lagstiftning som inte efterlevs och som vi inte har några möjligheter att kontrollera efterlevnaden av. Hur många hundratusen människor går inte mot röd gubbe i Stockholmstrafiken eller i våra samhällen varje dag? De bryter mot lagen och det finns en straffsanktion. Men det finns ju ingen som helst möjlighet för ordningsmakten att kontrollera efterlevnaden. En sådan lagstiftning är en dålig lagstiftning. Det vore samma sak om vi skulle ha ett förbud här, om man inte vore säker på att man kunde kontrollera efterlevnaden.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Faktum kvarstår att stolen används i mycket stor omfattning ute i landet i dag. Det visar att informationen inte är tillräcklig. Jag tycker att man betydligt hårdare bör gå ut till allmänheten med upplysningar om den här stolens risker.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om omhändertagandet i hamnar av rester av miljöfarliga varor

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara Karl-Erik Strömbergs (fp) den 22 maj anmälda fråga, 1977/78:495, och anförde:

Herr talman! Karl-Erik Strömberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att förbättra möjligheterna att i svenska hamnar efter lossning ta om hand rester av miljöfarliga varor.

Enligt gällande bestämmelser skall anordning för mottagning och behandling av oljehaltigt barlast- eller tankspolvatten finnas på platser där olja lastas. Anordning för mottagning av sådant oljeförorenat vatten skall vidare finnas på platser där oljetankfartyg lastas med annat än olja. Ansvarig för att behövlig anordning finns är den som lastar ut olja resp. avlastaren. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 april 1977. I den mån anordningen inte var klar vid denna tidpunkt, måste den som svarar för att anordningen skall finnas söka dispens hos sjöfartsverket. I april 1977 var flera anordningar redan i bruk eller klara att tas i bruk inom kort. För att driva utvecklingen så snabbt som möjligt har sjöfartsverket och statens naturvårdsverk prövat tidsplanen för inrättandet av varje särskild anordning med beaktande av de särskilda förhållanden som varierar från plats till plats. F. n. finns större anordningar för mottagning och behandling av oljehaltigt barlast- eller tankspolvatten på nio platser samt anordningar för mottagning av oljehaltigt länsvatten och fasta oljerester från fartygs maskinrum på sammanlagt omkring 40 platser i landet. Anordningarna för oljeavfall från fartyg kan i det närmaste betraktas som färdigutbyggda och täcka det behov som fartygen har. I mindre hamnar som inte har inrättat fasta anordningar beräknas tankfordon komma att utnyttjas. Regeringen, sjöfartsverket och naturvårdsverket följer noga utvecklingen på området.

Självfallet är det också angeläget att frågan om mottagning och behandling av kemikalierester från fartyg löses. Denna fråga innehåller emellertid olika problem av bl. a. teknisk, ekonomisk och praktisk natur. F. n. utreder sjöfartsverket och naturvårdsverket hanteringen av rester från kemikalietankfartyg. Av det hittills utförda utredningsarbetet framgår att det inte torde möta något egentligt hinder från teknisk synpunkt att ta om hand och förstöra rester av sådana kemikalier som lossas i svenska hamnar. Detta utredningsarbete fortsätter inom verken och kan beräknas vara avslutat under 1978.

KARL-ERIK STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet så mycket för svaret.

Stora mängder miljöfarliga varor i form av olja och giftiga kemikalier lossas i de svenska hamnarna – detta gäller också för insjöhamnarna. När lasten lossats händer det att gifter och oljeblandat vatten blir kvar i fartygen, och om vi inte har mottagningsanordningar för dessa rester i hamnarna, finns det risk att de dumpas i havet. Efter läsning av kustbevakningens årsrapport för 1977 och mot bakgrund av det stora antalet oljeutsläpp som gjorts efter våra kuster

Om omhändertagandet i hamnar av rester av miljöfarliga varor

Tisdagen den
30 maj 1978

Om omhändertagandet i hamnar av rester av miljöfarliga varor

– långt ifrån alla är väl upptäckta – finns det skäl att anta att det finns fartyg som rengör tankarna ute till havs och släpper ut oljeblandat vatten. Om fartyg också dumpar gifter ute till havs har man ingen möjlighet att upptäcka, men man vet att den marina miljön skadas av detta.

Jag noterar nu med tillfredsställelse att statsrådet säger i svaret att mottagningsanordningarna för oljecavfall i det närmaste är utbyggda. Det är ett angeläget, klart och positivt besked. Men även om detta besked nu har lämnats, finns det skäl att fråga sig varför vi i de svenska farvatten har så väldigt många utsläpp av olja – jag tänker härvid även på de utsläpp som av kustbevakningen benämns "begränsade". Man frågar sig om det i de här fallen inte hade varit möjligt för fartygen att klara rengöringen av tankarna på annat sätt. Jag tror att denna fråga måste följas med mycket skärpt uppmärksamhet, och jag vill betona att det är angeläget att man snabbt vidtar åtgärder vid de hamnar som ännu inte är utbyggda, så att ingen skall kunna skylla på att det vid dessa inte finns mottagningsanordningar.

Problemen med kemikalieresterna utgör en något besvärligare fråga. Jag noterar med tillfredsställelse att utredningsarbetet pågår och att det beräknas vara klart under detta år. Det rör sig om ett relativt fåtal hamnar, där man lossar varor som innehåller giftiga kemikalier, och dessa bör således vara kända av sjöfartsverket. Jag undrar därför om statsrådet har någon uppfattning om när förslag från den utredning som pågår kan föreligga.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Jag hänvisar till sista meningen i mitt svar som lyder: "Detta utredningsarbete fortsätter inom verken och kan beräknas vara avslutat under 1978."

KARL-ERIK STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Det är bra att utredningsarbetet fortsätter, men jag är ändå angelägen om att statsrådet gör en närmare precisering när det gäller tidpunkten för när arbetet är färdigt. Jag vill också betona att det är mycket önskvärt att statsrådet, när utredningen presenterat sitt resultat, så snabbt som möjligt vidtar åtgärder på det här området. Oljeutsläpp kan man visserligen lätt spåra, men rester av giftavfall eller kemikalier som kanske dumpas är praktiskt taget nästan omöjligt att upptäcka. När utredningsresultatet kommer är det därför angeläget att statsrådet snabbt agerar i den här frågan, och det är detta jag ville betona med min sista fråga.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Självfallet kan jag inte uttala mig om någon tidsplan förrän utredningsarbetet är klart och vi vet mera om omfattningen av de tekniska konstruktionerna, möjligheterna att få fram dem inom landet, kostnaderna för dem osv. Men lika självklart är ju att vi så snart det finns möjlighet att förverkliga planerna – och liksom Karl-Erik Strömberg bedömer jag det som mycket viktigt – skall se till att åtgärder vidtas utan onödigt dröjsmål.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om nedläggningen av Gränges Shipping

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Om nedläggningen av Gränges Ship- ping

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Birger Rosqvists* (s) den 17 maj anmälda fråga, 1977/78:478, dels *Sten-Ove Sundströms* (s) den 18 maj anmälda fråga, 1977/78:485, båda frågorna framställda till industriministern, och anförde:

Herr talman! Birger Rosqvist har frågat industriministern om han informerades om Grängesbolagets planer rörande Gränges Shipping vid förhandlingarna om Svenskt Stål AB, SSAB, samt. om svaret är nej, om han är beredd vidta sådana åtgärder att sex moderna fartyg ej realiseras till utlandet och därmed t. v. sysselsättningen för mer än 400 personer klaras.

Sten-Ove Sundström har frågat industriministern om han är beredd att verka för att samhället i form av ett direkt ägaransvar går in i rederibranschen och säkrar svensk rederinäringens fortlevnad.

Frågorna har överlämnats till mig för att jag skall besvara dem.

Förhandlingarna med Gränges AB i samband med bildandet av SSAB var i första hand inriktade på handelsstålet. Under förhandlingarna bedömde Grängesledningen rederiverksamheten som en belastning med hänsyn till koncernens förmåga att överleva och därmed också till tryggheten för huvuddelen av de anställda i Gränges. Om detta informerades såväl företrädare för de anställda som regeringen.

Riksdagen beslutade våren 1977 efter förslag av regeringen om vissa åtgärder till stöd åt rederinäringen. Åtgärderna omfattade bl. a. införande av ett likviditetsstöd i form av statliga kreditgarantier på 500 milj. kr., som kan beviljas till den 30 juni 1978. Som en följd bl. a. av amorteringsansånd har behovet av likviditetsstöd i form av statliga kreditgarantier kraftigt kunnat begränsas utan att syftet med dessa förfelats. Efter förslag av regeringen har riksdagen den 19 maj i år beslutat att resterande del av kreditgarantierna förs i ny räkning och står till förfogande till den 30 juni 1979.

Regeringens förslag våren 1977 och våren 1978 om kreditgarantier hade förankrats hos arbetsmarknadens parter inom sjöfarten. Samma företrädare för näringen deltar i den sjöfartspolitiska utredningen, vars uppdrag omfattar att föreslå mer permanenta och långsiktiga åtgärder för näringen. Utredningen behandlar just nu med förtur problemen med det stora tank- och bulktonnaget.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Frågan var ställd till industriministern. Den gäller en viktig del av svenskt näringsliv. Den har direkt samband med fusionen inom stålindustrin, som handlagts av industriministern och hans departement. Det här är inte i första hand en kommunikationsfråga.

Dagen efter det att riksdagsbeslutet fattades om bildandet av SSAB, handelsstålbolaget, beslöt Gränges AB preliminärt att rederiverksamheten, Gränges Shipping, skulle upphöra. Jag ville veta om detta beslut var bekant för industriministern. Visste han det inte blev han förd bakom ljuset. Visste

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om nedläggningen
av Gränges Ship-
ping*

han det blev de anställda i Gränges Shipping samt riksdagen förda bakom ljuset.

Svaret i dag vill antyda att de anställda och regeringen informerats. Vad de anställda beträffar är detta osanning. Koncernledningens beslut om nedtrappning samtidigt med riksdagsbeslutet kom som en chock för personal på kontor och i fartyg.

En avveckling av Gränges Shipping bör ges en samhällsekonomisk belysning. Det gäller sex fartyg. De har ett anskaffningsvärde av 765 milj. kr. Restvärdet enligt planmässig avskrivning är 645 milj. kr. och enligt bokföringsmässig avskrivning 286 milj. kr. Det budgeterade marknadsvärdet vid en försäljning till utlandet är 203,6 milj. kr.

En försäljning av dessa fartyg till marknadsvärdet innebär att det köpande rederiet får avsevärt sänkta kapitalkostnader jämfört med Gränges Shipping vid drift av fartygen. Det är kapitalkostnaderna som är den tunga biten för rederierna.

En samhällsbedömning av en försäljning till utländska redare ger vid handen att man exporterar anläggningstillgångar med ett värde av 645 milj. kr. mot en ersättning på 203 milj. kr. Det är en kapitalförstöring i storleksordningen 450 milj. kr. Samtidigt är det en subventionering av utländska redare i motsvarande grad.

Gränges Shipping har för dessa sex fartyg kvarstående lån på drygt 400 milj. kr. Amorteringar och räntor kommer att belasta övriga delar av koncernen. En avveckling av Gränges Shipping blir en kraftig åderlätning på likviditeten inom koncernen. Finansierar man detta med de pengar man fått från staten? En avveckling av rederiet under åren 1978 och 1979 försvagar likviditeten med uppemot 350 milj. kr., och en fortsatt drift för med sig en likviditetsförsvagning med ca 150 milj. kr.

Dessa fartyg, herr talman, är kombinationsfartyg som kan frakta olja, spannmål, kol och malm. Vi för i Sverige en neutralitetspolitik som riksdagen har fastslagit. Ifrågavarande fartyg är lämpliga för lejdtrafik, något som vi måste ha i händelse av avspärrning. Vi får inte glömma den svenska handelsflottans stora del av förtjänsten, att vi under andra världskriget klarade oss försörjningsmässigt så bra som vi gjorde.

Från socialdemokratiskt håll har vi krävt en utredning om ett samhälleligt engagemang i sjöfartsbranschen. Detta krav har inte mött något gehör. Men kan det inte nu vara dags att med snabbhet och kraft gripa sig an de akuta problem vi står inför? Jag vill fråga regeringens talesman: Är regeringen beredd att, i stället för att intressen i länder med bekvämlighetsflagg eller i Grekland gör det, gå in mot bakgrund av samhällsekonomiska överväganden, beredskapsskäl, folkförsörjningsaspekter i ofredstider och andra allvarliga aspekter och ta över ett rederi, som är komplett, med personal på alla nivåer och med hypermodernt tonnage, som annars slumpas bort och blir en övermäktig konkurrent till annan seriös svensk sjöfart?

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om nedläggningen
av Gränges Ship-
ping*

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på frågan som jag ställde till industriministern. Det som nu håller på att hända med Gränges Shipping kan på sikt leda till att Sveriges ställning som sjöfartsnation hotas. Vi har under lång tid byggt upp bl. a. vår malm- och stålexport och har varit beroende av en oljeimport och därmed också av en transportapparat, som är specialiserad på dessa för samhällsekonomin viktiga områden.

Vi har i vårt land byggt upp betydande know-how inom rederirörelsen, och det är ett slöseri att inte utnyttja detta kunnande på rätt sätt.

Frågan gäller kanske egentligen om vi har råd att i det kortsiktiga perspektivet tillåta en utförsäljning av en så viktig del av vår transportapparat. Har vi råd med det? Har vi råd att göra vår export och import till stora delar beroende av utländska fartyg, som till mycket stor del går under bekvämlighetslagg? I den situation som den internationella sjöfarten nu befinner sig i är tillgången på ledigt tonnage stor, men hur länge varar det? Vilken situation kommer vi att vara i om exempelvis tio år?

Av det svar jag fått av statsrådet framgår att regeringen bl. a. har gått in med stöd till rederinäringen, och det är naturligtvis bra att den får stöd. Men räcker det, och vad händer om det stödet inte räcker?

Vidare meddelas i svaret att Grängesledningen under förhandlingarna bedömde rederiverksamheten som en belastning med hänsyn till koncernens förmåga att överleva och därmed också till tryggheten för huvuddelen av de anställda i Gränges. Men här handlar det också om tryggheten för ett stort antal anställda inom rederibranschen som sådan, inte bara inom Gränges Shipping, där 450 personer direkt berörs.

Det är också viktigt att slå fast vilket ansvar samhället har framöver när det gäller de tunga basindustrierna, som alltid varit mycket beroende av vår rederinäring, i detta fall representerad av Gränges Shipping. Det finns t. ex. en sådan koppling till LKAB:s malmtransporter över Narvik och Luleå. Vilket beroende har t. ex. SSAB av en effektiv transportapparat på det här området framöver? Hur skall vi klara den framtida oljeimporten, om vi inte klarar denna del av det svenska näringslivet?

Det är viktigt att klara ut de här frågorna. Jag tycker, med hänsyn till de viktiga frågor som är ställda, att svaret är ovanligt kort.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Låt mig börja med Birger Rosqvists påstående att det var osanning att de anställda hade informerats. En representant för de anställda på mycket hög nivå informerades av regeringens talesman före offentliggörandet. Om han sedan inte har kommunicerat med sina huvudmän vet jag inte.

Hela regeringens agerande gentemot rederinäringen, ända sedan vi i oktober–november 1976 konfronterades med den kris som var inte under uppsegling utan redan ett faktum, har ju gått ut på att försöka skapa förutsättningar för en överlevnad, så att vi när konjunkturen ändras inte skulle stå utan svensk shipping. Syftet var dessutom att undvika försäljning

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om nedläggningen
av Gränges Ship-
ping*

till underpriser av svenskt tonnage till utlandet.

Det var därför vi gick till riksdagen och begärde att få det kreditgarantistöd inom en ram av 500 milj. kr. som riksdagen då beviljade och där vi för några månader sedan kunde konstatera att vi hade ungefär 200 milj. oförbrukade, och som vi av riksdagen begärde att få ha till förlagande ytterligare ett år, alltså fram t. o. m. den 30 juni nästa år. Det gick riksdagen med på för någon vecka sedan.

Men krisen har sedan förvärrats. Den är mycket svårare i dag än den var för ett år sedan. Vi måste därför överväga andra åtgärder. Detta utreds f. n. av sjöfartspolitiska utredningen i nära kontakt med departementet. Det sade jag i mitt svar. Självklart är väl att under det att utredningsarbetet pågår kan jag inte lämna några mera precisa uppgifter. Men jag återkommer. Vi bedömer att analysen av situationen och förslag till åtgärder skall vara klara i mitten på nästa månad.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Vad gäller de anställdas vetskap om vad som höll på att ske säger kommunikationsministern att en mycket högt uppsatt representant för personalen informerades före offentliggörandet. Men det var inte det det var fråga om, utan det var fråga om att de anställda och även riksdagen borde ha informerats innan man fattade beslutet. Det borde ha kommit fram under förhandlingarna. Om det här blev bekantgjort för personalrepresentanten när allting redan var klart, var det så dags. Då fanns det ingenting att säga till om.

Personalen anser att den blivit förd bakom ljuset, att man har spelat under täcket och att personalen på det sättet rent ut sagt blivit bedragen av Grängesbolaget i detta fall, samtidigt som Gränges gjorde en god vinst på sin uppgörelse med staten. Men den uppgörelsen gällde ju handelsstålet. Det är inte kommunikationsministern som är ansvarig för den, utan det är hans kollega i industridepartementet.

Hela vår handelsflotta håller nu på att hastigt försvinna. Siffror som gäller arbetslösa och varsel ger en god bild av detta. På befälssidan är i dag 335 personer arbetslösa, 1 250 är varslade. På manskapssidan är 850 arbetslösa och 1 600 varslade. Och för att ta ett konkret exempel så är en väl fungerande administrativ enhet – Gränges Shippings kontor – med hundratalet anställda på väg att helt slås i spillror.

Herr talman! Det är ett samhälleligt intresse att vi har en modern och effektiv handelsflotta, sett från flera utgångspunkter, bl. a. bytesbalansskäl, beredskapsskäl och sysselsättningsskäl. Det är därför viktigt att samhället medverkar till att förhindra den kapitalförstöring som en försäljning av Gränges Shippings fartyg skulle innebära.

Kommunikationsministern säger att utredningen överväger andra åtgärder. Ja, men det behövs sannerligen att man snabbt överväger situationen. Här krävs åtgärder inom en mycket nära framtid – annars försvinner det bästa vi har, och vi har ingen möjlighet att sedan komma igen. Det går ju inte att bygga nya fartyg för 200–300 milj. kr. per styck och att sedan försöka

konkurrera med de redare som har köpt de moderna svenska fartygen för bara 40 milj. kr. Det säger sig självt att det blir helt omöjligt.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om nedläggningen
av Gränges Ship-
ping*

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Kommunikationsministern sade att regeringen agerat under rätt lång tid för att skapa förutsättningar för att branschen skall kunna överleva. Senare sade han att regeringen avvaktar och att besked väntas inom en halv månad, om jag uppfattade svaret rätt.

Men när det gäller Gränges Shipping brådskar det ju. Detta är en synnerligen viktig del av svensk rederinäring. Jag nämnde malmexporten som en traditionellt mycket viktig del av de svenska näringarna. Å andra sidan har vi know-how i branschen, men vad händer med vårt know-how, om vi tappar viktiga delar av just den här rörelsen? Och vad händer med möjligheterna att behålla en effektiv transportapparat? Kan man koppla ett sådant behov till LKAB, SSAB osv.?

Men det allra viktigaste är att åtgärder vidtas snabbt. Det här företaget håller ju på att gå över styr och säljas ut, vilket skulle medföra oerhörda kapitalförluster. Att vinna en månad, en och en halv månad eller två månader kan därför vara av stor betydelse.

Ämnar regeringen under den tiden på något sätt se till att företaget inte löper i väg från oss för gott?

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Vi är naturligtvis helt överens, Birger Rosqvist. Sten-Ove Sundström och jag, om angelägenheten av att försöka bevara svensk sjöfartsnäring i så stor omfattning som möjligt. Situationen är emellertid ytterst besvärlig, helt enkelt därför att svenska rederier under lång tid inte har kunnat bedriva sin verksamhet utan stora underskott. Rederierna har haft stort tonnage liggande upplagt, som kostar enorma pengar varje dag och inte inbringar några inkomster, och de har svårigheter att få tillräckligt med frakter.

Man kan fråga sig vad allt detta beror på. Sist och slutligen är det naturligtvis konkurrens om frakterna, där kostnaderna spelar en avgörande roll. Det är tragiskt att behöva konstatera att man inte har kunnat konkurrera med andra länder, som har ett annat kostnadsläge.

Jag delar uppfattningen att det är ett mycket viktigt samhällsintresse att vi kan lösa problemet, men vi måste samtidigt ha klart för oss att det kommer att kosta oerhört mycket pengar. Hur angeläget det än är med snabba åtgärder är det därför inte lämpligt att fatta några förhastade beslut, utan vi måste ha ett bra beslutsunderlag först, och det är ett sådant vi beräknar ha fått fram om ett par veckor.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Kommunikationsministern säger att det skall kunna fattas någon form av beslut om ett par veckor. Jag skulle då till sist vilja veta: Kan detta löfte gälla Gränges Shipping, så att man inom regeringen är beredd att

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om nedläggningen
av Gränges Ship-
ping*

låta staten gå in där? Den kapitalförstöring som annars blir följden drabbar hela det svenska samhället.

Vi har tappat mycket av vår handelsflotta under åren 1976 och 1977. Kanske skall vi i framtiden blicka tillbaka och säga: Under åren 1976–1979 försvann Sveriges handelsflotta. Det var under Bo Turessons och Nils Åslings tid; det var under den tid då vi levde under Åslings doktrin. Då försvann en näringsgren som stod för en tidigare exportinkomst motsvarande 10 % av den svenska exporten.

Underskott har vi haft en lång tid, säger kommunikationsministern. Nej, det är inte särskilt lång tid. Överskotten var stora under åren 1973 och 1974. Personalkostnaderna var lika stora då som nu. Beroende på omständigheter som minskade oljetransporter och annat har sjöfrakterna f. n. gått ner och är inte lika efterfrågade som tidigare. Det har också varit en överetablering inom sektorn.

Men, herr kommunikationsminister, vi måste försöka att övervintra trots den här situationen. Jag hoppas, som sagt, att inte året 1978 och en del av 1979 skall få betraktas som den tid då Bo Turesson var kommunikationsminister och den svenska handelsflottan försvann.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Under de veckor som det kommer att ta för regeringen att få insikt och kanske vetskap om vad som är på väg att hända inom rederibranschen vore det, tror jag, väldigt viktigt för de anställda i Gränges Shipping att få någon klarhet i vad som kommer att hända. Om jag uppfattar kommunikationsministerns syn på frågan rätt, så har han en positiv inställning till att samhället bör gå vidare med någon form av engagemang här.

Kan statsrådet ge ett lugnande besked till de 400 anställda som direkt är berörda, som löper risken att mista sina jobb och nu helt enkelt är på fallrepet? Kan statsrådet ge ett sådant besked här i dag?

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Det är riktigt som Birger Rosqvist säger att det är angeläget att vi försöker få den svenska handelsflottan att övervintra. Det är precis det som varit regeringens argument och skäl för att hos riksdagen begära godkännande av kreditgarantisystemet. Avsikten med det var just att rederinäringen skulle kunna överleva den här kritiska perioden. Det är inte bara Gränges Shipping som i dag är i farozonen. Fyra stora svenska rederier med tank- och bulktonnage är illa ute. Det är för att försöka åstadkomma en lösning för samtliga dessa fyra som vi nu gett sjöfartspolitiska utredningen i uppdrag att med förtur arbeta fram förslag i detta avseende.

Det vore naturligtvis utomordentligt tragiskt om man, som Birger Rosqvist säger, i framtiden skulle kunna förbinda mitt namn med den svenska handelsflottans försvinnande från världshaven. Men när det gäller den kris som f. n. råder får jag väl trösta mig med att den krisen hade drabbat den svenska handelsflottan och det svenska samhället med samma kraft och med

samma tyngd vilken regering som än suttit vid makten och vilken kommunikationsminister som än suttit på den stol där jag nu sitter.

Till Sten-Ove Sundström vill jag säga att jag har en så positiv inställning till de här frågorna som någon kan ha, och den delas av regeringen i övrigt. Problemet är naturligtvis bara att finna finansieringsformer för företagets fortsatta existens. För min del tvekar jag inte att pröva även okonventionella lösningar.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Regeringen har inte varit främmande för okonventionella lösningar. Ett exempel är ju stödet till NCB på 400 milj. kr., som även vi från socialdemokratiskt håll ställt oss bakom.

Kommunikationsministern säger också att det kreditstöd till rederinäringen som vi fattade beslut om förra året infördes just med tanke på att man ville försöka få rederinäringen att leva vidare. Men det har tydligen visat sig att den utformningen av stöd inte var den bästa. Stödet har inte utnyttjats i den grad som regeringen hade väntat sig. Det blev 200 milj. kr. över, och vi har nu beslutat att de pengarna skall kunna få utnyttjas under nästa år. Det har stått klart ganska länge att det behövs andra åtgärder. Vi har inte tid att hålla på att utreda och gräva i detta, utan här behövs konkreta och snabba åtgärder.

Kommunikationsministern antyder att han själv är positiv till att sjöfartsnäringen skall finnas kvar, att svenskt sjöfolk även i fortsättningen skall kunna få jobb. Men det är handling vi behöver – inte bara ord, herr kommunikationsminister.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är glädjande att höra statsrådet säga att regeringen har en positiv syn på frågorna och är beredd att på något sätt ge stöd. Det hör till saken att regeringen tidigare har visat en s. k. positiv inställning till övriga viktiga områden i samhället – jag tänker närmast på Svenskt Stål AB och andra liknande områden – men tyvärr har inte det gett de bästa resultaten, sett ur de anställdas synpunkt.

Jag tycker att statsrådet och regeringen i övrigt skall gripa in med kraft och skynda på utvecklingen. Som statsrådet nämnde rör det inte bara Gränges Shipping och dess 400 anställda – även om det i första hand är det företaget vi nu diskuterar – utan här rör det sig om betydligt fler människors trygghet och anställning. Det är därför viktigt att något sker snabbt och att det verkligen blir ett positivt och snabbt resultat, så att det hela inte bara flyter ut och ingenting händer. Vårt näringsliv är alldeles för beroende av rederibranschen för att vi skall kunna acceptera detta.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste begära ännu en replik, men Birger Rosqvists yttrande får inte stå oemotsagt. Det är inte så att konstruktionen av kreditgarantistödet är olämplig eller att det inte slagit tillräckligt bra. Det

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om nedläggningen
av Gränges Ship-
ping*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om åtgärder för
att rädda driften
vid Karpalunds
sockerbruk*

förhållandet att inte hela ramen utnyttjats – det är ingenting att vara ledsen för – beror på att vi samtidigt har arbetat med amorteringsbefrielser av stor omfattning. Därigenom har behovet av att använda kreditgarantin minskat, och det har inte varit till nackdel för rederierna eller sjöfartsnäringen.

Beträffande Gränges Shipping hade vi ett erbjudande om en kreditgaranti på 50 milj. kr., som utan tvivel skulle ha betytt en hel del. Men företaget tackade nej, och regeringen har faktiskt ingen möjlighet att tvinga på det ett sådant stöd.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Just detta sista tyder på att utformningen av stödet kanske inte är den allra bästa. Det var 50 milj. kr. som Gränges Shipping tackade nej till. Jag lyssnade i går till en talesman för ett annat rederi, som har en ansökan inne om 45 milj. kr., och man överväger att dra tillbaka den ansökan.

Herr talman! Vad jag efterlyst från kommunikationsministern är ett något så när lugnande besked för alla som är sysselsatta inom den här näringen. Jag skall läsa protokollet noga efter det här sammanträdet och se vad jag kan få ut av det.

Jag har, herr kommunikationsminister, blivit ombedd att i morgon fara till en sjöbefälsskola och tala till avgångsklasserna – en sjökaptensklass och en sjöingenjörsklass. Jag hade tänkt att jag skulle kunna få med mig någonting positivt från dagens debatt att säga till dem. De blir ytterligare ett tillskott till de 1 600 som varslats eller de bland befälen som ligger över 1 200 och som snart är utan jobb. Nu kommer ytterligare 50 man ut. Vart skall de ta vägen? Var skall de söka sina jobb? Skall de gå till Chevron, som har bekvämlighetsflaggade båtar, eller har de en chans att få ett jobb på ett fartyg med en svensk flagga i aktern? Jag har inte fått svar på den frågan i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om åtgärder för att rädda driften vid Karpalunds sockerbruk

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara *Börje Nilssons* (s) den 18 maj anmälda fråga, 1977/78:482, till industriministern, och anförde:

Herr talman! Börje Nilsson har frågat industriministern vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att rädda driften vid Karpalunds sockerbruk. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

De av riksdagen beslutade nya riktlinjerna för jordbrukspolitiken innebär bl. a. att sockerbetsodlingen skall avpassas så att den vid normalskörd ger ett importutrymme motsvarande 10–15 % av vår totala sockerkonsumtion. Hänsyn har därvid främst tagits till u-ländernas behov av export. I konsekvens härmed finner jag det angeläget att importen så långt möjligt avser socker med ursprung i sådana länder.

*Om åtgärder för
att rädda driften
vid Karpalunds
sockerbruk*

I den överenskommelse som träffats om sockerbetsodlingen för innevarande år har angetts att sockerbetsarealen för 1978 års odling bör uppgå till högst 52 000 ha. Hänsyn har då tagits till den minskning av sockerkonsumtionen som skett under de senaste åren och som i kostsammanhang ansetts positiv. Eventuellt erforderlig kvotering av odlingen bör inte få drabba de områden som normalt levererar betor till bruken på Öland och Gotland. Jag vill här erinra om att sockerbetsarealen år 1977 uppgick till ca 53 000 ha. Därmed har självförsörjningsgraden höjts till ungefär den nivå som till följd av 1977 års beslut bör bibehållas.

Jag vill även betona att det angivna importutrymmet skall ses som ett riktmärke för genomsnittliga förhållanden under en följd av år. Den faktiska importen har under hela 1970-talet legat betydligt högre. 1977 års beslut togs på denna punkt av en enig riksdag.

Även om sockernäringen är reglerad så är Sockerbolaget ett självständigt företag som har att planera sin verksamhet utifrån normala företagsmässiga grunder. De prisöverläggningar som förekommer varje år syftar bl. a. till att bolaget skall få täckning för sina kostnader. Om inte Sockerbolaget eftersträvar en så rationell verksamhet som möjligt kan detta innebära ökade kostnader för konsumenterna.

Det är också nödvändigt att denna fråga bedöms med hänsyn till de totala kostnaderna för sockerproduktionen, varvid man även måste räkna in de ökade transportkostnader som blir en följd av en eventuell nedläggning. Detta är särskilt viktigt med hänsyn till att bolaget ej står för dessa kostnader. Vid diskussionerna rörande Karpalund har bolaget utgått ifrån att brukets betareal till sin huvuddel skall kunna tillföras andra bruk.

Enligt vad jag erfarit föreligger ännu ej något beslut om att lägga ned sockerbruket i Karpalund. Vad man beslutat är att göra en undersökning av konsekvenserna av en eventuell nedläggning. I ett uttalande har Sockerbolagets styrelse förklarat att om en sådan undersökning skulle resultera i en nedläggning kommer bolaget att erbjuda alla anställda vid bruket andra arbeten inom Sockerbolaget eller dess systerföretag inom Cardokoncernen.

Av min redogörelse har framgått att det ännu ej föreligger något beslut om nedläggning av sockerbruket vid Karpalund. Regeringen följer med uppmärksamhet pågående diskussioner och överväganden.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Jag får tacka jordbruksministern för svaret.

Anledningen till min fråga är att Sockerbolaget har signalerat en nedläggning av Karpalunds sockerbruk utanför Kristianstad. En nedläggning av Karpalunds sockerbruk får mycket allvarliga konsekvenser för sysselsättningen och jordbruksnäringen i östra Skåne. En sådan åtgärd medför ett direkt bortfall av 165 arbetstillfällen och totalt på längre sikt av 330 jobb. Härutöver berörs 1 100 sockerbetsodlare.

Arbetsmarknadsläget i Kristianstadsregionen är mycket svårt, och prognosen för framtiden är dålig. Antalet arbetslösa uppgår just nu till närmare

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om åtgärder för
att rädda driften
vid Karpalunds
sockerbruk*

2 000. Läget i angränsande kommuner, främst Östra Göinge, är också mycket bekymmersamt. Regionen tål inte ett ytterligare bortfall av arbetstillfällen.

En nedläggning av Karpalund innebär också en koncentration av sockerbolaget. Strukturomvandlingen och koncentrationsprocessen inom Sockerbolaget var i stort sett avslutad i början av 1960-talet. En nedläggning av Ölands- och Gotlandsbruket i början av 1970-talet förhindrades av staten av arbetsmarknadspolitiska skäl. Jag anser att samma synsätt måste anläggas på Karpalund. Man kan alltså inte bortse från regionalpolitiska hänsyn.

Skulle man nu genomföra Sockerbolagets förslag medför det att samtliga fem bruk i Malmöhus län blir kvar, medan det enda bruket i Kristianstads län läggs ned. Ett sådant handlande kan inte accepteras.

Sockerbolaget och Cardo har liksom alla andra företag ett ansvar för att sysselsättningen upprätthålls, särskilt i svåra tider och i regioner där sysselsättningssvårigheterna är stora. Sockerbolaget är formellt ett privat företag men styrs av vissa grundläggande beslut som fattas av staten. Bakom bolagets handlande ligger alltså riktlinjer från staten, och det är här som regeringen måste komma in i bilden.

Det svar jag har fått i dag av jordbruksministern betraktar jag som negativt. Jordbruksministern för en diskussion om sockerarealen. Men det är inte det det handlar om. Detta är en lokaliseringsspolitisk och arbetsmarknadspolitisk fråga. Därför hade jag också ställt den till industriministern och hade gärna velat ha en diskussion med honom.

Jordbruksministern säger i svaret att sockernäringsen är reglerad men att Sockerbolaget är ett självständigt företag. Innebär det att man överlåter åt Sockerbolaget att självt bestämma vilket bruk som skall läggas ned? Är det marknadskrafterna igen som skall verka och själva regera som de önskar? Jag kan inte acceptera detta, utan här måste man ta lokaliseringsspolitiska hänsyn.

Jordbruksministern säger allra sist i svaret: "Regeringen följer med uppmärksamhet pågående diskussioner och överväganden." Innebär det att man ändå till sist lägger sig i diskussionen om nedläggning av sockerbruket?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Den fråga Börje Nilsson ställt lyder: Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att rädda driften vid Karpalunds sockerbruk? Jag har i dag svarat att det inte föreligger något beslut om nedläggning av sockerbruket i Karpalund men att regeringen med uppmärksamhet följer de diskussioner och överväganden som sker. Det är det svar som Börje Nilsson får.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Jag tackar naturligtvis för det svaret. Men det hade varit skönt om det av svaret klart hade framgått vilka åtgärder regeringen ämnar vidta och om regeringen är beredd att gå in i diskussionen om vilket bruk som skall läggas ned.

Centerpartiet, som Anders Dahlgren tillhör, står ju för en decentralistisk

politik. Jag tycker att det rimmar dåligt med handlandet i detta fall. Här sker alltså en koncentration av sockernäringen, som inte är bra.

Det står också inskrivet i regeringsdeklarationen att man vill motverka maktkoncentration. Även mot den bakgrunden tycker jag att det föreligger skyldighet för regeringen att ingripa i det här fallet. Det finns många skäl för ett bibehållande av sockerbruket i Karpalund. Jag hade därför förväntat mig ett mer direkt svar från jordbruksministern om regeringen är beredd att ingripa för att rädda Karpalund och vilka åtgärder man ämnar vidta.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är riktigt att Sockerbolaget har en monopolställning, men det är – höll jag på att säga – inte mitt fel.

När det gäller koncentrationen vill jag bara erinra om vad som skrevs i propositionen om den framtida jordbrukspolitiken. Det angavs där klart att en minskad sockerproduktion inte får gå ut över Öland och Gotland. Det innebär ett klart vaktslående av bruken där ur regionalpolitisk synpunkt.

Vad som kommer att ske i Karpalund vet vi inte. Vad jag sagt är att vi med intresse följer de pågående diskussionerna och övervägandena. Det svaret tycker jag att Börje Nilsson borde vara tacksam för. Det skulle nämligen inte finnas någon anledning att följa dessa diskussioner och överväganden med intresse och uppmärksamhet, om vi inte hade någon avsikt med det.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Det är i och för sig bra, men det hade varit skönt om man redan nu hade kunnat ge ett besked. Situationen är naturligtvis mycket oroande för de anställda. Det är uppemot 200 personer som är direkt berörda av detta företag. Jag tycker inte att det är riktigt bra att dessa människor på det här sättet skall behöva vänta på ett besked.

Sockerbolaget är ett monopolföretag, och naturligtvis måste statsmakterna vara med och bedöma sockerbrukens framtid. I den bedömningen måste man ta regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska hänsyn.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om tidpunkter för racertävlingar med båt

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara David Wirmarks (fp) den 22 maj anmälda fråga, 1977/78:493, och anförde:

Herr talman! David Wirmark har frågat mig om jag är beredd att medverka till att racertävlingar med båt i fråga miljösynpunkt känsliga skärgårdsområden förläggs till tidpunkter då minimal skada åstadkommes på djurlivet.

Frågor om tillstånd till motorbåstävlingar prövas i första hand av lokal polismyndighet enligt bestämmelserna i allmänna ordningsstadgan. Polismyndigheten skall pröva om tävlingen kan genomföras utan att allmän ordning och säkerhet åsidosätts. Yttranden inhämtas därvid i allmänhet från

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om tidpunkter för
racertävlingar med
båt*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om tidpunkter för
racertävlingar med
båt*

naturvårdsverket när det gäller natur- och miljövårdssynpunkter.

Länsstyrelsen får enligt sjötrafikförordningen meddela föreskrifter om bl. a. fartbegränsning eller begränsning i rätt att utnyttja vattenområde för båttävling m. m. I fråga om särskilt skyddsvärda vattenområden har länsstyrelsen dessutom möjlighet att föreskriva inskränkningar genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser.

Konflikter när det gäller olika friluftaktiviteter på sjöar och i skärgårdar har uppmärksamrats i skilda sammanhang. Naturvårdsverket har tagit initiativ till en utredning som dels skall kartlägga de olika konfliktsituationer som kan uppstå, dels försöka finna former för hur de skall lösas. Vidare har jag erfarit att en arbetsgrupp med representanter för naturvårdsverket, sjöfartsverket, Svenska racerbåtsförbundet och Sjösportens samarbetsdelegation kommer att ta upp frågan om vilka begränsningar som från naturvårdssynpunkt skall gälla för racerbåttävlingar.

Jag vill inte här gå närmare in på den särskilda tävling som nämns i frågan eftersom den nu provas av berörda myndigheter. Allmänt anser jag det emellertid självklart att hänsyn måste tas till såväl friluftslivet som djurlivet vid planeringen av sådana verksamheter som racerbåttävlingar. Detta innebär bl. a. att det inte kan vara lämpligt att ordna sådana tävlingar inom ömtåliga vattenområden under den för djurlivet mest känsliga perioden. Jag utgår från att dessa synpunkter kommer att beaktas vid de diskussioner som pågår mellan olika organ.

DAVID WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag får tacka för svaret.

Min fråga var föranledd av Nationalloppet, ett racerlopp för båtar ut genom Norrtäljeviken, som planeras äga rum den 17 juni, dvs. just under den absolut sämsta tiden för en sådan båttävling ur sjöfågelssynpunkt. Tidpunkten är dåligt vald, eftersom häckande sjöfågel och fåglar som just fått sina kullar kläckta störs av båtarna och åskådarna.

Regionplanekontoret i Stockholms län skriver t. ex., att de fåglar som häckar på låga hällar kan få sina häckningsplatser totalt ödelagda av de kraftiga svallvågorna. Man framhåller att ett annat hot mot fåglarna är alla åskådare som går i land på småöar och kobbar för att titta på tävlingen. De skrämmer iväg honorna med följden att äggen kallnar. Ungarna fryser eller svälter ihjäl, skriver kontoret, och ber polisen att flytta på tävlingen till dess fåglarna har häckat färdigt. Jag tycker det är skandal att beslut om flyttning till senare tidpunkt under året inte har skett.

Får jag lägga till att det inte är fråga om någon opinion skapad av känsliga stockholmare jag talar om. I skärgården i Norrtälje med omnejd finns en stark lokal opinion mot att loppet skall gå vid denna tidpunkt. Blidö-Frötuna skärgårdsförening kräver stopp för tävlingen och samlar in namn. Lotsarna protesterar av säkerhetsskäl. Av 100 intervjuade häromdagen i Norrtälje Tidning ville en övervägande majoritet flytta loppet till en senare tidpunkt. Fritidsnämnden säger nej till bidrag, och hälsovårdsförvaltningen i Norrtälje avstyrker att loppet körs den 17 juni. Kritiska synpunkter har också framförts

av både naturvårdsverket och sjöfartsverket.

Det är därför angeläget att tävlingar som denna, som går i känsliga skärgårdsområden, förläggs till tidpunkter då minimal skada åstadkommes på djurlivet. Det är därför värdefullt att jordbruksministern nu säger att det inte kan vara lämpligt att ordna sådana tävlingar inom ömtåliga vattenområden under den för djurlivet mest känsliga perioden och att hans synpunkter kommer att beaktas vid de diskussioner som pågår mellan olika organ. Jag hoppas att jordbruksministern personligen övervakar detta, så att rättelse kommer snart.

Jag vill därför för det första fråga när det arbete som pågår förväntas bli klart, och för det andra om inte jordbruksministern tycker att de synpunkter han gett uttryck åt i kammaren i dag borde föranleda arrangörer och myndigheter i fall som det här anförda att redan nu se till att racertävlingar förflyttas till lämpligare tidpunkter?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Den första frågan kan jag inte ge ett definitivt svar på. Beträffande den andra frågan vill jag erinra om att detta ärende, dvs. polisens beslut att ge tillstånd till denna tävling, har överklagats till länsstyrelsen. Därför vill jag inte närmare kommentera den tävlingen.

I övrigt tycker jag att jag i mitt svar gav ett helt klart besked om hur jag ser på tävlingar arrangerade under denna årstid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om regeringens syn på strandskyddet

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Svante Lundkvists (s) den 24 maj anmälda fråga, 1977/78:507, och anförde:

Herr talman! Svante Lundkvist har – under åberopande av uppgifter i massmedia att regeringen mot naturvårdsverkets uppfattning beviljat en rad dispenser från strandskyddet – frågat mig om regeringen har en annan syn på strandskyddet än den som kom till uttryck i riksdagsbeslutet när det generella strandskyddet infördes.

Mitt svar är nej. Regeringens uppfattning är självklart att gällande lagstiftning skall tillämpas. Riksdagens beslut år 1974 innebär att undantag från byggnadsförbudet inom strandskyddsområdet får medges när särskilda skäl föreligger. Bakom riksdagens ställningstagande låg den bedömningen att det var viktigt att bevara allmänhetens tillträde till landets kuster och stränder. Detta innebär bl. a. att dispensmöjligheten skall tillämpas restriktivt.

Vad jag nu sagt innebär naturligtvis inte att dispenser inte skall kunna meddelas. Enligt naturvårdsverkets rekommendationer för lagstiftningens tillämpning kan dispenser meddelas i ett flertal fall där strandskyddsintresset bedöms vara av mindre betydelse. Det är naturligtvis också så, att olika

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om regeringens
syn på strandskyd-
det*

uppfattningar kan gälla om när särskilda skäl föreligger. I de besvärshandelen som regeringen har att avgöra föreligger ofta olika bedömningar hos de myndigheter som yttrat sig. Sådana olika bedömningar har bl. a. förelagat när det gäller strandskyddets tillämpning i vissa fall inom Norrlandslänet. Vid sina avgöranden måste regeringen naturligtvis ta hänsyn inte bara till vad naturvårdsverket anför utan också till de synpunkter som förs fram av länsstyrelse, kommun och enskilda.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. I förberedelsearbetet för den fysiska riksplaneringen kunde konstateras att en betydande del av de mest attraktiva och välbelägna stränderna är spärrade av bebyggelse. Inte minst fritidsbebyggelse har anlagts på strandområden som borde varit förbehållna allmänheten.

Naturvårdskommittén redovisade undersökningar som gav vid handen att strandskyddsförordnanden inte kommit till stånd i sådan omfattning att man i önskvärd utsträckning kunnat bevara bad- och rekreationsmöjligheterna för den icke strandägande befolkningen. Naturvårdskommittén föreslog därför att man skulle införa ett generellt skydd för strandområden vid havet, våra insjöar och vattendrag. Förslaget godtog i huvudsak av flertalet remissinstanser.

Den socialdemokratiska regeringen fann det nödvändigt att skärpa bestämmelserna om strandskyddet, om man ville bevara den möjlighet för allmänheten att bada och idka friluftsliv inom strandområden som allemansrätten ger. Riksdagen godtog den socialdemokratiska regeringens förslag om ett generellt strandskydd, dock med reservationer från centerpartiet och moderata samlingspartiet som avvisade det generella skyddet och ville ha förordnande om strandskydd enligt dittillsvarande praxis.

Enligt den proposition 166 år 1974 som riksdagen godtog skulle dispensmöjligheterna tillämpas restriktivt. Av redogörelser i massmedia har emellertid framgått att regeringen nu mjukar upp bestämmelserna i fråga om dispens från strandskydd. Jag har vid förfrågningar funnit att ett antal ärenden spridda över hela landet ger belägg för dessa påståenden.

Naturvårdsverket har angett ett antal skäl då dispens bör kunna beviljas. Exempel på detta är tomt som redan tidigare ianspråktagits för bebyggelse, strandområde som redan är helt avskilt från stranden genom väg eller järnväg osv.

Regeringen har nu infört ytterligare ett skäl. Vid genomgång av aktuella ärenden har det visat sig att enligt regeringens mening är det skäl att medge dispens från strandskyddet om bebyggelse redan finns inom området. Man släpper på dispens fram bebyggelse som täpper till möjligheterna att komma fram till stränderna, trots att naturvårdsverket vid inspektion på platsen funnit att sådan bebyggelse hindrar allmänhetens bad och friluftsliv.

Andra exempel på hur regeringen mjukar upp strandskyddet gäller bebyggelse vid sjöar som man mot naturvårdsverkets mening släpper fram med motivet att enkla planskisser förelåg innan strandskyddet skärptes.

Ca 8 000 dispensansökningar har behandlats under de snart tre år det skärpta strandskyddet varit i kraft. Ungefär 6 700 av dem har beviljats, visar siffror som Svenska Dagbladet har sammanställt och redovisat. "Men när naturvårdsverket", tillägger tidningen, "överklagat tillstånd har regeringen i majoriteten fall inte velat lyssna." Detta är enligt min mening att dispensvägen försämrade det skydd för allemansrätten vid våra stränder som riksdagen beslöt på den socialdemokratiska regeringens förslag.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är kanske på sin plats att nämna att i den fråga som Svante Lundkvist ställt görs ett oriktigt påstående, nämligen att dispensansökningarna skulle behandlas *ytterst restriktivt*. Något sådant finns varken i propositionen eller i riksdagsbeslutet. Däremot är det riktigt att ansökningarna skall behandlas *restriktivt*.

Låt mig då säga att länsstyrelserna 1975/76, som var det första året med skärpta bestämmelser, beviljade ca 85 % av de då 3 000 dispensansökningarna. Det skedde alltså under den tid när Svante Lundkvist var departementschef.

Naturvårdsverket har gjort en undersökning av vilka särskilda skäl som har åberopats i dessa fall. I en fjärdedel av fallen har åberopats andra skäl än dem som naturvårdsverket har angivit i sina rekommendationer. På grund av länsstyrelsernas tillämpning av lagen har man således redan under den förra regeringens tid kommit fram till en vidare syn i dessa frågor än den som naturvårdsverket rekommenderar.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Dispensmöjligheterna bör tillämpas restriktivt, så står det i propositionen. Det är riktigt. När jordbruksministern nu försöker göra gällande att vi redan omedelbart efter det att den skärpning trätt i kraft som den socialdemokratiska regeringen hade förordat skulle ha börjat prejudicera en ordning av det slag som den nuvarande regeringen fortsatt att tillämpa, är jordbruksministern ute i ogjort väder.

Man släpper nu fram bebyggelse i sådan omfattning att man utestänger dem som önskar bada från möjligheten att komma ner till stränderna, och så mycket minne har jag av min egen hantering av de här frågorna att jag vet att det inte i något fall förekom att vi utestängde människor från möjligheten att utöva allemansrätten. Men sådana fall förekommer numera, och jag ser ytterst allvarligt på att man på det sättet begränsar de rättigheter när det gäller bad och friluftsliv som vi förknippar med allemansrätten.

När jag har studerat de ärenden som det här är fråga om har jag kommit fram till att den nya regeringen uppenbarligen har en annan syn i de här frågorna än den som kom till uttryck i riksdagsbeslutet.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag tycker nog att Svante Lundkvist tar i mer än vad nöden kräver. Det är ju ändå inte fråga om att utestänga människor från bad och

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om regeringens
syn på strandskyd-
det*

friluftsliv, om det beviljas några dispenser, exempelvis i Norrbottens län med dess 47 000 sjöar. Svante Lundkvist får inte någon människa i det här landet att tro att så skulle vara förhållandet.

Jag kommer väl ihåg den riksdagsdebatt som fördes, bl. a. om Norrbotten, när propositionen antogs av riksdagen. Det är helt klart att naturvårdsverket kan anföra besvär över länsstyrelsernas dispensbeslut. Regeringen har haft att ta ställning till ett tjugotal sådana ärenden. Flertalet avslag på verkets besvär avser stugbyar i Norrbottens län. Där har länsstyrelsens ställningstagande grundats på kommunernas uppfattning, och de här ärendena är i huvudsak att betrakta som övergångsfall. Planutredning i fråga om stugbyarna var gjord enligt de bestämmelser som gällde före det generella strandskyddet, och viss bebyggelse hade redan kommit till stånd enligt denna äldre utredning.

Jag tror att om Svante Lundkvist försöker sätta sig in i ärendehan-lingen, skall han upptäcka att det inte har skett någonting som skulle hindra allmänhetens tillträde till bad och friluftsliv eller hota det rent generellt i landet. Det är en felaktig uppfattning som Svante Lundkvist ger uttryck för.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag vågar påstå att jag har satt mig in i de här frågorna.

Jag vet inte om jordbruksministern känner till, att av de attraktiva lägen som finns har en betydande del redan i dag ianspråktagits av fritidsbebyggelse, och ändå är det bara 15 % av hushållen i vårt land som har tillgång till egen fritidsstuga. Resten av de attraktiva platserna för bad och friluftsliv har ofta ett olämpligare läge ur kommunikationssynpunkt.

Att jag nu känner denna oro beror på att det vid det tillfälle, då den här frågan diskuterades första gången, inte fanns gehör hos vare sig centerpartiet eller moderaterna för det generella strandskyddet. Min oro förstärks av det förhållandet att jag inte bara från jordbruksministerns utan också från andra ministrars sida i den borgerliga regeringen möter ett ständigt förord för att man skall öka möjligheten till privat bebyggelse även i områden som vi betraktar som angelägna att skydda, sett ur allmänhetens synpunkt. Det är denna oro som också har uttalats i den artikel jag redovisade. Där anges att 6 700 av de 8 000 dispensansökningarna är beviljade, och rubriken lyder: "Strandskyddet satt ur spel." Detta stod att läsa i en tidning som Svenska Dagbladet, herr jordbruksminister.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Svante Lundkvist drar slutsatser av den första diskussionen vi hade om den här frågan. Men när propositionen togs av riksdagen deltog inte dåvarande departementschefen Lundkvist i diskussionen. Han fanns över huvud taget inte med i den debatten.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att vi många gånger har haft anledning att diskutera bebyggelsefrågorna i de här sammanhangen. Jag var närvarande i riksdagen, och det fanns skickliga företrädare för mitt parti i utskottet som kunde försvara den ståndpunkt som regeringen hade företrätt.

Jag känner fortfarande – trots de argument som jordbruksministern nu använder för att försöka komma ur den här besvärliga frågan – oro för den nuvarande regeringens inställning. Därför skulle jag vilja sluta med att fråga: Är jordbruksministern beredd att gå tillbaka till regeringen och försöka åvägabringa en sådan hantering av de här problemen, att den reella innebörden av 1974 års beslut om ett förstärkt strandskydd verkligen slår igenom i tillämpningen?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag känner ingen oro för de ställningstaganden regeringen har gjort i de ärenden där dispens har beviljats. Jag menar mig också följa det beslut som riksdagen har tagit. Är det så att jag inte har gjort det, då är det inte en fråga för herr Lundkvist som domare utan en fråga för konstitutionsutskottet.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Det är naturligtvis på det sättet att vi ser olika på innebörden av strandskyddsbeslutet, och det kan jag bara beklaga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om fenoxisyrornas inverkan på människans arvsmassa

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 18 maj anmälda fråga, 1977/78:481, till socialministern, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat om socialministern anser att socialstyrelsens utredning av missbildningar hos barn i Värmland är tillräcklig eller om socialministern kommer att medverka till en ny utredning mot bakgrund av misstankarna om ett samband mellan besprutningar med fenoxisyror och fosterskador.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag har här i riksdagen den 7 mars 1978 svarat på en interpellation av Bertil Jonasson i samma ämne. Jag nämnde då att socialstyrelsen fortsätter arbetet att bringa klarhet i orsakerna till den höga frekvensen av missbildningar och dödföddhet på olika håll i landet, däribland i norra Värmland. Utöver två projekt, som redan startats genom socialstyrelsens försorg, berörde jag ett tredje planerat projekt som skulle vara landsomfattande och i tid kräva ungefär ett år. Avsikten är att detta projekt skall ledas av en projektgrupp som

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om fenoxisyrornas
inverkan på män-
niskans arvsmassa*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om fenoxisyrornas
inverkan på män-
niskans arvs massa*

består av medicinsk och statistisk expertis från socialstyrelsen. Socialstyrelsens referensgrupp för missbildningsfrågor och socialstyrelsens vetenskapliga råd skall delta i arbetet. Socialstyrelsen avser vidare att inbjuda riksdagspartierna och vissa miljövårdsgrupper att utse representanter i en särskild referensgrupp för utbyte av information om utredningsarbetet. Avsikten¹ är att denna referensgrupp skall fortlöpande informeras om resultaten av arbetet och ges tillfälle att framföra synpunkter på tänkbara orsaker till missbildningar.

Utredningsarbetet fortsätter således. Vi har nu att avvakta resultatet av det. F. n. föreligger enligt min mening inte behov att tillsätta någon ytterligare utredning.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Troedsson för svaret på min fråga. Svaret var något undvikande, och indirekt kan man av detta utläsa att man från regeringshåll anser att den förra utredningen inte var tillräcklig. Något direkt erkännande av det förhållandet fick jag inte här av statsrådet. Jag skulle alltså vilja upprepa frågan: Anses den förra utredningen ha varit tillräcklig eller inte? Jag vore tacksam för en direkt bekräftelse.

Så några ord om den förra utredningen, mot vilken riktats stark kritik. Kritiken är så allvarlig att det finns anledning att ta upp den.

För det första fanns i den tillsatta utredningsgruppen inga forskare eller utredningsmän resp. utredningskvinnor, som var kritiskt inställda mot just fenoxisyrorna och verkningarna av dessa. Enligt uppgifter från miljövårdsgrupperna i det aktuella området i Nordvärmland fanns heller inga direkta experter på fenoxisyror med i utredningen. Man hade hos jordbruksministern, som då var inblandad, begärt att vissa namngivna forskare från bl. a. Umeå och Lund skulle få ingå i den förra utredningen, men dessa fick inte vara med.

För det andra har riktats anmärkningar mot snedurvalet vid intervjuundersökningarna av de mödrar som drabbats av missfall eller som fött missbildade barn. Dessa mödrar har i stor utsträckning gallrats bort; bara ungefär en tredjedel av dessa har intervjuats. Man kan fråga sig på vilka grunder urvalet har skett. Någon statistisk redovisning av intervjuundersökningarna finns inte.

För det tredje har vi den ännu allvarligare anmärkningen mot det tidsmässiga snedurvalet. De största och allvarligaste besprutningarna i Nordvärmland genomfördes åren 1969–1970. De aktuella graviditeterna och födslarna skulle alltså ha kommit i fråga åren 1970–1971. När man gjorde intervjuundersökningarna valde man ut födslar från åren 1973–1974 och strax därefter, men då rådde ju temporärt stopp för dessa besprutningar. Man kan alltså här inte tala om fenoxisyrornas inverkan; det vore fullständigt vansinnigt. Det är, som jag ser det, en mycket allvarlig anmärkning mot behandlingen av frågan.

För det fjärde har man inte haft någon riktig kontrollgrupp, och det är också en allvarlig anmärkning. Nu säger statsrådet Troedsson att två projekt är i

gång och att ett tredje kommer att startas, där man kommer att utnyttja statistisk och medicinsk expertis. Här finns det anledning att fråga om man denna gång är villig att ta med vissa namngivna forskare – det gäller bl. a. forskarna Rappe och Söderberg – vilket har begärts av nämnda miljövårdsgrupper.

Eftersom det skall finnas en referensgrupp för miljövärden i det aktuella området, kan man fråga sig vilket inflytande denna referensgrupp kommer att få. Förra gången lovade man att tillfråga miljövårdsgrupperna, men så skedde inte någon gång under utredningen. Frågorna kvarstår alltså.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! De tre utredningar som nu pågår är ett resultat av den utredningsrapport som blev klar i augusti förra året. Av denna rapport framgår att ryggmärgsbräck redan i slutet av 1945 var vanligare i norra Värmland än i landet som helhet. Man har alltså undersökt missbildningar även under perioden 1945–1969.

Vid undersökningen visade det sig att det förelåg en anhopning av missbildningar på olika håll, inte bara i nordvästra Värmland. Men det framkom inte några hållpunkter för att det i t. ex. skogsområden i allmänhet skulle inträffa fler missbildningar än i slättbygd.

De undersökningar som pågår är tre till antalet. Den ena avser sambandet mellan cigarettökning och missbildningsbörd. Man väntar att denna utredning skall vara klar i höst. Den andra avser sambandet mellan sjukvårdsarbete och missbildningsbörd, och den väntas vara klar före årets slut. Med det tredje projektet avser socialstyrelsen att i en första omgång göra en närmare undersökning i ett tiotal län, där antalet fall av missbildningar är större än genomsnittligt för riket. Till mödrarna kommer därvid att ställas en rad frågor om olika bakgrundsfaktorer, såsom alkohol- och rökvanor, läkemedelsförbrukning, kostvanor, hälsotillstånd i familj och släkt, röntgenstrålning, vaccination, kontakt med kemiska preparat – insektsmedel och ogräsmedel – samt yttre miljö under arbete och fritid. Samtidigt kommer projektgruppen att samla in vissa uppgifter om missbildningar också från andra län.

Även om undersökningen främst kommer att grunda sig på förhållanden i ett tiotal län, kan den ändå sägas vara rikstäckande.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Först till detaljfrågorna som statsrådet var inne på.

När det gäller den första detaljfrågan vill jag säga att av de anmärkningar som riktats mot utredningen från framför allt de aktiva miljövårdsgrupperna i Nordvärmland, så framgår det alldeles tydligt att besprutningarna med fenoxisyror infördes väldigt tidigt – redan i slutet av 1940-talet, närmare bestämt år 1948.

De första fallen av ryggmärgsbräck uppmärksammades år 1945. Antalet fall var litet men ökade sedan. En av de punkter som kritiserats just här är att man åberopade dessa uppgifter.

Fenoxisyrorna kom alltså in mycket tidigt i skogsbruket i Nordvärmland.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om fenoxisyrornas
inverkan på män-
niskans arvsmassa*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Om fenoxisyrornas
inverkan på män-
niskans arvs massa*

och det har inte kunnat bevisas att här inte finns ett samband.

Den andra detaljfrågan gäller rökning, sjukhusarbete etc., och den är en av de punkter man anmärkt på. Det har visat sig att man bara intervjuat nio kvinnor, och bland dem fanns bara en som rökte mer än tio cigaretter om dagen. Bara två av dem hade sjukhusarbete. Sådana statistiska samband säger ju inte ett skvatt. Materialet är alldeles för tunt och för dåligt. Frågan om det tidsmässiga snedurvalet – vilket jag anser vara det mest anmärkningsvärda – kvarstår fortfarande.

Om man nu gjort kraftiga besprutningar i ett område under åren 1969–1970, och de inte medfört några missbildningar och man gör en undersökning, då skall man inte undersöka missbildade eller dödfödda barn från perioden 1973–1974 – dvs. fem år efteråt. Under denna period förekom inga besprutningar på grund av temporärt stopp. Det är en mycket allvarlig snedvridning.

Jag vore tacksam om statsrådet Troedsson ville tala om vad hon anser om urvalet. Det kan väl ändå inte vara ett riktigt urval.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Anledningen till att utredningsarbetet fortsätter är naturligtvis att man inte är helt nöjd med den första rapporten. Man föreslog själv ett ytterligare utredningsarbete, och det är det som är i gång.

När det gäller miljövårdsgrupperna vill jag bara erinra om att socialstyrelsen i höstas två gånger var uppe i norra Värmland och diskuterade med dessa grupper. Som jag sade i mitt frågesvar kommer också miljövårdsgrupperna att få rätt att utse representanter i den här särskilda referensgruppen för utbyte av information om utredningsarbetet. Avsikten är, som sagt, att referensgruppen fortlöpande skall informeras om resultatet av arbetet och också ges tillfälle att framföra synpunkter på tänkbara orsaker till missbildningen.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar att man har dragit slutsatser som jag inte kan bedöma som annat än positiva, vilket visar att anmärkningarna mot den förra utredningen var synnerligen välbefogade. Vad statsrådet nu framhållit är positivt, nämligen att man har haft och kommer att ha fortlöpande kontakt med dem som drabbats och att utredningsarbetet fortsätter. Det är viktigt och riktigt, men det visar att den förra utredningen verkligen var dålig och att den kritik som riktades mot den var högst befogad.

Vi får väl anta att man den här gången gör ett bredare urval och att man gör en statistiskt riktigare uppföljning av fallen. Med dagens datateknik kan vi ju göra ordentliga utvärderingar. Det bör man också göra i det här fallet, så att det hela klarläggs. Den förra utredningen var alltför bristfällig.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Jag vill bara erinra Oswald Söderqvist om att redan i den rapport som avlämnades i augusti förra året framhölls angelägenheten av att

man fortsatte utredningsarbetet. Det här var alltså en första utredning. Avsikten var att man på grundval av denna utredning skulle gå vidare. Det var således gruppens egen uppfattning att man skulle gå vidare efter vissa bestämda riktlinjer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Meddelande om riksmötet 1978/79

TALMANNEN:

På grundval av uppgifter från utskotten har redan nu upprättats en preliminär tidsplan för kammarens sammanträden under det inledande skedet av riksmötet 1978/79. Av denna plan, som omfattar tiden den 3 oktober–den 10 november och utdelats till kammarens ledamöter, framgår bl. a.

att riksmötet 1978/79 börjar tisdagen den 3 oktober kl. 11.00,

att val av utskott m. m. avses äga rum torsdagen den 5 oktober kl. 09.00,

att ett arbetsplenum anordnas kl. 13.00 samma dag,

att den allmänpolitiska debatten tar sin början onsdagen den 18 oktober kl. 10.00 samt

att tiden den 30 oktober–den 5 november hålls fri från sammanträden i kammare och utskott.

§ 15 Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkande 1977/78:54

Näringsutskottets betänkanden 1977/78:74 och 75

§ 16 Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:65 med anledning av propositionen 1977/78:100 i vad avser bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken jämte motion.

I propositionen 1977/78:100 bilaga 14 (handelsdepartementet) hade regeringen under punkten B 7 (s. 47–52) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 5 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:1310 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. uttala att Sverige snarast skulle utträda ur Interamerikanska utvecklingsbanken,

2. avslå regeringens i propositionen 1977/78:100 bilaga 14 under punkten B 7 framlagda förslag.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Meddelande om
riksmötet 1978/79*

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1977/78:1310 yrkandet 1,
2. med bifall till propositionen 1977/78:100 bilaga 14 punkten B 7 och med avslag på motionen 1977/78:1310 yrkandet 2 till Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1978/79 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av Ingvar Svanberg, Arne Blomkvist, Nils Erik Wååg, Ivar Högström, Rune Jonsson i Husum, Wivi-Anne Radesjö och Rune Johansson i Ljunghy (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle

1. med bifall till motionen 1977/78:1310 yrkandet 1 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anført om Sveriges utträde ur Interamerikanska utvecklingsbanken,
2. med anledning av propositionen 1977/78:100 bilaga 14 punkten B 7 och motionen 1977/78:1310 yrkandet 2 till Bidrag till Interamerikanska utvecklingsbanken för budgetåret 1978/79 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! För nästan exakt ett år sedan hade vi i den här kammaren en mycket engagerad och bitvis känsloladdad debatt i frågan om den Interamerikanska utvecklingsbanken. Regeringen föreslog att Sverige skulle ansluta sig till banken, medan vi socialdemokrater yrkade avslag på detta och pekade på en mängd negativa konsekvenser, som vi ansåg att regeringen hade förbiset.

Nu är vi här ett år senare och anslutningen till IDB är ett faktum. Regeringen begär pengar för sin årliga avgift till banken, och vi socialdemokrater yrkar avslag på det begärda anslaget och föreslår i stället att riksdagen skall besluta att Sverige utträder ur IDB. Detta gör vi, därför att vi finner att alla de farhågor som vi påvisade 1977 finns kvar i dag.

Sveriges inflytande i banken är närmast att betrakta som mikroskopiskt, eftersom Sverige har två tiondels procent av röstetalet. Att Sverige inte vinner särskilt stort gehör för sina idéer har inte minst regeringen själv upplevt, när banken lämnade betydande lån både till Argentina och till Chile, trots att Sverige, enligt uppgift, motsatte sig detta.

Detsamma gäller de väldigt stora fördelar vi skulle få exportmässigt genom att ansluta oss till IDB. Hittills i varje fall har det varit mycket svårt att upptäcka dessa fördelar. Utskottsmajoritetens försvar med hänvisning till ökningen av exportinkomsterna kan jag inte tolka som något annat än en till önskedröm gränsande välvilja när det gäller att läsa statistik.

Ingenting väsentligt har heller ändrats i fråga om bankens policy mot de olika staterna, bankens intresse för att hjälpa de fattiga länderna osv. Jag vill ändå deklarerat att jag inte är ute efter något slags handelsblockad mot Latinamerika. Det är inte det som det gäller. Sverige bör så långt möjligt

upprätthålla normala handelsförbindelser med alla länder som inte till den grad har skämt ut sig i fråga om de mänskliga rättigheterna osv. att FN beslutat om sanktioner.

Vad det här gäller är någonting vida mer än normala handelsförbindelser. Här är det fråga om att genom medlemskap i en fond eller i en organisation hjälpa vissa länder. Bland dessa länder återfinns några av de allra värsta diktaturländerna på det här klotet. Det är det jag gärna vill poängtera. Jag skall inte gå närmare in på frågan med vilka länder vi skall ha handelsförbindelser och vad statistiken visar beträffande affärerna. Mats Hellström kommer senare att närmare ta upp dessa frågor. Inte heller söker jag någon debatt med handelsministern. Jag förmodar att han, liksom jag, har ungefär samma ståndpunkt som förra året. Han tror att man genom en anslutning till IDB skall kunna gynna svensk exportindustri. Jag finner att så inte kan bli fallet i någon nämnvärd grad. Samma pengar satsade på andra exportprojekt skulle ge betydligt större vinst för Sverige. Jag skall i stället ta upp en annan aspekt på anslutningen till IDB.

När vi i fjol diskuterade den här frågan förklarade ett antal ledamöter här i kammaren med enfass – framför allt gällde det några yngre centerpartister – att vad vi då skulle besluta om inte var en anslutning till IDB. Nej, man skulle ge regeringen möjligheter att ansluta Sverige till IDB, om banken väsentligt ändrade sin policy. Man talade om en mycket radikal ändring av bankens intressen. Banken skulle gynna de fattiga länderna mera, och den skulle ta avstånd från de värsta militärdiktaturena. Jag vill bara helt stillsamt fråga: Vad var det som hände sommaren 1977 som gjorde att det gick att så snabbt ansluta Sverige till IDB? Ni som tyckte att Sverige inte kunde ansluta sig till banken förut kan väl svara på frågan: På vilket sätt fick Sveriges synpunkter genomslag i banken och på vilket sätt ändrades bankens policy, eftersom det var så lätt att ansluta Sverige till IDB?

I detta sammanhang kan man också peka på att i den majoritetsskrivning som de borgerliga partierna stod för i utskottet talades det ju om, att om Sverige blev medlem av banken och inte vann gehör för sina synpunkter och inte kunde ändra bankens status, skulle Sverige utträda ur banken. Jag vill fortsätta och fråga: Är det då inte dags att göra det nu, eftersom ingenting har ändrats? Eller var allt talet om liberalisering, förbättring av bankens behandling av människorna och en mer demokratisk inställning egentligen bara ett spel för parketten, ett slags försök att sitta på två stolar i tron att väljarna har ett kort minne? Jag ställer frågan, men det är inte min sak att besvara den.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill först förklara varför vpk inte har någon motion i nu föreliggande ärende. Anledningen är inte att medlemskapet i IDB skulle vara mera acceptabelt i dag än när det behandlades i juni förra året. Tvärtom är det snarare så att argumenten mot medlemskap har förstärkts sedan dess.

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Orsaken är helt enkelt att vi inte uppmärksammade denna fråga på grund av att många andra frågor sysselsatte vår grupp under den allmänna motionstiden i januari. Dessutom återkommer frågan om IDB i oktober, då proposition 135 om riktlinjer för svenskt utvecklingssamarbete skall behandlas. Vpk har i det sammanhanget ett yrkande om utträde ur IDB. Med tanke på detta – och de argument som vpk framförde mot medlemskap i IDB under debatten förra året – skall jag försöka fatta mig kort.

Betecknande för de borgerliga partierna är att man diskuterar IDB utifrån rent kommersiella synpunkter. Man undviker, som mycket riktigt påpekas i den socialdemokratiska reservationen, att beröra biståndsaspekterna och de utrikespolitiska aspekterna, trots att dessa borde ligga till grund för ett ställningstagande för eller emot medlemskap.

Först bör man ha klart för sig under vilka betingelser IDB bildades.

1958 skedde stora förändringar på Cuba. En förhållig och USA-understödd diktaturregim avskaffades, och i stället kom en progressiv regim under ledning av Fidel Castro till makten.

Denna förändring skapade oro i USA, främst inför vad som nu skulle hända i andra latinamerikanska länder. Skulle utvecklingen på Cuba stimulera andra förtryckta befolkningsmajoriteter i Latinamerika att befria sig från förhatliga förtryckarregimer? För att förhindra detta tillkom IDB 1959. IDB skulle ha till uppgift att hålla kvar de förhatliga militärdiktaturerna i de latinamerikanska länderna och samtidigt bevaka imperialisternas intressen i dessa länder.

Så är fallet även i dag. Det gäller Chile, Argentina och Brasilien, för att nämna några av de värsta våldsregimerna i Latinamerika. Den politik som dessa länder bedriver är en medveten politik för att skära ned de fattiga folklagrens levnadsstandard, skära ned de sociala utgifterna, hålla ett stort mått av arbetslöshet som ett instrument i den ekonomiska politiken, förhindra jordreformer och skydda de multinationella företagens utplundring av naturresurser. Denna politik understöds av IDB.

Varje försök att kämpa för demokratiska fri- och rättigheter möts i dessa latinamerikanska länder med polisiära och militära massaktioner, som leder till massmord på frisinna, på progressiva och på hela folkgrupper.

Vi läser dagligen om vad som händer i Argentina, vi läser om de förtvivlade mödrarna i Buenos Aires som varje vecka demonstrerar för att få klarhet i vart deras döttrar, deras söner eller deras män tagit vägen. I Santiago i Chile hungerstrejkar människor mot Pinochetjuntans terror. De hungerstrejkar för att få klarhet i vart deras anhöriga tagit vägen.

När det gäller dessa länder bidrar nu Sverige – som jämfört med andra kapitalistiska länder har ett relativt gott anseende internationellt – med att stötta upp förhatliga regimer. Dess värre kommer dessa förhatliga regimer att åberopa Sverige som ett av de länder som stöder deras förtryckarpolitik. Vart har den så ofta åberopade solidariteten med fattiga och förtryckta tagit vägen? Hur kan man från borgerligt håll kombinera det motivet med medlemskap i IDB?

Svaret från de borgerliga brukar bli att medlemskapet i IDB innebär

handelspolitik i största allmänhet. Man brukar också säga att skulle vi inte handla med olika förtryckarregimer, så skulle vi inte få många handelspartner. Det är ju handelsministerns kära argument i de här diskussionerna.

Dessa argument kan ju låta bestickande. Men nu är det så, att det inte handlar om detta. Det handlar inte om kreditgivning och handel i allmän, traditionell bemärkelse, utan det handlar om hur man skall ställa sig till en institutionell organisation med långt vidsträcktare syfte, en institutionell organisation som ingår i ett bestämt utrikespolitiskt maktsystem.

Detta maktsystem har i sin tur förklarat sig villigt att befordra en bestämd politisk, ekonomisk och social struktur i den brännpunkt för folkens frigörelsekamp som Latinamerika utgör. Låt mig citera f. d. utrikesministern Kissinger. Han yttrade följande när Allende vunnit valet i Chile på demokratisk väg: "Vi kommer att göra allt för att framkalla kallbrand i Chiles situation." Ja, just det. Vi vet att han och de övriga lyckades med det – och därvid spelade IDB en aktiv roll.

Herr talman! Man kan inte inför masslikvideringarna i Argentina och Brasilien, inför fånglägren i Chile, inför de multinationella bolagens förödande herravälde över Latinamerikas ekonomi, rycka på axlarna och säga att det hör inte hit. Det gäller Sveriges anseende bland de kämpande folken ute i världen, och det är detta som är huvudsaken.

Jag yrkar bifall till reservationen.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Sverige undertecknade överenskommelsen om medlemskap i IDB den 1 september 1977. Vi hade alltså bara varit med någon månad när propositionen om fortsatt medlemskap skrevs. Någon utvärdering kan därför inte göras ännu.

När riksdagen för nästan exakt ett år sedan tog ställning till medlemskapet var det under bestämda förutsättningar:

"Om förhandlingarna resulterar i medlemskap i IDB måste Sverige aktivt verka för förändringar av bankens institutionella former och utlåningspolitik i sådan riktning att strävandena till social och ekonomisk utveckling och ökad demokrati i Latinamerika får stöd från banken."

Riksdagen beställde en årlig redogörelse för utvecklingen och de aktuella förhållandena inom bankens verksamhetsområde, och beslöt att medlemskapet skall omprövas om bankens politik inte blir sådan att den befordrar långsiktiga förändringar i positiv riktning. Eftersom vi bara varit med så kort tid är det naturligt att denna redogörelse i år blir kortfattad. Det är också för tidigt med en omprövning. Till nästa år bör vi emellertid kunna vänta en djupare analys.

Det är viktigt att vi gör klart för oss vilka sammanhang vi medverkar i genom våra transnationella företag, vare sig vi kallar det handel eller bistånd. Vilken roll spelar frihandeln med stora, mäktiga företag för människornas möjligheter att utveckla sitt land efter egna önskemål? Är vi med och gör det lättare för fattiga människor att förbättra sin ställning? Vilken utvecklingsfilosofi har IDB? Latinamerika är en rik kontinent, inte överbefolkad i

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

förhållande till sina råvarutillgångar. Underlättar de transnationella företagen en utveckling där dessa tillgångar i första hand tillfredsställer basbehoven hos ländernas befolkning?

De stora ekonomiska kretslopp vi är med i gör det svårt att se följderna av våra handlingar – vad det är vi medverkar till. En årlig inträngande analys av de aktuella förhållandena inom bankens verksamhetsområde skulle kunna hjälpa oss till större klarhet. Förutsättningarna för det är emellertid att den är detaljerad och att den inte bara rör statistik. Vi måste få hjälp att se människorna bakom siffrorna. Jag utgår ifrån att regeringens redogörelse till nästa års riksdag kommer att ge ett utförligt underlag för ställningstagande till medlemskap i IDB, och jag yrkar nu bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 65.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord.

Birgitta Hambræus talade om de transnationella företagens verksamhet i de latinamerikanska länderna. Bidrar de, sade hon, till att tillfredsställa basbehoven hos människorna? Hon talade då om en inträngande analys. Nej, Birgitta Hambræus, jag tycker inte det behövs någon inträngande analys för att få klarhet i detta. Vi vet att dessa företag inte har bidragit till att trygga basbehoven hos de breda folklagen. Vi kan ta Brasilien som exempel. Där vet vi att under de senaste åren har fattigdomen och svälten ökat. Vi vet att barnadödligheten har ökat katastrofalt under 1970-talet.

Jag tycker alltså inte att det behövs någon mera inträngande analys – det finns så mycket dokumenterat om detta. Bl. a. har katolska biskopsämbetet i São Paulo för några år sedan gjort en utredning där man har lagt fram avslöjande material. Det är bara att ta del av det.

Lika är det när det gäller IDB. IDB finns ju med i hela detta politiska system och bidrar alltså aktivt till denna folkfientliga politik, och det vet Birgitta Hambræus mycket väl. Inte ens där behövs det, vad jag kan se, ytterligare dokumentation för att konstatera vilken sorts politik IDB understöder.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig endast konstatera att fru Hambræus i sitt försvar för dem som förra gången vi behandlade denna fråga talade om att de ville ha förändringar i IDB:s status och ändå har gått med, har en förunderlig filosofi som innebär att man säger: Ja, vi kan väl vara med i IDB, för när det gäller mycket i våra handelsförbindelser med hela världen, vet vi inte hur det ser ut i slutändan. Med andra ord: Allt är så virrigt, så varför skall man inte vara med? Jag tycker detta är en mycket farlig tankegång. Allt mänskligt är ofullkomligt, fru Hambræus, men det hindrar inte att vi försöker använda vårt förnuft så långt vi kan och inte bara hänger oss åt att säga: O. K., det är så tråkigt med alla handelsförbindelser, vi vet inte vem vi stöder, och då kan vi lika väl vara med i IDB. Jag tror att detta är från både moralisk och praktisk synpunkt en mycket farlig hållning.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Ingvar Svanberg var mycket mån om att betona att han inte var ute efter de normala handelsförbindelserna med Latinamerika. Han menar alltså att om man bara kan påsätta stämpeln "normala handelsförbindelser", så skall man inte alls bry sig om vilka regimer som sådana handelsförbindelser upprätthålls med.

Ingvar Svanberg drog gränsen när FN beslutat om sanktioner, men f. ö. menade han att handelsförbindelser kunde upprätthållas med vilka regimer som helst. Vad jag vet har FN inte beslutat om sanktioner mot några latinamerikanska stater, och det innebär med Ingvar Svanbergs resonemang att vi skall upprätthålla handelsförbindelser med latinamerikanska stater och totalt strunta i om man därmed hjälper dessa regimer att fortsätta sin verksamhet i landet i fråga.

Det är en konstig dubbelmoral i socialdemokraternas argumentering i den här frågan. Man säger att om vi bara tjänar tillräckligt mycket själva – om det bara gäller verkligt lukrativa förbindelser – då kan det vara värt att dagtinga med moralen, men i de fall det inte är särskilt lönsamt skall vi inte göra det. Jag har ingen respekt för den sortens argumentering.

Bertil Måbrink anförde några exempel på de bevis som finns för den orättfärdighet som råder i Latinamerika, och jag vill framhålla att många aktade internationella organ lagt fram ovedersägliga bevis för denna orättfärdighet. Men vad jag menar är att när regeringen, som jag utgår ifrån, kommer att på allvar göra en inträngande analys av våra handelsförbindelser i samband med IDB, så kommer vi att genom det material som regeringen framlägger i proposition få ta del av dessa ovedersägliga fakta. Det kommer då att bli betydligt lättare att ta ställning till om vi skall vara med i det här sammanhanget eller inte.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta blir värre och värre, fru Hambraeus! Fru Hambraeus senaste anförande var ett typiskt exempel på den gamla diplomatmoralen, som gick ut på att så ställa sig in med djävulen att man inte för mycket stöter sig med Gud. Fru Hambraeus försöker klara ut det här genom att säga: Det är väl inte farligt att vara med i IDB. På det sättet får vi ju en redogörelse från regeringen om våra handelsförbindelser med förtryckarstater.

Mycket skall man höra! Jag tycker inte att fru Hambraeus skall tala om moral. Hennes moral är det inget fel på – hon har ingen moral alls. Hon försöker nämligen här att tala om någonting som hon tydligen inte vill förstå, hon vill inte låtsas om att fakta föreligger.

Sedan påstår fru Hambraeus att jag har sagt att vi skall handla med alla, även om vi hjälper förtryckarstater, bara vi tjänar på det själva. Jag trodde fru Hambraeus kände till den officiella svenska ståndpunkten i det här sammanhanget, att vi inte på egen hand utfärdar handelsblockader utan följer FN:s beslut i fråga om sanktioner. Det innebär också att vi i FN tar upp sådana här frågor och försöker få FN med på våra förslag om sanktioner.

Sluta upp att försöka försvara en hopplös ståndpunkt, fru Hambraeus! Fru

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Hambraeus har nu flera gånger slagit knut på sig själv. Det går snart inte att slå en knut till på alla de här ändarna. Att vara med och samarbeta med ungefär vem som helst, det är vad hon talar för, och det för att kunna få en beskrivning av hur detta samarbete verkar. Jag måste säga att jag inte trodde att en sådan horribel tankegång kunde rymmas ens i fru Hambraeus hjärna.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om Birgitta Hambraeus menade vad hon sade, när hon förutsatte att regeringen nästa år skall ta reda på det verkliga förhållandet när det gäller IDB och de latinamerikanska länderna. Det skulle i så fall betyda att regeringen först hoppar in i en mycket diffus organisation och därefter skall börja med att ta reda på om denna organisation är diffus eller inte, vilket är ganska fantastiskt.

Nu tror jag inte att det är på det sättet, utan jag tror att regeringen hade mycket klart för sig vilken sorts organisation man gick in i. Jag har tidigare redogjort för vad IDB representerar liksom för vad militärdiktaturerna i Brasilien, Argentina och Chile representerar, och detta är också känt av människorna i det här landet.

Vi vet också att svenska företag har den största delen av sina aktiviteter förlagda just till de här länderna. Och det är en av anledningarna till svenskt medlemskap i IDB – att stötta upp de svenska multinationella företagens utsugning av de latinamerikanska folken.

Också Birgitta Hambraeus måste ha detta klart för sig. Vad hon nu gör är att försöka springa ifrån alla de fakta som har staplats på varandra under årets lopp om de latinamerikanska länderna och IDB. Jag tycker det skulle ha varit renhårigare om Birgitta Hambraeus hade erkänt detta och tagit ställning mot medlemskapet i IDB. Det håller inte att springa bakom skälet att det skall göras en mer djupgående analys och värdering. Det finns material och fakta, och det finns väl ingen anledning att blunda för dem?

BIRGITTA HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Till Ingvar Svanberg vill jag ställa frågan: Anser Ingvar Svanberg att det är mer moraliskt att handla med en regim som vi inte gillar utan IDB-pengar än med IDB-pengar? Är det någon skillnad på detta? Är det just i IDB-finansieringen som moralen kommer in?

Till Bertil Måbrink vill jag säga: Jag har i mitt inledningsanförande sagt att jag anser det har gått för kort tid för att nu ompröva medlemskapet. Jag väntar på den inträngande analysen till nästa års proposition och är då beredd att ta ställning till att ompröva medlemskapet.

Talmannen anmälde att Ingvar Svanberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ANDERS WIJKMAN (m):

Herr talman! Först vill jag till Bertil Måbrink säga: Det är inte ofta man hör representanter för vpk citera religiösa sammanslutningar. Det var en

intressant nyhet. Han tar kyrkan som något slags bevis för att bankens verksamhet inte är perfekt.

Vidare säger Bertil Måbrink: Vi vet hur det är, att det är en folkfientlig politik som banken bedriver. Alltså skulle projekt som är upplagda för att stödja fiskeutveckling, energiutveckling och hälsovård – för att ta några exempel – vara folkfientliga.

Om jag vore Bertil Måbrink skulle jag uttrycka mig något mer försiktigt, tona ner min debatt och inte i så generella termer beskriva en kreditgivning som naturligtvis verkar på olika sätt i olika länder och som över huvud taget inte kan beskrivas på det ensidiga sätt som herr Måbrink gjorde. Representeranter för det kommunistiska partiet borde också vara något mindre högljudda och yviga när de talar om demokrati och frihet.

Herr talman! Det är något egendomligt att vi i dag debatterar den här frågan, inte därför att den saknar intressanta aspekter, inte därför att IDB inte bör analyseras fortlöpande, utan därför att reservationen och motionerna här i dag, tycker jag, är något egendomliga.

Det är mindre än ett år sedan riksdagen fattade beslut om att under vissa förutsättningar acceptera en anslutning till banken, och det är knappt mer än ett halvår sedan regeringen tecknade avtal. Och det är – där håller jag helt med Birgitta Hambræus – alldeles för tidigt att i dag dra några entydiga slutsatser av den svenska anslutningen till banken.

Nu påstår Ingvar Svanberg här i talarstolen att alla farhågor besannats, och han sköt in sig på i första hand tre punkter. Han sade för det första att i den verksamhet som bedrivs har det blivit en förskjutning, inte från rika till fattiga länder utan från fattiga till rika. Och i reservationen säger socialdemokraterna att det är en direkt vilseledande statistik som lämnats i budgetpropositionen när det gäller bankens verksamhet på den här punkten. För det andra säger han att det ekonomiskt ger mycket liten effekt för Sverige att vara med i denna bank.

För det tredje har vi små möjligheter att över huvud taget påverka bankens politik, eftersom vi bara har en liten andel i den.

Jag måste kommentera några av dessa punkter, dels därför att de är vilseledande, dels för att de är något egendomliga.

När det först gäller relationen mellan olika typer av länder finns det i budgetpropositionen och i utskottsbetänkandet mycket riktigt en procentuell redovisning för vilka olika grupper av länder som har fått resp. kapital. En fullständig analys av detta är naturligtvis beroende av vilken indelning man gör. Utskottet har valt att föra samman länderna i banken i fyra olika grupper. I budgetpropositionen har grupperna C och D, dvs. de grupper som inrymmer de fattigaste länderna, lagts ihop till en. Man kan naturligtvis alltid föra en diskussion om huruvida detta är rimligt eller relevant, men det är utan tvivel kännetecknande för grupp D att den innehåller de allra fattigaste länderna med mycket låg percapitainkomst och för grupp C att den också innehåller en samling fattiga länder men dessutom även länder som har mycket begränsade marknader. De har alltså en mycket ofullständig infrastruktur och ekonomisk utveckling.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Jag tycker att det är något egendomligt att socialdemokraterna försöker ta denna gruppering till intäkt för en attack mot regeringen för att den skulle vilseleda på denna punkt. Visst kan man diskutera indelningen – man kan säkerligen dela in länderna i sju eller åtta grupper om man så vill, men jag tror inte att det skulle bli mera överskådligt.

Vidare påstår socialdemokraterna att stödet till militärdiktaturerna har ökat kraftigt. Det är direkt missvisande, åtminstone om man ser till Chile. Där har stödet från 1976 till 1977 gått ned från 70 miljoner dollar till ungefär 24 miljoner dollar. Det är enligt min mening ett viktigt exempel. Argentina har visserligen fått ett kraftigt ökat stöd, men vi skall komma ihåg att Sverige i det fallet har röstat emot. Man kan alltså inte generalisera och förenkla på det sätt som socialdemokraterna har gjort.

Vidare ifrågasätter man vilken möjlighet Sverige över huvud taget har att påverka bankens verksamhet. Ingen har påstått att vi skulle ha några stora möjligheter till sådan påverkan. Vår andel är liten både i pengar och därmed också röstmässigt. Men så mycket är klart, att Sverige i olika sammanhang har gått emot vissa projekt till Argentina och Chile och därmed åtminstone indirekt givit uttryck för en hållning rent politiskt.

Dessutom menar jag att det är alldeles för tidigt att drygt ett halvår efter det att vi trätt in i banken dra några entydiga slutsatser i frågan om vilken effekt våra diskussioner och vårt deltagande i banken, i representantskapet och över huvud taget ute på fältet har haft.

Vi skall komma ihåg att det finns en långsiktig plan för bankens verksamhet, där det klart sägs ut att de fattigaste länderna skall prioriteras. Vidare skall man vid en jämförelse mellan de fattiga och de mindre fattiga länderna i denna region hålla i minnet, att de som har den absolut lägsta inkomsten per capita är många och vart och ett har en relativt liten folkmängd. De som däremot kommit något högre på utvecklingskurvan, t. ex. Argentina och Brasilien, är mycket stora länder och har en mycket stor folkmängd. Därför är det mycket missvisande att jämföra ett litet land, av t. ex. Ecuadors typ, med ett stort land som exempelvis Brasilien. Det är som att jämföra havet med en insjö – det fungerar inte. Dessutom får alla dessa små och fattiga länder bidrag och lån ur den s. k. särskilda fonden, där räntekostnaderna är mycket låga, medan däremot de något mindre fattiga länderna – jag vill inte använda uttrycket ”rika” – som t. ex. Argentina och Brasilien regelmässigt får stöd som ges på kommersiella villkor. Det skall man inte heller glömma bort. Vi menar alltså, herr talman, att genom att vara med har vi från svensk sida möjligheter att diskutera, att påverka. Det är åtminstone bättre att ha den möjligheten än att inte vara med.

Över huvud taget har jag något svårt att förstå att vi just i det här fallet benhårt skulle återfalla till den gamla principen att diktaturer skall man bojkotta, frysa ut, medan vi i flertalet andra fall under det senaste decenniet har utvecklat en politik som går ut på att vi faktiskt ökar både det kulturella och det ekonomiska samarbetet. Vi har, under ganska stor enighet, i denna kammare kommit fram till att den politiken åtminstone långsiktigt sannolikt leder till en både ekonomiskt och demokratiskt rimligare situation för de

länder det gäller.

Jag behöver inte ta upp aktuella exempel under 1970-talet i Europa, men jag tror att utvecklingen där visar att ensidiga bojkotter och utfrysningsaktioner på intet sätt har visat sig vara en effektiv metod när det gäller att påverka utvecklingen i demokratisk riktning.

Herr talman! Effekten av Sveriges medlemskap i banken för svenska företag gör socialdemokraterna till en poäng. Själva motivet för att gå in i banken var ju att möjliggöra för svenska företag att vara med och bjuda i olika sammanhang, där amerikanska banken inte är med och ställer krediter. Sverige har varit med ett drygt halvår. Det har inte kommit särskilt många order under den tiden, men jag kan peka på ett par. ASEA har sålt gruvhissar till Brasilien för drygt 10 milj. kr. Colombia har köpt elektroplåt, också av ASEA, för ett par tre miljoner. Det är inte mycket, men det är alldeles uppenbart att dessa order över huvud taget inte blivit av om Sverige inte hade varit med i banken.

Även här är det alltså för tidigt att dra några ensidiga slutsatser av effekten. Vi får ge oss till tåls, herr Svanberg, här som i andra sammanhang. Sveriges insatser hittills i banken uppgår ju inte ens till det belopp som motsvarar ASEA:s båda order.

Sammanfattningsvis: Det är för tidigt att utvärdera Sveriges medlemskap i banken. Regeringen har i ett antal fall indirekt visat sin ovilja att stödja vissa projekt i Chile och Argentina. Man för en löpande dialog inom banken, och den dialogen förs inte enbart från Stockholm utan av en lång rad västeuropeiska länder tillsammans med socialdemokratiska eller icke socialdemokratiska regeringar.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig citera en amerikansk general, George S. Brown, som 1977 sade följande om Latinamerika:

”De latinamerikanska länderna är av stor betydelse för förenta staterna. Deras råvaror och industriella potential — — kan komma att bli avgörande för det amerikanska försvaret. Latinamerikas betydelse som marknad för amerikanska produkter bör inte förbises — — även om många latinamerikaner betraktar förenta staterna med misstänksamhet och misstro vad beträffar USA:s politiska och ekonomiska aktiviteter, kvarstår en på det hela taget vänskaplig relation mellan representanter för USA:s väpnade styrkor och den latinamerikanska militären. På grund av den latinamerikanska militärens unika ledarroll anser jag det viktigt att vi befrämjar dessa traditionella inter-militära förbindelser genom att vara mottagliga för befogade behov att modernisera styrkorna, och därmed gynna ett fördelaktigt klimat för att uppnå USA:s politiska, ekonomiska och säkerhetsmässiga mål i hemisfären.” Detta citat talar för sig självt. Anders Wijkman, handelsrelationer det är en sak, och det skall vi ha. Naturligtvis måste man också där diskutera vissa länder. Men medlemskap i IDB är en annan sak. Försök att skilja på det. Det går inte att koppla ihop de här två sakerna. IDB är en

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

organisation som bl. a. har till uppgift att stödja den politik som de latinamerikanska militärdiktaturerna bedriver i Chile, Brasilien och Argentina. Genom medlemskap i denna organisation och genom att anslå pengar stöder Sverige alltså dessa brutala regimer!

Det är detta som vi skall diskutera här i stället för att stämma upp en allmän lovsång om bidragen till olika länder. Antingen länderna i Latinamerika är stora eller små har de ändå förtryckarregimer, fränsett några stycken.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig som inledning säga till Anders Wijkman att det på ett sätt naturligtvis är betydligt trevligare att diskutera den här saken med honom än med Birgitta Hambraeus, som egentligen inte visste på vilket ben hon skulle stå utan intog alla möjliga ståndpunkter samtidigt. Anders Wijkman har en ståndpunkt; han tror på det här och han tycker att det är bra – det tycker inte jag – och han vet vad han vill försvara.

Men sedan kan jag inte följa honom längre. Några av hans argument skall jag ta upp.

Han anser att det är för tidigt att kritisera den här banken och säger: Låt oss vara med en längre tid, så att vi får bättre bevis för hur den är! Ja, det är naturligtvis ett argument som vi kan använda. Vi kan säga att vi inte vet någonting efter bara ett år eller efter två år, men efter tre eller fyra eller fem år får vi bevis. Jag frågar då varför Sverige skulle bli medlem i IDB, eftersom ingenting pekar på att det går åt rätt håll ändå. Vi har samtidigt – och det är vi alla medvetna om i den här kammaren – diskuterat våra exportansträngningar i andra sammanhang. De pengar som Sverige tecknat sig för kunde ju ha använts för andra exportansträngningar, som säkerligen skulle ha kunnat ge Sverige betydligt större inkomster.

Hela talet om att vi bör ge oss till tåls och att det är för tidigt att säga någonting ännu har vi socialdemokrater ingen anledning att diskutera, eftersom vi aldrig velat vara med i Interamerikanska utvecklingsbanken. Vi behöver således inte vänta på resultat, utan vi tycker att vi redan nu ser ganska klart att detta medlemskap inte är någonting som är av värde för Sverige. Naturligtvis kan man väl, antar jag, framöver redovisa en och annan handelspolitisk framgång, men att den skulle vara väldig eller märkvärdig har jag svårt att tro – eller rättare sagt: det är jag övertygad om att ni aldrig kommer att kunna visa!

Anders Wijkman anklagar mig för att jag på vissa punkter har tagit upp det här. Han säger: Men stödet till militärdiktaturerna har ju blivit mindre nu, så vi har tydligen ändå kunnat påverka det, och det är ju så att man har avstått från vissa lån till Chile. Han säger också: Banken har gett lån till Argentina, men där röstade ju Sverige emot. Ja, det skulle bara fattas att vi inte skulle ha röstat emot det förslaget! Men detta visar vilket inflytande Sverige har, dvs. att Sverige inte har någon möjlighet alls att påverka IDB:s verksamhet. Vi får bara vara med och bevittna att organisationen lämnar lån till Argentina hur mycket vi än spjärnar emot.

Sedan säger Anders Wijkman många andra saker, som jag tyvärr inte

hinner ta upp. Jag skall bara ta en enda till. Han säger att enstaka handelsbojkotter från Sverige, dvs. om vi skulle bojkotta något annat land som vi tycker för en felaktig politik, inte brukar lyckas. Nej, Anders Wijkman, jag tror inte heller att vi skulle lyckas, om vi skulle ge oss på det. Men skilj här mellan normala handelsförbindelser och förbindelser med en organisation som vi tillhör men som har till uppgift att bedriva en viss politik i vissa länder som vi finner speciellt märkvärdiga! Normal handel kan vi dock bedriva med dem. Det är onödigt av Anders Wijkman att försöka röra ihop de två sakerna, som är helt skilda.

ANDERS WIJLMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! IDB bedriver två olika typer av verksamhet, dels kommersiella lån – normalt mot 7–8 % ränta och med relativt långa amorteringstider – dels utlåning på betydligt mjukare villkor. Den särskilda fonden har under de gångna åren stått för ungefär hälften av de pengar som delats ut. Verksamheten kommer att öka i omfattning kraftigt, och därför är den naturligtvis intimt kopplad till det handelsutbyte som sker mellan bl. a. Europa och Latinamerika. Är man inte med i banken har man ingen möjlighet att vara med och bjuda där banken finns med som kreditgivare. Det trodde jag inte att Bertil Måbrink var okunnig om.

Bertil Måbrink kan säkert hitta 20–30 generaler till som har sagt saker som Bertil Måbrink ogillar och som även jag ogillar. Det finns massor av exempel. Man kan plocka fram uttalanden inte bara av militärer utan även av politiker i Latinamerika, Nordamerika och Europa som vi kan ta avstånd ifrån, men det rör inte den här diskussionen.

Om Latinamerika är intressant som råvaruområde för USA, kan det naturligtvis vara intressant även för Europa. Latinamerika har vissa råvaror som kan vara intressanta för oss därför att vi saknar dem. Mexico t. ex. håller på att utveckla sina oljefält. Det är av intresse för Sverige. Alltså ligger det mycket i att vi bör utvidga våra förbindelser och kontakter med Mexico. Därmed är det inte automatiskt fråga om utsugning.

Till Ingvar Svanberg: Jag har aldrig krävt att man skulle utvärdera den här verksamheten efter ett halvår. Jag tycker att det är ett färdigt krav. Jag polemiserar mot dem som vill ha en utvärdering och som kräver en omprövning av medlemskapet redan efter ett halvår. Är det så att ni menar allvar med detta krav skall ni komma med analyser som visar att något dramatiskt har inträffat som gör att det finns ytterligare argument för att inte delta, åtminstone om ni vill att majoriteten skall ändra uppfattning. De argumenten menar jag att ni inte har kommit med.

Sedan måste jag upprepa den fråga som fru Hambraeus ställde: Är det ekonomi som det är fråga om, eller är det moral? Å ena sidan anser ni att det är moraliskt förkastligt att vara med i IDB, å andra sidan säger herr Svanberg att det inte kommer att ge några pengar – det kommer inte att ge några exportorder. Jag har visserligen påvisat att det redan givit ett par exportorder, men herr Svanberg tycker att det är futtigt. Han säger att de fem sex sju miljoner som vi skall bidra med i år skulle kunna göra större nytta någon

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

annanstans för exportbefrämjande insatser. Vilken är herr Svanbergs poäng? Vad är det fråga om – är det moral, eller är det ekonomi?

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om det finns två olika institutioner inom IDB, av vilka den ena är en fond som på mjuka villkor lånar ut pengar, så gör det inte medlemskapet i IDB på något sätt mer acceptabelt. Det är ändå samma våldsregimer som får pengarna, antingen de får dem på hårdare villkor eller på mjukare villkor. På den punkten förstår jag inte Anders Wijkmans resonemang.

Sedan tog Anders Wijkman upp detta att jag citerade en amerikansk general. Jag kan naturligtvis citera flera amerikanska generaler som har samma politiska uppfattning. Vi tycker att det är avslöjande argument för vilken sorts politik som USA för mot de latinamerikanska länderna och vilket instrument som IDB är i det sammanhanget. Vi vet ju att USA har det dominerande inflytandet i IDB.

Jag har pekat på utvecklingen under de senaste åren i Brasilien. Jag återopade biskopsämbetet i São Paulo, som lagt fram en rapport som visar att levnadsstandarden för befolkningsmajoriteten har försämrats katastrofalt. Världshälsoorganisationen lade för några år sedan fram en rapport som visade att 40 % av befolkningen i Brasilien lider av undernäring. Den här utvecklingen har ägt rum samtidigt som man talar om en oerhört snabb tillväxt i den brasilianska ekonomin. Då måste jag fråga: För vem har den här tillväxten skett? Ja, inte för befolkningsmajoriteten utan för de svenska multinationella företagen, för de amerikanska multinationella företagen, för de västtyska. Och IDB har spelat en central roll i denna utveckling.

Jag har ingen anledning att ifrågsätta biskopsämbetets uppgifter om Brasilien. Jag har heller ingen anledning att ifrågasätta världshälsoorganisationens uppgifter om att 40 % av befolkningen i Brasilien lider av undernäring. Men Anders Wijkman ifrågasätter dem tydligen. Och varför? Jo, därför att de uppgifterna inte passar in i hans politiska uppfattning när han nu skall försvara medlemskapet i IDB.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Är det fråga om moral eller ekonomi, frågar Anders Wijkman. Vi har som skäl för vårt ställningstagande sagt att vi hyser betänkligheter mot att vara med i en organisation som på det här uppenbara sättet stöder regimer som vi tycker är helt omoraliska. Det är ur utrikespolitisk synpunkt och av solidaritet med fattiga länder som vi inte är med på detta! Det är vår inställning. Det är, Anders Wijkman, en smaksak om man vill kalla det moral eller inte.

En del av de borgerliga säger att det finns vissa utrikespolitiska tveksamheter men att vi vinner så mycket exportmässigt om vi är med i IDB och att vår industri har nytta av att vi går med – och därför gör vi det. Det är alltså ni som talat om det. Vad jag har försökt visa är att ni inte ens klarar av att försvara den ståndpunkten. Ni har inte vunnit någonting ekonomiskt. När

frågan då ställs om det gäller moral eller ekonomi vill jag svara: Ur min synpunkt är det framför allt fråga om moral eller snarare ett hederligt uppträdande i internationella sammanhang. Ni försöker dölja er bakom påståendet att man kan göra goda affärer på det här sättet.

Det är för tidigt att ta ställning, säger Anders Wijkman. Det är det självfallet, om man som Anders Wijkman tror att det hela skall bli bättre och bättre. Vi socialdemokrater har aldrig velat gå med i den här organisationen. Vi är och har hela tiden varit på det klara med att det är tokigt. Alltså är det inte för tidigt för oss att ta ställning, men för Anders Wijkman, som gärna vill hitta ursäkter för att vara kvar i IDB, är det naturligtvis för tidigt. Det kommer att vara för tidigt också om tio år.

Sedan talas det om stöd till de fattiga – inte fattiga nationer utan fattiga människor. Man kan naturligtvis säga att militärdiktaturerna i fråga har de flesta verkligt fattiga. De regimerna har ju som mål att i det egna landet förtrycka människor och göra de allra flesta fattiga. Men jag trodde inte att det var på det sättet som Anders Wijkman ville hjälpa till nere i Latinamerika.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte tagit del just av den katolska rapport som Bertil Måbrink redogjorde för. Den enda kommentar jag gjorde var att Bertil Måbrink i det här fallet finner det intressant och förenligt med sina syften att åberopa just katolska kyrkan. Det är inte särskilt vanligt i andra sammanhang.

Sedan hävdar Bertil Måbrink att den här banken skulle ha ensidigt gynnat de diktaturregimer som vi alla i olika sammanhang har tagit avstånd från. Jag menar att det är felaktigt, och jag har försökt bevisa att banken bedriver en bred verksamhet med speciellt förmånliga villkor för de fattigaste länderna, och dit hör inte de av herr Måbrink speciellt omnämnda diktaturerna. Men det är klart att varje utlåning, varje kreditgivning på ett eller annat sätt påverkar den ekonomiska verkligheten i ett land. Det är likadant när Sverige beviljar krediter och har gjort det under många år till Sovjetunionen. Vi har därvid gått ifrån uppfattningen att det på lång sikt skulle vara den mest förnuftiga politiken när det gäller att påverka diktaturer att hela tiden frysa förbindelserna.

Sverige har markerat sitt indirekta ogillande genom att rösta nej till de projekt som har gällt Chile och Argentina. Det har refererats här. Man har därmed velat styra över pengarna till andra länder och andra projekt. Men att ensidigt gå emot varje tanke på kreditgivning på kommersiella villkor till diktaturländer tycker jag är mycket egendomligt. Jag håller med om att man kortsiktigt kan och skall demonstrera, men att ha det som ett rättesnöre för sin politik på lång sikt tror jag vore direkt felaktigt.

Det är f. ö. inte alla diktaturer, Bertil Måbrink, som kan tjäna pengar som t. ex. herr Måbrinks vänner i DDR, som enligt uppgifter i Herald Tribune i dag har sålt lånar till Västtyskland för sammanlagt 487 miljoner dollars sedan slutet av 1940-talet. Jag tycker Bertil Måbrink skall var litet försiktig när

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

han talar om diktaturer!

Jag menar alltså att det för det första är orimligt att kräva en omprövning i dag, drygt ett halvår efter det att vi inträtt i banken. Jag tror för det andra att det är bättre för folkflertalet i Latinamerika – oavsett hur Sverige agerar i framtiden – att man har satt upp en bank, att det finns krediter att få och att man på detta vis kan finansiera olika utvecklingsprojekt än att det inte finns några pengar alls.

Talmannen anmälde att Bertil Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Samtidigt som vi här diskuterar Sveriges medlemskap i IDB deltar den svenska regeringen i förhandlingar om en påfyllnad av IDB:s kapital tillsammans med 21 andra IDB-länder i Madrid. Det har varit mycket tyst kring denna påfyllnad av IDB:s kapital, men i dag måste regeringen ge besked om sin hållning till det man förhandlar om i Madrid i dag.

Bakgrunden är att regeringen när man gick in i IDB hävdade att kapitalinsatsen var låg i förhållande till den stora exportökning man skulle få – det var regeringens argument förra året.

I slutet av förra året aktualiserade bankledningen en ny stor påfyllnad av IDB:s kapital, och det var känt för den svenska regeringen. I budgetpropositionen i januari nämndes ingenting om detta – tvärtom sades det att inga påfyllningar var aktuella. På en fråga från mig i mars svarade utrikesministern att frågan om en påfyllnad av IDB:s kapital över huvud taget inte var diskuterad inom regeringen. Och ändå hade handelsdepartementet varit representerat i informella överläggningar om denna påfyllnad under vintern! I april beslöt IDB-bankens årsmöte att anta en resolution där man just talade om att man skulle förstärka bankens resurser, att man skulle göra en ny kapitalpåfyllnad till banken. Det skulle gå ganska fort; i slutet av september i år skulle det föreligga ett förslag om hur mycket pengar som skulle fyllas på till banken. Man talade om belopp av storleksordningen 1 miljard amerikanska dollar. Det innebär för Sveriges del att det kan bli fråga om en fördubbling av den kapitalinsats som Sverige redan bundit sig för.

Vi har inte hört någonting från regeringen om denna sak, trots att den uppenbarligen varit aktuell hela våren. Därför måste jag fråga handelsministern – jag måste göra det med än större kraft efter att ha hört näringsutskottets företrädare och även Anders Wijkman debattera här i dag: Vilken inställning har regeringen till de förhandlingar som nu förs? Är regeringen beredd att acceptera en ökning av Sveriges kapitalinsats till IDB, som enligt uppgifter från årsmötet i Vancouver uppenbarligen kan vara av storleksordningen en fördubbling?

Den frågan är extra viktig efter den debatt som förts här, där företrädarna för näringsutskottets majoritet sagt att det är för tidigt att i år diskutera en omprövning av vårt medlemskap i IDB. Nästa år, säger fru Hambraeus, skall vi diskutera om utvecklingen varit sådan att det finns skäl för oss att lämna

IDB. Den saken kan vi alltså inte ta ställning till i år, utan det måste vi vänta med till nästa år. Då måste min fråga till regeringen bli: Kan regeringen för sin del i förhandlingarna fram till september ta ställning till – inte om vi skall gå ur IDB utan – om vi skall öka den svenska kapitalinsatsen i IDB? Den frågan vill jag gärna ha besvarad av handelsministern. Svaret på den frågan skulle klargöra om det föreligger en helt annan syn på Sveriges hållning till IDB i regeringen än hos den borgerliga majoriteten i näringsutskottet. När man hör de borgerliga företrädarna i näringsutskottet får man i varje fall det intrycket, och jag kommer att ha kvar det intrycket till dess att handelsministern på något sätt har kunnat ta mig ur det.

Med den splittrade hållning som den borgerliga majoriteten redan i den här debatten har visat kan jag förstå att regeringen velat vara tyst när det gäller dessa förhandlingar. Trots att förhandlingarna pågår har man inte velat föra ut dem till offentligheten. I dag sitter alltså regeringen i de första formella förhandlingarna i Madrid om en ny stor påfyllning av den svenska kapitalinsatsen till IDB. Jag begär besked av handelsministern: Vilka instruktioner har regeringen givit till sina förhandlare när det gäller påfyllnaden av kapitalinsatsen?

Bakgrunden till att vi i dag för en debatt om IDB är den socialdemokratiska motionen om utträde. Men bakgrunden är också det uttalande som gjordes av näringsutskottets borgerliga majoritet förra året om att riksdagen årligen skulle få en redovisning från regeringen om utvecklingen inom IDB och att riksdagen årligen skulle debattera bankens politik. Anledningen härtill var att man var så tveksam om inträdet i banken. Det är de två skälen som gör att vi i dag står här och diskuterar IDB.

Utvecklingen under 1977 har alltså varit den som Ingvar Svanberg här redogjort för. De rikaste ländernas andel av IDB:s långivning har ökat under 1977 sedan vi hade den förra årliga debatten om IDB. Argentinas, Brasiliens och Mexicos andelar har ökat från 42 till 51 % av långivningen bara under det här året. Militärdiktaturernas andel av långivningen har ökat. Argentinas, Bolivias, Chiles, Brasiliens, Uruguays och Paraguays andelar har från 1976 till 1977 ökat från 40 till 45 %. Argentina har under 1977 beviljats det största lånet i IDB:s historia, ett lån på 310 miljoner dollar.

Det är alltså militärdiktaturerna och de rikare länderna i Latinamerika som fått en ökad andel av IDB:s lån.

Nu säger regeringen i budgetpropositionen att de 15 fattigaste ländernas andel av lånen skulle ha ökat under 1977. Såsom påvisats i den socialdemokratiska reservationen är detta fel – det är helt missvisande. Näringsutskottets majoritet har heller inte kunnat gå emot den uppfattning som socialdemokraterna har haft, utan man har indirekt erkänt att regeringen har använt felaktiga siffror. Det är lätt att förstå hur det har kunnat ske. Man har gjort precis det fel som Anders Wijkman nyss gjorde – man har slagit ihop en grupp länder som har en liten marknad och som ofta är relativt rika länder, såsom Jamaica, Trinidad och Uruguay, med en annan grupp länder som är de fattigaste. Det är alltså inte så att de 15 fattigaste ländernas andel har ökat. Den har i stället minskat – med 9 %.

Detta vore det i och för sig inte någonting att göra en stor sak av. Det är självklart att man kan räkna fel i en regeringsproposition. Det är inte för att ägna oss åt felsökeri som vi vill påvisa det. Skälet till att vi tar upp just denna missvisande analys är att det är på denna punkt som centerpartiet har hängt upp sitt medlemskap i banken. Det är just på denna punkt, där regeringen kommer med direkt felaktiga uppgifter i propositionen, som centern har sökt sitt alibi för att vi skulle gå in i banken. Det var 14 centerpartister som förra året fann skäl att gå ut med ett pressmeddelande där man konstaterade att centerns stämman – partiets högsta beslutande organ – som en förutsättning för att medlemskap skulle övervägas hade krävt att inriktningen av bankens verksamhet förändrades, bl. a. mot mer stöd åt de fattigaste länderna. Det var villkoret för centern.

Under det gångna året, dvs. 1976, säger då dessa 14 centerpartister, "har vissa sådana förändringar kunnat skönjas. Dessa är dock enligt vår mening inte tillräckliga för att ta definitiv ställning för medlemskap." Det var alltså vad man hävdade förra året. Det är därför som regeringens missvisande beskrivning av vad som faktiskt har skett i de 15 fattigaste staterna blir intressant. De 15 fattigaste länderna, skulle jag vilja säga till de 14 centerpartister som förra året röstade ja i tron att man inte röstade för medlemskap i IDB, har fått sin andel av långivningen minskad. Det borde ytterligare stärka den tveksamhet som fanns hos dem. Efter den utveckling som har varit i IDB under året och efter regeringens redovisning av den kan det inte finnas några hållbara, sakliga skäl för de 14 centerpartisterna att stå kvar vid den uppfattning som de redovisade i pressmeddelandet. Därför bör de i dag rösta nej eller i varje fall lägga ned sina röster. De kan inte rösta ja om de står kvar vid den uppfattning som de redovisade i pressmeddelandet förra året.

Eftersom de 14 centerpartisterna förra året fann skäl att ge offentlighet åt sin uppfattning, vore det intressant för oss att före voteringen i dag få höra hur de ser på frågan i dag. Det var ju ni som i hög grad tog initiativ till att näringsutskottets borgerliga majoritet skrev att vi skall ha en årlig, grundlig genomgång av IDB:s verksamhet. Därför vore det skäl att ni deltog i denna årliga, grundliga genomgång.

Det här är alltså en debatt som de borgerliga partierna har fört. Det har varit centerns argument när vi har diskuterat förhållandena i de 15 fattigaste länderna, inte på något sätt socialdemokraternas. Anders Wijkman har här en ytterligt egendomlig uppfattning om vad som menas med diktatur. Han sade nyss i debatten att till de fattigaste länderna – länderna i grupp D i IDB – hörde inte de diktaturer som de tidigare talarna hade nämnt. Men också till de fattigaste länderna i Latinamerika hör i mycket hög grad några av de allra värsta diktaturerna. Vi har Papa Docs son Baby Doc i Haiti, Somozas Nicaragua – där man bl. a. från centerhåll här i riksdagen har tagit upp frågan om en svensk aktion mot förtrycket mot de mänskliga rättigheterna – vi har Stroessners Paraguay och en rad andra diktaturer. Det är alltså några av de länder där det finns minst skäl att tro att pengar som går ut till regeringarna når de fattiga människorna. Jag tycker att Anders Wijkman skall läsa på om

förhållandena i Latinamerika innan han uttalar sig om vilka länder som är diktaturer eller ej. Till de allra värsta diktaturerna hör de länder som Anders Wijkman hävdade inte var diktaturer.

Utvecklingen inom IDB under året har alltså varit till det sämre i den meningen att en ökad andel av militärdiktaturerna har fått lån. En linje i debatten har varit att man har sagt att det är för tidigt att ta ställning. I utskottsmajoritetens skrivning heter det att det är fel att komma med beskrivningar om vad som har skett under 1977. Det har gått alldeles för kort tid. Ja, men det är ju då en bumerang som riktas både mot den borgerliga majoriteten i näringsutskottet och mot regeringen. Det var ju regeringen som i budgetpropositionen gjorde ett nummer av vad som hade skett 1977. Och det var näringsutskottets borgerliga majoritet som skrev att riksdagen varje år skulle ha denna grundliga genomgång av det som hade skett i IDB under året. När nu de redovisningar av vad som har skett i IDB under året är ogynnsamma för den majoritet som vill ha en årlig redovisning, då säger man att det är fel att ta ställning på ett så bräckligt underlag eller efter vad som har skett under bara ett år. Det är sannerligen den obotfärdiges förhinder. Först kräver man en årlig analys, och sedan hoppar man av den årliga analysens innehåll och säger att ett år är för kort tid. Den argumentation som har förts både i näringsutskottets betänkande och här i kammaren i dag visar att de borgerliga ledamöterna själva begriper på hur väldigt svag grund de står.

Herr talman! Argumenten mot svenskt deltagande i en organisation som är till bl. a. för att stötta upp militärdiktaturerna i Latinamerika har snarare ökat under det år som gått sedan vi senast förde denna debatt i kammaren. Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen, innebärande utträde ur IDB.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är tradition att man såsom företrädare för utskottsmajoriteten tar upp de påståenden som förs fram från oppositionen. Jag har inte påstått – än mindre trott – att det bland de fattigaste länderna, dvs. grupp D, inte skulle finnas diktaturer. Jag vet inte hur jag ordagrant uttryckte mig. Men jag sade till Bertil Måbrink att den dramatiska utveckling inte har skett som han beskrev, nämligen att Argentina, Chile och Brasilien skulle ha fått så mycket mer pengar. Jag är mycket väl medveten om att Haiti och Paraguay, för att ta ett par exempel, tillhör de mest obehagliga av de regimer som vi nu diskuterar. Det var inte något försök från min sida att skyla över detta. Jag ville bara ge en ren upplysning om att det som påstås, nämligen att de stora diktaturerna skulle ha fått så mycket mer pengar, är felaktigt.

Över huvud taget är det felaktigt, herr talman, att i denna debatt jämföra procenttal som har gått upp ett par tre enheter från ett år till ett annat. Det leder tanken fel, framför allt om man inte splittrar upp verksamheten på den kommersiella delen och den del som ges i särskilda former på icke

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

kommersiella villkor.

Sedan hävdar jag fortfarande att det är demagogi i överkant att påstå att den gruppering som gjorts i propositionen, där man slagit ihop grupp C och grupp D, skulle vara ett medvetet försök att vilseleda dem som läser propositionen. Grupp C omfattar länder av typ Costa Rica, Panama, Trinidad och Jamaica. När man hörde Mats Hellström fick man ett intryck av att de länderna var väldigt välmående och att folk där hade det mycket bra. Men det är inte alls på det sättet. Jag sade inte att detta var den enda indelning som man kunde göra. Jag sade att man mycket väl kan diskutera indelningen. Ett obestriddigt faktum är att grupp C, som lagts ihop med grupp D i propositionen, omfattar länder med begränsad marknad och med begränsad infrastruktur.

Vi kan inte komma någon vart i denna debatt, om vi på marginalen jämför ett land med ett annat från ett år till ett annat. Det leder tanken fel. Precis som Mats Hellström påstår att propositionen är vilseledande vilseleder han själv kammarens ledamöter, när han säger att stödet till de tre stora diktaturstaterna kraftigt har ökat. Det är inte så. Det stämmer med Argentina men definitivt inte när det gäller Chile.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Skall man diskutera förskjutningar i en banks politik finns det naturligtvis ingenting annat att göra än att tala om relativa andelar. Det borde Anders Wijkman vara på det klara med.

Jag har inte sagt att regeringen *medvetet* vilselett med sina uppgifter. Jag har ingen upplåtning om den saken. Att jag nämnde att regeringen har varit vilseledande beror på att det är på den punkten som centern hängt upp sin anslutning till banken. Då bör det vara en sakupplysning till kammarens ledamöter innan vi röstar, att man i budgetpropositionen har en felaktig skrivning beträffande det som för centern är ett viktigt skäl. Detta gör att denna fråga är intressant. Jag tycker inte att frågan om de fattigaste länderna i och för sig är särskilt intressant. På den punkten är Anders Wijkman och jag möjligen överens. Man skall inte analysera om vi ger så och så mycket till de fattigaste länderna. Så tycker emellertid centern, och där tillfredsställer regeringen centern genom en felaktig beskrivning av verkligheten. Vad man skall analysera när det gäller IDB – något som vi framhållit i debatten inte minst förra året – är hur de pengar använts som går till IDB. Vilka människor går pengarna ut till? Är det de fattigaste människorna som stöds?

Vi kan ta som exempel lånen till landsbygdsutveckling. Det går att få pengar till nyodling, en typ av lån som även stora jordägare kan utnyttja. För den typ av utveckling som kräver jordreformer, något som kanske i och för sig är billigare än stora nyodlingsprojekt, är det däremot mycket svårt att få lån från IDB.

Den svenska riksdagen bör diskutera sådana saker i stället för att föra den stereotypa diskussion som har startats av de borgerliga partierna och som vi har tagit upp därför att vi är kritiska mot er redovisning. Vi har talat om hur vi ser på IDB:s infrastrukturprojekt, t. ex. i Brasilien, där de enorma pengar som satsas i dammanläggningar går till ett litet skikt av besuttna människor i São

Paulo, och vi har talat om hur landsbygdsprojekten utvecklas. Det är den debatten som bör föras om IDB.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Vad gäller kapitalpåfyllnad sägs det i budgetpropositionen att det under perioden 1976–1978 sker en ökning av kapitalet. Det påminns också om att det under föregående höst har väckts tankar på att man skulle göra ytterligare en kapitalökning i bemärkelsen att aktiekapitalet i banken skulle höjas genom att man ökade det s. k. garantikapitalet. Vi konstaterar i propositionen att det inte har gjorts gällande att Sverige skulle behöva delta i den kapitalökningen.

Det är viktigt att skilja den diskussionen från den diskussion som sedan har kommit att aktualiseras om ytterligare en kapitalökning, den som herr Hellström också berörde i utrikesdebatten. Frågan är alltså om man på sikt skall göra en femte kapitalökning i banken.

I en del sammanhang har diskuterats om det över huvud taget skulle vara rimligt att göra en sådan ökning, formerna för den och omfattningen av den. Ett möte ägde rum i Genève den 10 februari mellan de ickeregionala länderna, dvs. Danmark, Finland, Österrike osv., de europeiska länder som är med i banken. Det var alltså ett möte som hölls för att man skulle diskutera formerna för en sådan eventuell kapitalökning.

Den 16 april tillsatte bankens styrelse ett utskott som skulle studera resultatutveckling och resursbehov i banken och komma med rekommendationer om åtgärder ifall det behövdes för att öka bankens kapital. Man har siktat på att utskottet skulle komma med någon form av slutsatser, som sedan skulle kunna bilda underlag för en diskussion mellan de berörda regeringarna om hur man skulle förfara. Ett möte som hålls i Madrid i dessa dagar är ett led i arbetet på att få fram synpunkter på i vilken utsträckning en kapitalökning skall kunna föreslås och innehållet i densamma.

Det har faktiskt inte funnits anledning för oss att ha någon överläggning om denna eventuella kapitalökning. Det har över huvud taget inte kommit fram förslag av sådan konkretion att det varit rimligt för regeringen att ta en diskussion om i vad mån Sverige skall delta och om hur vi skall ställa oss till en sådan ökning. Det blir anledning att återkomma till den diskussionen och självfallet också att redovisa vilka resultat som har uppnåtts i samband med att det finns något konkret material att utgå ifrån för en sådan redovisning.

I den mån man skulle komma fram till att det borde ske en kapitalökning till banken vill jag gärna jämföra med ökningen i fråga om de direkta gåvor som socialdemokraterna vill ge till Cuba. De föreslår i år en ökning av biståndet till Cuba med 40 milj. kr. Den summa som kammaren i dag skall votera om är 5 milj. kr. Och det är egentligen inte ett bidrag på samma sätt som Cubabiståndet utan en insats av ett kapital i banken, som man faktiskt rent formellt också har rätt att återfå, om man skulle önska. Jag gör jämförelsen mellan de här två summorna – insatsen i banken från svensk sida och det årliga biståndet, alltså ren hjälp, till en regim som Cubas, som ju är

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

engagerad i en del utrikespolitiska äventyrligheter – därför att den blir intressant med den uppläggning som herr Hellström väljer tvärsigenom sitt inlägg. Här gäller det också att se skillnaden i storlek mellan vad som skulle satsas på ett enda land och vad som skulle kunna bli aktuellt – om regeringen kommer till den slutsatsen – att satsa på en ökning av kapitalet i IDB.

Jag har tänkt begagna den här debatten som ett lämpligt tillfälle att redovisa de diskussioner som f. n. pågår i IDB mot bakgrund av den fråga som herr Hellström ställde till utrikesministern i utrikesdebatten; tyvärr var jag inte själv närvarande när den frågan framställdes.

Mot bakgrund av det som herr Hellström har sagt vill jag alltså framföra ytterligare några synpunkter på Sverige och Interamerikanska utvecklingsbanken. Det sägs att det är de rika som gynnas, och man menar att vi här har givit en felaktig presentation i propositionen. Nåväl, den verklighet som är framgår alldeles klart av den tabell som finns i propositionen. Att man då har buntat ihop de här kategorierna av länder med begränsad marknad och de fattigaste länderna beror t. ex. på att man i FN-sammanhang ju ofta specialbehandlar u-länder med begränsade marknader, därför att de är utsatta för alldeles särskilda problem.

Vad man måste ta fasta på när man resonerar om vilka länder eller grupper av länder som gynnas eller inte gynnas av insatser från IDB – det gjorde också herr Wijkman – är skillnaden mellan vad som är lån på kommersiella villkor och vad som har någon form av bidragselement i sig.

De rika länderna får till helt övervägande del lån på rent kommersiella villkor. Jag vill påminna herr Hellström om att den upplåning som det mycket rika Sverige har gjort under de senaste fyra åren per år är långt större än hela den utlåning IDB har. Det rika Sverige har alltså på de internationella kapitalmarknaderna lånat upp resurser för att hålla sig självt gående bättre än det annars skulle kunna göra i så stor utsträckning. Då skorrar det i varje fall i mina öron när jag hör det oerhörda moraliserandet emot lån till s. k. rika länder i Latinamerika.

Om man ser på de lån som innehåller något mått av subventionsinslag, i den bemärkelsen att de har lägre räntesatser, finner man att i den långivningen dominerar helt de fattigaste länderna; med det menar jag då de tio fattigaste länderna, den s. k. grupp D i IDB.

Mot bakgrund av vad herr Hellström sade vill jag också påminna om att andelen lån på subventionerade villkor till denna grupp under det senaste året har ökat markant, från ungefär 48 % till 56 %.

Jag vill också, herr talman, med hänsyn till att de mänskliga rättigheterna spelar en stor roll i de kommentarer och ställningstaganden som görs, påpeka att alla västeuropeiska länder utom Norge är med i Interamerikanska utvecklingsbanken. De slutsatser som har dragits i en lång rad socialdemokratiskt styrda länder är alltså helt andra än de som herr Hellström i ett ganska upphetsat resonemang kommer fram till.

Jag vill också påpeka att i den mån det görs någon insats för de länder som får lån från IDB, kan man konstatera att t. ex. svenska leverantörer under IDB-kontrakt får kontant betalt. Det är alltså inte fråga om att ge subven-

tionerade krediter av det slag som det här i riksdagen föreligger stor enighet om att genomföra. Det behövs helt icke-subventionerade exportkrediter vid IDB-export. Om man jämför de subventionsinslag som förekommer i den typen av exportbefrämjande insats och de 5 miljonerna till IDB vi nu resonerar om, så är 5 miljoner en spottstyver, herr Hellström. De olika exportbefrämjande insatserna i form av räntestöd och sådant är ofta stöd som går till regimer som man förvisso kan framföra synpunkter på vad gäller de mänskliga rättigheterna.

Det finns, herr talman, en lång rad andra synpunkter att ta upp, men av tidsskäl får jag återkomma till dem senare.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern blandade in Cuba här, och det finns faktiskt ett naturligt skäl att göra det i diskussionen om IDB. IDB bildades nämligen som USA:s politiska svar på Castros revolution på Cuba. Det var en av Eisenhowerregeringens sista åtgärder för att förhindra en radikaliserings av den latinamerikanska kontinenten, när man var skrämdd av revolutionen, samt för att få till stånd en organisation som skulle ekonomiskt stötta upp de konservativa militärjuntor som USA ansåg kunde vara ett värn mot denna radikaliserings av den latinamerikanska kontinenten. Det var därför bra att handelsministern tog upp Cuba i detta sammanhang, för det har en relevans. Därmed visas också skillnaden i uppfattningar i diskussionen om handel mellan företag, exportkrediter m. m. När det gäller IDB är ju frågan huruvida vi skall inträda i en organisation som arbetar för dessa syften, som vi har belyst här i debatten förut. Det är en helt annan sak, och det är en särpräglad sak för ett land som Sverige, som är neutralt och som har en utrikespolitik som ser annorlunda ut än i NATO-länderna i Västeuropa t. ex.

Sedan säger Staffan Burenstam Linder att det faktiskt inte har funnits anledning att diskutera detta med påfyllnad av IDB:s kapital i regeringen. Man har varit företräd i förhandlingar informellt tidigare under våren och nu efter att IDB har beslutat sig för kapitalpåfyllnad i formella diskussioner. Men man har inte, säger han, tyckt att det har varit nödvändigt att ta upp detta i regeringen. Vad handelsministern här säger ger ju intryck av att detta är någonting man kan ta lätt på och att det inte är någonting som det är särskilt bråttom med. Men ett faktum är att i det beslut som fattades vid IDB:s årsmöte sägs att den 29 september i år skall banken föreläggas ett förslag, och då måste min fråga till handelsministern bli: Kommer den svenska regeringen, som regering, att över huvud taget bilda sig en uppfattning om Sveriges kapitalinsats – om den skall fördubblas, hur stor den skall bli i framtiden – före den 29 september? Eller kommer Gordon Governors kommitté, som skall lägga sitt förslag den 29 september, att ha lagt det utan att den svenska regeringen har tagit ställning till hur stor den svenska kapitalinsatsen skall bli i framtiden och om Sverige skall delta i kapitalpåfyllnaden? Om den svenska regeringen inte har bestämt sig innan IDB har gjort det är det synnerligen anmärkningsvärt.

Jag kanske kan få svar av handelsministern på den frågan.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern talar om de demokratiska fri- och rättigheterna, och i nästa andetag säger han att flera andra länder också har gått in i IDB. Men skulle detta förhållande på något sätt klargöra att det råder demokratiska fri- och rättigheter i de latinamerikanska diktaturländerna? Det gör det naturligtvis inte. Jag har tidigare regogijort för att det inte existerar några demokratiska fri- och rättigheter i dessa länder. Vad som existerar där är systematisk förföljelse, tortyr och avrättningar av de människor som kräver demokratiska fri- och rättigheter. Det skulle vara intressant att höra vilken uppfattning handelsministern egentligen har i den här frågan. Anser han att det finns demokratiska fri- och rättigheter i Brasilien, Chile och Argentina?

Det är i detta sammanhang IDB kommer in i bilden. IDB är inte bara en bank i vanlig bemärkelse, utan det är också en bank med mycket bestämda politiska målsättningar, nämligen att stötta upp diktaturregimerna i Latinamerika.

Handelsministern talade vidare om de små och fattigaste länderna i Latinamerika. Ja, visst, Uruguay är ett litet, men också ett fattigt land – det är riktigt, handelsministern. Men i Uruguay finns ju en fasansfull förtryckarregim. Jag förstår inte hela det här resonemanget om de små och fattigaste länderna i Latinamerika. Vad är det för skillnad när det gäller förtrycket mellan dem och de stora länderna med ett större invånarantal? Jag kan inte förstå att det förhållandet att det rör sig om små och fattiga länder skulle utgöra något förmildrande argument för medlemskapet och Sveriges deltagande i IDB-banken.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! De diskussioner om en kapitalökning i IDB som f. n. sker är av ett ytterst preliminärt slag. Det föreligger icke några riktlinjer för hur en sådan kapitalökning skall gå till. Följaktligen har det inte funnits någon anledning för regeringen att ta ställning till hur man från svensk sida bör ställa sig, om ett beslut om kapitalökning verkligen skulle fattas.

Anledningen till att jag blandade in Cuba i resonemanget var att Cuba har en regim som bevisligen deltar i olika krigiska förvecklingar i Afrika, en regim till vilken man från socialdemokratisk sida vill öka biståndet med 40 milj. kr. Det är ett belopp som är långt större än de som är aktuella i det sammanhang vi nu talar om.

Jag vill ytterligare understryka att de insatser som görs i form av lån från IDB på litet mera bidragsbetonade villkor icke går till de rika länderna. Dessa är i själva verket nettobidragsgivare till IDB, eftersom de gör sina egna insatser av kapital i IDB.

Jag vill också påminna om att vi är med i denna organisation av exportfrämjande skäl. Det har bedömts som betydelsefullt för svensk sysselsättning och utveckling att Sverige icke ställer sig utanför de olika möjligheter som detta medlemskap ger. Mot detta görs gällande att vi naturligtvis skall handla med alla olika länder – och det gör vi också, så länge

FN inte uttalat sig för sanktioner. Men, säger man, den stora skillnaden är att man i det här fallet är med i en organisation. Själva deltagandet i organisationen skulle alltså göra saken helt annorlunda.

Det är mot denna bakgrund jag har påmint om att också en lång rad andra länder som vi anser vara synnerligen demokratiska deltar i IDB-arbetet. Många av dessa länder har socialdemokratiskt styre. Deras ledare brukar ofta synas tillsammans med herr Palme i olika sammanhang, och då görs uttalanden om att den socialistiska internationalen är så förträfflig. Dessa ledare har i sina egna länder inte alls den typ av debatt som vi har i Sverige. Jag föreställer mig att en anledning till detta är att de, i enlighet med den anda som kallas för Helsingforsandan, anser att om man vill påverka regimer som har en icke önskvärd utformning av sin politik, då är det riktiga sättet att försöka vara med där man kan påverka. Ställer man sig vid sidan av har man faktiskt ingen möjlighet att påverka. Man kanske kan känna sig mycket belåten själv moraliskt över att man är så oändligt högtstående. Men man deltar inte i världsförbättrandet, och det är det som är tanken bakom de synpunkter Sverige med all kraft drev i Helsingfors-sammanhang, att länder med andra regimer än vår skulle öppna sina dörrar så att vi kunde vara med på olika sätt.

Det är helt riktigt att vårt inflytande är litet i ett sammanhang som det här. Men det är det också i en hel del andra internationella organisationer där vi är med, därför att vi menar att alla kontaktytor bör utnyttjas för att vi skall kunna bidra till att skapa en bättre värld.

Om IDB och ett samarbete på aktivare villkor med den organisationen verkligen skulle vara så oerhört ruskigt som man får en känsla av att det skulle vara när man talar med herr Hellström, så undrar jag: Hur var det egentligen möjligt för den socialdemokratiska regeringen tidigare att ge rena biståndspengar till IDB? Man har ändå tagit medel från biståndsanslaget och stoppat in i IDB tidigare. Det är någonting som borde te sig anmärkningsvärt ur herr Hellströms synvinkel.

Det finns i IDB:s struktur en alldeles speciell svensk utvecklingsfond för Latinamerika. Den utgörs av de pengar som anslogs av den socialdemokratiska regeringen tidigare av biståndsmedel. Det är pengar som används för att finansiera investeringar i São Paulo, som är den mest expansiva storstaden i det rika Brasilien.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det måste vara något mycket egendomligt med det hemlighetsmakeri kring en kapitalpåfyllnad som handelsministern nu sysslar med. Han säger: Vi skall inte diskutera den här frågan om en kapitalpåfyllnad i regeringen. Det är något obetydligt, och det är osäkra diskussioner som förs.

Han vill å ena sidan bagatellisera frågan, men å andra sidan leder hela hans argumentation kring exportbehovet – att vi behöver ökad exportstimulans genom IDB – egentligen till att han borde vara mycket aktiv som handelsminister för att få till stånd en ny stor svensk kapitalinsats. Hela hans övriga

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

argumentering går ut på att det vore bra om handelsministern verkade för en sådan – medan han av något skäl inför kammaren inte ens vill säga om regeringen före den 29 september kommer att fatta något beslut som regering. Den 29 september är ju det datum då IDB skall ha ett förslag färdigt om den nya kapitalpåfyllnaden från den aktuella kommittén.

Min fråga till handelsministern kvarstår: Om det här inte har diskuterats inom regeringen, vilka direktiv har då handelsministern givit sina förhandlare vid dessa förhandlingar? Detta kan ju inte vara så ointressant och långt borta liggande när beslut skall fattas den 29 september.

Det är svårt att undgå misstanken att så länge vi har tiden framför oss här i riksdagen före en omröstning, då skall frågan om en kapitalinsats bagatelliseras, särskilt som näringsutskottets borgerliga majoritet säger att det är för tidigt att i dag bestämma om vi skall utträda. Det vore litet pinsamt just för den majoriteten att få veta att regeringen samtidigt menar: Det är visserligen för tidigt att diskutera om vi skall utträda – den frågan skall diskuteras nästa år – men det är dags att diskutera kanske en fördubbling av kapitalinsatsen.

Sedan något helt annat: Staffan Burenstam Linder har en tendens att när hans argumentering är svag gärna dra in argument från motståndarlägret. Han hakar upp sig på västeuropeiska socialdemokratiska regeringar eller liknande. Det räcker med att konstatera att detta är en utrikespolitisk fråga, att Sverige inte är med i NATO. Vi har en annan och alliansfri utrikespolitik. Vi skall inte gå in i organisationer som har det syfte vi diskuterat under lång tid här i kammaren, att förstärka militärjuntor i Latinamerika. Jag kan förstå att Staffan Burenstam Linder kan vilja säga: Så länge man inte gör någonting ute i Europa, varför skall vi då här i Sverige och den svenska socialdemokratin göra något? Hur hade det gått med vår opinionsbildning kring Vietnam, om vi hade använt samma argumentering i den frågan? Då hade vi inte någonstans kunnat vara föregångare. Att herr Burenstam Linder hyser sin uppfattning kan jag alltså förstå, men hur är det med centerpartister och folkpartister? Delar ni handelsministerns uppfattning på denna punkt?

En konkret fråga till handelsministern efter den redovisning han nyss gav beträffande de fattigaste länderna i Latinamerika: Anser handelsministern att lån med bidragsvillkor, från IDB till länder som Paraguay och Haiti, är pengar som kommer ut till de fattiga människorna i dessa länder?

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag bagatelliserar inga frågor, men däremot är det ganska angeläget att man vet vad man talar om innan man tar upp en fråga för ställningstagande i en regering. Man vill ändå veta vad man skall besluta om. Vad som f. n. pågår är sonderingar om olika alternativa uppläggningar. När de olika alternativen klarnar blir det självfallet angeläget för oss att ta ställning till hur man skall förfara.

Vad sedan beträffar frågan om stöd till de rika länderna eller inte konstaterar jag att herr Hellström inte hade en tillstymmelse till argument som svar på hur det kan komma sig att ett rikt land som Sverige under en lång följd av år kan låna ofantliga pengar på de internationella kapitalmarknaderna

utan att det anses omoraliskt, medan det när långt fattigare länder lånar på kapitalmarknaden anses utomordentligt graverande. Det gavs inget svar på den frågan, och det är intressant.

Det anfördes också mycket luddiga argument till försvar för att man kunde tänka sig att satsa så mycket ytterligare anslag, ja, rena gåvobistånd till ett land som är direkt invecklat i krigiska förhållanden på en annan kontinent. Det fanns inte en tillstymmelse till rimlig förklaring från herr Hellström på hur det är möjligt.

Jag upprepar att det anslag som voteringen i dag kommer att gälla är avsevärt mindre än den ökning som ni vill ha i u-landsbiståndet till Cuba. Det gäller bara en åttondel av detta belopp.

För att ta upp herr Hellströms sista fråga om lån till en del länder i den s. k. grupp D, dvs. de fattigaste länderna, vill jag säga att det är riktigt att det i denna kategori finns länder med regimer, som befinner sig på ett stort avstånd från de ideal som vi har. Men jag har faktiskt roat mig inför denna debatt, herr talman, med att se igenom Amnesty Internationals senaste årsbok, speciellt vad Amnesty International har att säga om huvudmottagarländerna för svenskt bistånd. Jag vill försäkra herr Hellström att det i och för sig är en intressant läsning, men alldeles särskilt med tanke på den sorts snedvridna debatt som man ibland har en känsla av att det finns här i Sverige. Här förekommer ett systematiskt skall mot vissa länder, och det är bra att man för fram kritiska synpunkter på dem, men det är illa att det alltid är så dålig balans i denna kritik. Det är som jag ser det i själva verket djupt oroande att vår debatt har denna slagsida.

Jag skall läsa upp vad Amnesty International säger om Tanzania, ett land som vi har mycket intima förbindelser med och vars svårigheter jag har en utomordentligt stor respekt för med tanke på den fattigdom som råder där – men det är också en fattigdom som finns på många andra håll.

Jag konstaterar – till min förvåning, mot bakgrund av debatten i Sverige – att Amnesty International har ett antal synpunkter att framföra avseende Tanzania, som jag skall framföra i fri översättning som svar på herr Hellströms direkta fråga till mig. Jag upprepar att jag inte gör det för att kritisera Tanzania utan för att visa att den värld som vi lever i är mycket invecklad och att de länder som i praktiken kan eller vill hylla de ideal som vi själva har tillhört undantagen.

Amnesty International säger att den mänskliga rättighetssituationen i Tanzania fortsatte att förorsaka stor oro för Amnesty International för den senaste perioden som är under granskning i denna rapport. I februari 1977 försökte generalsekreteraren besöka Tanzania i förhoppning att få diskutera organisationens oro med president Nyerere och vice president Jumbe, men det var omöjligt att få möten till stånd. Man beskriver också olika försök till skriftväxlingar som man haft med ledare för Tanzania, där man har försökt förklara sin oro i olika sammanhang, bl. a. med anledning av deportationer och tortyr och i fråga om fängelsvillkoren, inte bara på Zanzibar utan även på själva fastlandet.

Jag upprepar, herr talman: Jag har inte aktualiserat detta för att ha någon

omfattande diskussion om förhållandena i en lång rad regimer. Men någon gång måste det ju ändå, för att det skall vara någon rimlig balans i vår diskussion i Sverige, framföras synpunkter också av kritiskt slag, även mot andra länder än dem som så att säga systematiskt utskälls här.

Förste vice talmannen anmälde att Mats Hellström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! Anders Wijkman frågade för en stund sedan om denna debatt gäller ekonomi eller moral. Man skulle kunna tolka den frågan så att Anders Wijkman menar att det måste gälla antingen ekonomi eller moral och att det för honom gäller ekonomi enbart. Jag skulle kunna tänka mig att det är så för en hel del av debattdeltagarna och bland dem som har att ta ställning till IDB. Det är alldeles uppenbart att i ganska många fall har moralen gått ut när ekonomin har gått in.

Vi minns t. ex. att centerpartiets riksstämma i juni 1976 sade nej till svenskt medlemskap i IDB. Och vi minns den märkliga uppvisningen här i kammaren av 14 centerpartister – Anna Eliasson, Karl Erik Olsson, Gösta Andersson, Gunnar Björk i Gävle, Björn Eliasson, Olle Eriksson, Arne Fransson, Pär Granstedt, Börje Hörnlund, Bengt Kindbom, Margit Odelsparr, Christina Rogestam, Torsten Sandberg och P. O. Sundman – den 1 juni i fjol.

Jag har inte kunnat finna någon av dessa på talarlistan för den här frågan. Jag finner Arne Fransson och Pär Granstedt på nästa frågas talarlista, men det har kanske blivit ett fel. Jag har sett en del av de andra också här i kammaren och utanför kammaren, så jag förutsätter att det här felet på talarlistan rättas till, så att jag inte blir den siste talaren i denna fråga.

De 14 centerpartisterna förklarade att de egentligen var emot IDB, att de inte trodde att beslutet då skulle betyda beslut om inträde i IDB. Därför röstade de för regeringsförslaget. Vi vet nu – vilket naturligtvis alla vi andra begrep redan då – att rösterna i själva verket var röster för ett svenskt IDB-medlemskap och ingenting annat.

Centergruppens företrädare i debatten sade vid det tillfället: "Ett svenskt inträde i IDB kan ingalunda ses som en given utgång av dagens riksdagsbeslut."

Jag svarade då för min del så här: "Jag vågar faktiskt slå vad om att beslutet i dag kommer att leda till ett sådant medlemskap, och det blir mycket intressant att se hur dessa centerpartister kommer att ställa sig till ett oomkullrunkeligt faktum att Sverige är medlem i IDB."

Centergruppen var klok nog att inte anta mitt vad. Därför är den första delen av meningen av mindre betydelse. Den andra delen däremot har i dag fått ett mångdubbelt intresse. Hur ställer sig de 14 IDB-kritiska centerpartisterna i dag? Jag tycker man kan begära ett besked. Såvitt jag förstår har de en viss möjlighet att återställa sin trovärdighet. De hävdade att de i utskottsmajoritetens skrivning i fjol kunde inläsa en rad förbehåll som gjorde ett IDB-medlemskap osannolikt. De sade att de tolkade utskottsskrivningen

om ett beslut, som en ytterligare analys och en ny bedömning, som måste göras av bankens verksamhet och Sveriges roll i sammanhanget, och att denna prövning inte skulle inskränka sig till de handelspolitiska aspekterna, utan gälla ett vidare sammanhang, i vilket ingår målen för den svenska biståndspolitik.

De sade vidare att detta måste göras innan ett svenskt inträde kan bli aktuellt och att frågan om Sverige skall bli medlem eller inte är beroende av utfallet av denna prövning. Det var ganska klara och starka bindningar till vad som skulle ske innan ett medlemskap skulle bli ett faktum, enligt deras uppfattning och så som de tolkade sin röstning.

Vi vet nu att regeringen knappast följde upp riksdagsbeslutet. Och en noggrann läsning av budgetpropositionens bil. 14. Handelsdepartementet avslöjar faktiskt att regeringen är medveten om detta – men handelsministern gör ett ganska klumpigt försök att dölja det. Det framgår av följande:

I ett interpellationssvar till mig den 21 november 1977 svarade handelsministern på min fråga om vilka ytterligare analyser som hade gjorts efter riksdagsbeslutet, men före Sveriges inträde i IDB. Han sade bl. a.:

”Bland de dokument som sålunda har insamlats och studerats är bankens årsrapport för 1976 tillsammans med de uttalanden som gjorts vid bankens årsmöte samt dokument som är styrande för bankens långsiktiga policy och interna bankdokument över planerad verksamhet. Dessutom har samtal förts med representanter för banken och för vissa medlemsländer.”

I budgetpropositionen senare lyder motsvarande redogörelse så här:

”I enlighet med riksdagens beslut insamlades under förhandlingsskedet ytterligare uppgifter om bankens politik. Bland de dokument som sålunda har insamlats och studerats är dokument som är styrande för bankens långsiktiga policy samt interna bankdokument över planerad verksamhet. Dessutom har samtal förts med representanter för banken och för vissa medlemsländer.”

Den noggranne iakttagaren noterar att de enda två hänvisningar som det går att kontrollera för en utomstående – nämligen bankens årsrapport 1976 och förhandlingarna från årsmötet 1977 – har fallit bort i uppräknningen från interpellationssvaret i november till budgetpropositionens avlämnande i januari. Orsaken är enkel. Jag kunde i interpellationsdebatten i november lätt påvisa att såväl årsrapporten 1976 som årsmötet 1977 var saker som hade inträffat före riksdagsbeslutet den 1 juni – och således knappast kunde ingå i de ”ytterligare” analyser som riksdagen ville ha genomförda efter sitt beslut. Handelsministern gjorde ett försök att bluffa i interpellationssvaret; i budgetpropositionen har han tagit bort bluffen. Det är bra. Men det som återstår är intet, i varje fall ingenting som är kontrollerbart.

Det kan alltså inte föreligga något som helst tvivel på att det omfattande utredningsarbete som centergruppen trodde skulle komma till stånd före ett svenskt medlemskap i IDB icke har utförts.

Mot den bakgrunden finns det såvitt jag kan se bara en hederlig väg att gå för de 14 centerpartisterna. De kan säga: Vi trodde att regeringen skulle göra en omfattande ny analys av läget. Så har icke skett; alltså har förutsättningen

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

för vår röstning den 1 juni 1977 bortfallit. Handlar de så, kan man möjligen hävda att de varit naiva, men inte att de varit ohederliga. Om de inte handlar så, förbjuder mig diskretionen att uttala vad man bör säga om det betecknandet.

Herr talman! Det är naturligt att man sätter dessa centerpartisters agerande i förgrunden i dag. Det var deras röster som avgjorde voteringen i följ till IDB-medlemskapets förmån.

Övriga ledamöter i majoriteten hycklade inte – och har inte hycklat i dag heller – om beslutets innebörd och sina åsikter. De har öppett förordatt ett svenskt medlemskap. Det finns alltså ingen anledning att ifrågasätta deras politiska heder, det vill jag starkt betona. Ändå bör man notera att majoriteten gjorde förbehåll genom att ange målsättningar för bankens utlåningspolitik och organisationsstruktur och genom att aktualisera tanken på att Sverige skulle kunna utträda ur IDB, om inte från svensk synvinkel rimliga förhållanden kunde uppnås.

Nu hävdar utskottet – och detta har hävdats i debatten här också – att det har gått alltför kort tid sedan Sverige inträdde i IDB för att man skulle kunna dra några slutsatser, som det heter i utskottsytttrandet, "om Sveriges mer eller mindre framgång i att hävda sina ståndpunkter inom organisationen". Mot den bakgrunden tycker jag det är rimligt att fråga: Hur lång tid anser utskottsmajoriteten bör förflyta innan sådana slutsatser kan dras? Birgitta Hambræus drog t. ex. stora växlar på den korta tid som har förflytt.

Jag ställer inte denna fråga bara i ett kortsiktigt taktiskt polemiskt syfte, utan därför att jag uppfattar det som en alldeles nödvändig förutsättning för att man skall kunna tolka utskottets uppsåt. Är det verkligen så att man anser att man efter en viss tid skall göra den här bedömningen, eller är det bara så att man försöker skjuta den här saken framför sig så långt som möjligt? Jag tycker i och för sig att det kan vara rimligt att de som i följ ville att Sverige skulle gå med i IDB – i övertygelsen att Sverige kommer att kunna förvandla IDB till en organisation med demokratisk struktur och en utlåningsverksamhet som stödjer social och ekonomisk utveckling och ökad demokrati i Latinamerika – begär att det skall få förflyta en viss tid innan de inser att de hade fel. Men då måste de rimligen på förhand ange en någorlunda preciserad tidsrymd. Annars kan man inte annat än misstänka att det bara är en undanflykt, att de vill skjuta ett avgörande framför sig, att de kanske hoppas att vi andra skall glömma hela saken. Alltså: När är utskottsmajoriteten beredd att göra en summering av Sveriges påverkansmöjligheter inom IDB?

Också på en annan punkt finns det skäl att fråga vad utskottsmajoriteten egentligen menar. Man säger att vi som i följ var motståndare till en IDB-anslutning i dag skulle "behöva förete starkare skäl än tidigare". Orsaken skulle vara att Sverige nu faktiskt är IDB-medlem.

Resonemanget kan verka bestickande, men i själva verket är det ganska skrämmande. Det är en sak att Sveriges de-facto-medlemskap innebär en faktor som man måste ta hänsyn till när man skall genomföra sin övertygelse, nämligen att Sverige bör stå utanför IDB. Det kan alltså finnas skäl för att ett

utträde inte kan ske på ett sådant sätt att det skapar intryck av en oplanerad ryckighet i svensk utrikespolitik. Därför kommer jag för min del att kunna stödja utskottsmajoritetens andra yrkande, nämligen att vi skall anslå pengar. Det är rimligt att regeringen får en viss tid på sig även av oss som anser att Sverige bör träda ut ur IDB så snart som möjligt. Men detta innebär ju inte att skälen för själva ståndpunkten att Sverige inte bör vara medlem i och för sig måste vara starkare i dag än i fjol, vilket utskottet hävdar. Det enda kriterium som måste föreligga för hur starka skälen för en ståndpunkt måste vara är naturligtvis att skälen för ståndpunkten är starkare än skälen mot.

Men utskottet tycks antingen ha drabbats av en akut logisk tankeförklaring, eller också menar utskottet att det faktum att man förlorar i en omröstning inte bara innebär att man måste finna sig i sin förlust utan också betyder att man för att få behålla sin övertygelse måste hitta ännu fler och ständigt fler argument för sin sak än tidigare – i sanning en ganska märklig och i grund och botten rätt totalitär uppfattning. Det kan ju inte betyda annat än att jag efter tillräckligt många voteringsnederlag skulle ha förlorat den moraliska rätten att bibehålla min övertygelse, om jag inte ständigt kan hitta starkare och starkare argument, eftersom ju de ursprungliga i och för sig starka argumenten enligt utskottets resonemang efter hand som man förlorar voteringar inte duger längre. Men såvitt jag kan minnas hindrade inte voteringsnederlag de nuvarande majoritetspartierna från att under den tid de var i minoritet årligen återkomma med samma krav och samma ståndpunkter i sina partimotioner helt oförskräckta av tidigare voteringsnederlag.

Jag tycker att det är ett mycket elementärt krav att utskottsmajoriteten på denna punkt förklarar sig. Har man en moralisk rätt i Sveriges riksdag att behålla sin övertygelse om man har exakt samma och lika starka argument, eller måste man år från år som man förlorar voteringarna se till att skrapa ihop ännu starkare och ännu fler argument? Det är viktigt att klart tala om vad utskottet menar. Troligen menar man inte vad man skrivit, utan det är väl fråga om ett sjabbel och en logisk tankeförklaring. I så fall bör ett utskott i Sveriges riksdag erkänna det öppet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i fråga om mom. 1 och till utskottets hemställan i fråga om mom. 2.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Gahrton inledde sitt anförande med att referera till den diskussion som jag hade här med herr Svanberg tidigare i dag. Jag ställde då frågan till Ingvar Svanberg om ekonomi och moral, därför att herr Svanberg yttrat att de pengar som vi nu skall anslå, 5 milj. kr. för nästa år, skulle göra mycket större nytta på annat håll i form av exportfrämjande åtgärder.

Samtidigt har socialdemokraterna här i dag främst talat mot banken och våra insatser där genom en hänvisning till att länderna i området i fråga är diktaturer. Handelsministern har visat hur ihåligt det resonemanget är när man dels ville öka biståndet till Cuba, Tanzania och Vietnam – diktaturer på andra håll –, dels vill säga nej till detta mycket blygsamma belopp på ungefär 5

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

milj. kr. till IDB. Det var bakgrunden till min fråga, ingenting annat.

Jag håller sedan med Per Gahrton om att en diskussion om moral i det politiska agerandet självfallet är på sin plats. Men den diskussionen kan inte föras fullt så ensidigt som har varit fallet här. Vi har naturligtvis alla ofta en känsla av att vi vill hoppa av den här världen. Det är mycket förtryck, det är diktaturer, terror, deportationer och ofrihet. Men om vi skall hoppa av världen skall vi åtminstone vara konsekventa och göra det i även i andra sammanhang och inte bara i detta. Dessutom: man gör väldigt liten nytta med den typen av agerande. Man uppnår väldigt litet resultat. Jag har kvar den grundläggande synen att vi i den här banken dels kan medverka till att kapital kommer kontinenten i fråga till godo, dels har större och bättre möjligheter än utanför att påverka utvecklingen i en riktning som vi anser rimlig.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Som Anders Wijkman säkert märkte lade jag inte fram de argument som Bertil Måbrink och andra kanske har använt. Jag har inte tagit upp själva sakfrågan, därför att jag har samma ståndpunkt som i fjol. Då utvecklade jag den ganska utförligt, och jag anförde inte bara de skäl som går ut på att jag tycker illa om regimerna i Latinamerika utan också bl. a. sådana skäl som har att göra med riskerna med en regionaliserad handel av det slag som IDB sysslar med.

Den moraliska aspekten här i dag, i Sveriges riksdag, är främst en annan. Jag har efterlyst deklarationer från en viktig grupp centerpartister här. Jag börjar bli allvarligt oroad för vad en del av våra kolleger här i riksdagen gör med den politiska trovärdigheten och den politiska moralen. Vi har väl i valrörelser och på annat sätt varit med om att göra utfästelser som vi kanske inte i alla stycken kan leva upp till. Men när man i detta fall gör väldigt bestämda och kategoriska uttalanden om på vilka förutsättningar man byter ståndpunkt från en man har intagit tidigare, är det väl ganska rimligt att vi begär ett besked: Vad är det som gör att ni ett år senare kan stå kvar på samma ståndpunkt trots att de förutsättningar ni då drog fram har visat sig ramlas samman som ett korthus? Det är den ena viktiga, ja den viktigaste, moraliska frågan.

De andra frågorna var de som berörde utskottsmajoritetens yttrande. Där hade det varit rimligt om Anders Wijkman hade tagit tillfället i akt och mindre polemiserat mot tidigare talare i debatten och i stället svarat på de frågor som jag ställde här: Hur länge skall man vänta innan man kan avgöra om IDB:s utveckling blivit sådan som utskottsmajoriteten förutsatte i fjol för att Sverige skall stanna kvar? På vilka skäl får man här i Sveriges riksdag behålla en övertygelse? Är det så som det står i utskottets skrivning, att man måste ha starkare och starkare skäl för varje gång man har blivit nedvoterad eller har man rätt att behålla en övertygelse om man fortfarande anser att skälen för är starkare än skälen mot? Det är ändå ganska rimliga frågor i en central politisk debatt. Det var främst det jag menade med att plocka in moralen i det sammanhanget. Jag tror att den har en plats både i ekonomi och i politik.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det ligger en hel del logik i vad Per Gahrton sade i slutet av sitt anförande. Det är klart att frågan är berättigad: Skall man hela tiden behöva komma med starkare argument? Självfallet inte. Självfallet har varje ledamot rätt att hysa identiskt samma uppfattning år från år.

Vad jag har sagt – och det tycker jag också att det ligger logik i – är att det för oss som var för ett medlemskap i banken har förflutit alltför kort tid från inträdet till dagens läge för att vi skall kunna dra några slutsatser av det svenska medlemskapet. De som representerar regeringen har bara haft ett drygt halvår på sig att försöka påverka och föra en dialog om framför allt den långsiktiga inriktningen. Det är framför allt det som utskottsmajoriteten trycker på i sin argumentation.

Sedan frågade Per Gahrton hur lång tid det tar att åstadkomma en utvärdering. Det vore fel av mig att precisera mig. Jag har inte ett sådant material att jag i dag kan göra den bedömningen.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Debatter här i riksdagen är inte alltid helt meningslösa. På fråga nr 2 fick jag nu ett klagörande svar – jag noterar det med glädje. Det var alltså en slarvig och slafsig formulering i utskottets betänkande – vilket faktiskt inte bör förekomma där. Det är bra att vi har fått det klarlagt.

När det gäller den andra frågan tycker jag ändå att Anders Wijkman smiter undan litet för lätt. Man har gjort utfästelsen att detta beslut är temporärt – det finns ingen möjlighet att tolka majoritetsskrivningen i fjol på annat sätt – i avvaktan på att man kan göra vissa bedömningar. Man kanske inte kan precisera tidpunkten för en utvärdering på dagen, veckan, månaden eller ens året. Men man måste ändå ge oss en uppfattning om hur länge vi skall vänta. Skall vi vänta ett decennium eller kan vi få ett besked före nästa val t. ex.? Jag tycker det vore rimligt att välja något av de tidsperspektiven i stort. När ni utläste er att komma tillbaka med en omprövning måste ni väl ändå ha haft ett tidsperspektiv i bakgrunden – annars kan man inte dra någon annan slutsats än att ni kanske ändå inte tänkte er att det skulle göras någon omprövning.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I det replikskifte jag hade med Anders Wijkman tidigare under den här debatten lämnade han en uppgift när jag inte längre hade någon replik kvar. Han sade att DDR säljer politiska fångar till väst. Jag visste faktiskt inte att IDB var inblandad också i den sortens avskyvärda verksamhet. Men det förstärker ju bara ytterligare min argumentation för utträde ur IDB. Det borde vara ett skäl också för Anders Wijkman.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte varifrån Bertil Måbrink fått det sista – han måste ha lyssnat mycket slarvigt. Jag påstod aldrig att IDB var inblandad i att vare sig köpa eller sälja fångar. IDB är en bank – det är ingen stat i likhet med DDR,

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

än mindre någon stat som internerar folk på grund av deras politiska uppfattning.

Jag tog fram detta som bevis för att Bertil Måbrink närstående regimer – även geografiskt närstående – sysslar med en verksamhet som är ganska upprörande och då i ekonomiskt vinningssyfte, eftersom Bertil Måbrink hade brett ut sig om att allt banken syftade till var att förstärka vissa diktaturer i Latinamerika. Jag kan hålla med om att det inte är någon omedelbar parallell till IDB:s verksamhet – tvärtom; det är ingen parallell alls. Men eftersom jag såg den här uppgiften i dag ville jag ta fram den när vi nu diskuterar diktaturer, frihet, ofrihet, förtryck, demokrati eller inte demokrati. DDR har alltså systematiskt under ett antal år sedan kriget för stora pengar sålt politiska flyktingar till väst. Det kunde vara intressant att nämna detta, eftersom Bertil Måbrink som representant för samma politiska inriktning här talade så vackert om demokrati och frihet.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde faktiskt, demagogen Anders Wijkman, att vi i den här debatten diskuterade IDB och den svenska regeringens argumentation för medlemskap. Det måste i den debatten vara min uppgift att argumentera emot medlemskapet och regeringen. Det var det saken handlade om.

Sedan råder det inget tvivel om var vpk står när det gäller de demokratiska fri- och rättigheterna. Var dessa än förtrampas – det må ske i Sovjetunionen, i DDR eller i andra länder – är det vpk som konsekvent försvarar dem. Ni i moderata samlingspartiet har inte varit konsekventa när det gällt att ställa upp till värn för de demokratiska fri- och rättigheterna. Vilken partiledare var det som uttalade sig när man bombade Hanoi en julafton och sade att det var bombningar för freden? Det var Gösta Bohman som uttalade sig på det sättet.

Ni har också varit väldigt försiktiga när det gällt att ta avstånd från Pinochetjuntan i Chile. Där har moderata samlingspartiet uppträtt mycket lamt. Om det är någon vars demokratiska pålitlighet man kan ifrågasätta så är det moderata samlingspartiets.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu skall jag inte säga mer än följande:

Den som i den här debatten påstått att IDB:s hela verksamhet med projekt för hälsovård, energiutveckling, fiske etc. är folkfientlig och som dessutom påstår att regeringen och riksdagen genom beslutet om Sveriges medlemskap i banken systematiskt medverkar till att stödja de fascistiska diktaturerna – den som argumenterar på det sättet har verkligen använt demagogi, och han får också finna sig i att bli påmind om diktaturer närmare oss och om den intressanta nyheten i Herald Tribune för några dagar sedan, att DDR systematiskt t. o. m. säljer fångar och tjänar pengar på sitt förtryck.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är typiskt för bl. a. de borgerliga partierna när man inte har godtagbara argument att då sväva ut till andra länder för att där försöka vinna stöd för den verksamhet som man bedriver i det här landet, i detta fall medlemskapet i IDB. Jag tycker att det är tillräckligt avslöjande för den borgerliga regeringen och för moderata samlingspartiet, avslöjande för hur sjuk den här frågan är.

Förste vice talmannen anmälde att Anders Wijkman anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Eftersom en tidigare talare, Mats Hellström, förde in utrikespolitiken i debatten vill jag göra några korta påpekanden.

I sitt yttrande i fjol om svenskt medlemskap i banken konstaterade utskottsmajoriteten att ett svenskt deltagande i IDB inte heller innebär någon ändring av vårt lands utrikespolitik eller dess målsättningar liksom heller inte i ställningstagandet till skilda regimer i Latinamerika.

I år har utrikesutskottet också behandlat frågan och skriver följande:

”Utskottet finner inte att några omständigheter under mellantiden tillkommit som skulle föranleda en annan bedömning än den som utskottet gjorde för mindre än ett år sedan.”

Det andra påpekanget jag vill göra är till Mats Hellström, som uttryckte farhågor för att medlemskapet i banken skulle vara komprometterande för vår neutralitet. Jag förstår honom inte alls på den punkten. Det är svårt att se att ett medlemskap tillsammans med neutrala länder som Schweiz, Österrike och Finland skulle kompromettera vår neutralitet. Det kanske också bör tilläggas att Jugoslavien är medlem och att Rumänien enligt uppgift lär söka medlemskap. Så var det med den komprometterande situationen.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Det som fick mig att dra in vår neutralitet i debatten hade som bakgrund moderata samlingspartiets argument. Från den borgerliga sidan är det detta parti som mest vill diskutera IDB. Det har t. ex. varit väldigt tyst från centerpartihåll. Det är, såvitt jag vet, ingen annan än Birgitta Hambræus som har tagit till orda i frågan. Nu har det kommit in fler i kammaren, kanske också någon av de 14 centerpartister som förra året gav uttryck åt sin negativa uppfattning.

Moderata samlingspartiet har verkligen velat undvika att gå in i en sakdebatt. Man har svängt sig med att hänvisa till västeuropeiska socialdemokratiska regeringar. Tanzania och Amnesty International, Cuba, DDR och andra, vilket bara visar hur sjuk hela denna sak är för regeringen. Faktum är att man inte har några ordentliga argument i fråga om en positiv utveckling av IDB:s verksamhet.

När man på detta sätt drar fram socialdemokratiska regeringar i Västeuropa – ett argument som f. ö. handelsministern använde redan förra året – så har

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

jag påpekat att Sverige i många fall har en annan utrikespolitik än regeringar ute på kontinenten. Jag har också påpekat att vi har en annan politik därför att vi är neutrala. Sverige har under den socialdemokratiska regeringens tid tagit initiativ i t. ex. Vietnamfrågan under en tid när andra socialdemokratiska partier och regeringar på kontinenten inte velat engagera sig mot den amerikanska krigföringen där. Skulle vi ha följt moderata samlingspartiets råd hade vi sagt ungefär så här: När socialdemokrater i Västeuropa inte kritiserar USA:s krigföring i Vietnam, så skall vi svenska socialdemokrater inte heller göra det. Nu gjorde vi inte så, utan precis tvärtom. Vi tog upp en kritik av USA:s krigföring i Vietnam och fick efter hand också andra socialdemokratiska partier och andra grupper med oss i denna kritik. Det är denna självständiga opinionbildning som jag underströk, och det är den självständigheten i bedömningen som, om den socialdemokratiska reservationen vinner majoritet, också kommer att bestå i framtiden när vi tar ställning i frågor som har en klar utrikespolitisk dimension. Här gäller det ju att vara med i en bank, som är en organisation, stiftad av USA:s regering i samband med tillkomsten av den kubanska revolutionen som ett värn mot en radikaliserad av den latinamerikanska kontinenten. Det var klara politiska syften bakom USA:s och de andra ländernas bildande av IDB. Dessa politiska syften kvarstår, vilket den prioritering av olika regimer som IDB har gjort i sin praktiska politik visar. Man har givit förtur åt de värsta militärdiktaturerna för projekt som icke når ut till de fattigaste folkgrupperna.

Det är därför som socialdemokraterna har reserverat sig. Det hoppas jag att också de 14 centerpartisterna gör, eftersom de förra året gav uttryck åt uppfattningen att vi inte skulle gå med i IDB utan avvakta resultatet av fortsatta förhandlingar. Skulle banken utvecklas på ett för oss positivt sätt, då skulle vi gå med. Vi har i den här debatten kunnat visa hur utvecklingen i IDB på alla de punkter där centerpartisterna ville se en positiv utveckling har gått åt andra hållet. Jag hoppas alltså att vi skall få majoritet för reservationen, i vilken krävs att Sverige skall utträda ur IDB.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! När Mats Hellström läser protokollet, jag tror inte förr, kan han säkerligen konstatera att hans anförande icke träffade prick. Vad frågan gällde var om det kunde vara komprometterande för vår neutralitet att tillsammans med Schweiz, Österrike och Finland vara medlem i banken.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! När herr Hernelius läser protokollet kommer han att finna att han har pådyvlat mig uppfattningar som jag inte har givit uttryck för.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingvar Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 65 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingvar Svanberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158
Nej – 148
Avstår – 1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingvar Svanberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 65 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingvar Svanberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159
Nej – 147
Avstår – 1

§ 17 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1977/78:58 med anledning av propositionen 1977/78:184 om utredning i utländskt skatteärende, m. m.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1977/78:39 med anledning av propositionen 1977/78:157 om organisation av statsförvaltningens centrala arbetsgivarfunktion

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

*Bidrag till Inter-
amerikanska ut-
vecklingsbanken*

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1977/78:40 med anledning av propositionen 1977/78:164 om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1977/78:164 föreslagit att riksdagen skulle anta de förslag som arbetsmarknadsministern Rolf Wirtén och statsrådet Britt Mogård hade lagt fram.

I bilaga 1 till propositionen hade arbetsmarknadsministern Rolf Wirtén föreslagit att riksdagen skulle godkänna av honom förordade åtgärder för att motverka arbetslöshet bland ungdomar.

I propositionens bilaga 2 hade statsrådet Britt Mogård föreslagit att riksdagen skulle godkänna de av henne förordade åtgärderna inom skolans område mot ungdomsarbetslöshet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås förstärkta åtgärder inom både arbetsmarknads- och utbildningspolitiken i syfte att nå målet att alla unga skall garanteras arbete, utbildning eller praktik.

Inom arbetsförmedlingens verksamhetsområde föreslås att särskilda arbetslag skall kunna bildas på förmedlingskontoren. Lagen skall bestå av bl. a. förmedlare, yrkesvägledare, syopersonal, psykologer, socialarbetare och andra specialister. Lokala åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslöshet föreslås bli utarbetade i alla kommuner. Resultaten av åtgärderna skall följas upp lokalt.

Bidragen till beredskapsarbeten för ungdomar föreslås utgå med 75 % för arbeten hos såväl kommuner som företag och organisationer.

Beredskapsarbetena föreslås också kunna innehålla korta inslag av yrkesvägledning och utbildning.

De lokala planeringsråden föreslås få i uppgift att kartlägga behovet av praktikplatser. Arbetsförmedlingen föreslås vara huvudansvarig för anskaffningen av sådana platser. Planeringsråden föreslås få väsentlig funktion när det gäller att få fram tillräckligt antal praktikplatser. Mot denna bakgrund avvisas en lagstiftning för att få fram praktikplatser.

Ungdomar föreslås även i fortsättningen kunna delta i arbetsmarknadsutbildning, kortkurser i gymnasieskolan och ALU-kurser (Arbetsliv och utbildning) med utbildningsbidrag. Invandrarungdomar föreslås få ett särskilt bidrag då de genomgår s. k. introduktionskurser för gymnasieskolan.

En försöksverksamhet med yrkesutbildning i form av varvade teoretiska studier och praktiskt arbete föreslås starta höstterminen 1978. Verksamheten inriktas på ungdomar med lång arbetslöshet bakom sig och för vilka annan utbildning inte visat sig attraktiv. Eleverna föreslås få utbildningsbidrag under de teoretiska studierna och den praktiska delen av utbildningen föreslås anordnad i form av beredskapsarbeten. Skolstyrelse och arbetsför-

medling får i samarbete med de lokala planeringsråden i uppgift att organisera denna verksamhet.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:278 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen skulle uttala sin anslutning till principen att lika lön för lika arbete oavsett ålder borde gälla på arbetsmarknaden som helhet samt hos regeringen hemställa att denna princip genomfördes på det statliga och kommunala avtalsområdet,

1977/78:838 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen skulle ansluta sig till det i motionen framlagda programmet för kampen mot ungdomsarbetslösheten och ge denna sin mening regeringen till känna,

1977/78:839 av Anna Wohlin-Andersson (c) och Karl-Anders Petersson (c),

1977/78:1339 av Sune Johansson m. fl. (s),

1977/78:1655 av Erik Hovhammar m. fl. (m),

1977/78:1661 av Johan Olsson (c),

1977/78:1666 av Marianne Ståhlberg m. fl. (s),

1977/78:1669 av Lars-Ingvar Sörenson (s) och Olle Göransson (s), såvitt nu var i fråga (yrkandet 2),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1977/78:1894 av Frida Berglund m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen i anslutning till behandlingen av propositionen 1977/78:164 om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten beslutade att införa allmän platsanmälan i Norrbottens län fr. o. m. den 1 juli 1978,

1977/78:1907 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari yrkats att riksdagen uttalade sig för

1. att omedelbara åtgärder vidtogs i den ekonomiska politiken i enlighet med motionen 1977/78:316 om riktlinjer för den ekonomiska politiken,

2. att regeringen under våren 1978 upprättade en första produktionsplan för en planmässig ökning av sysselsättningen för samhällsnyttig verksamhet, innefattande bl. a. en kraftig ökning av bostadsbyggandet och utbyggnad av hälso- och sjukvård, social service såsom daghemsbyggande och kollektiva kommunikationer, och att denna plan reviderades och utökades successivt till att omfatta allt större sektorer av produktionen,

3. att en omedelbar utökning av utbildningsplatserna i gymnasieskolan genomfördes och en utredning tillsattes för att förbereda införandet av en för alla ungdomar gemensam och obligatorisk skola som gav både en god allmänbildning och en verklig yrkesutbildning,

4. att allmän arbetslöshetsförsäkring utan diskriminerande undantag för ungdomar infördes omedelbart,

5. att förbättra yrkesskadeförsäkringen för AMU-eleverna, dvs. att de fick samma skydd under resor till och från utbildningen och under teoretisk utbildning som under arbete,

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

6. att införa facklig vetorätt mot permitteringar och avskedanden,
7. att utöka hemspråksundervisningen i förskola, grundskola och gymnasium för invandrarbarn och -ungdomar,

1977/78:1925 av Claes Elmstedt m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen gav regeringen till känna

1. att uppsökande verksamhet genomfördes, med inriktningen att informera främst mindre företag om förutsättningarna för deltagande i arbetsmarknadspolitiska åtgärder m. m.,
2. att målsättningen borde vara att varvad utbildning infördes i gymnasieskolan,
3. att resurserna för studie- och yrkesorientering förstärktes,
4. att vad som i övrigt i motionen anförts beaktades,

1977/78:1926 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av arbetsmarknadsverkets insatser för de arbetslösa,

2. besluta att medel beräknades för ytterligare 150 tjänster vid arbetsmarknadsverket,

3. besluta att medel beräknades för ytterligare 150 platser som aspiranter vid arbetsmarknadsverket,

4. besluta att medel beräknades för försöksverksamhet med uppsökande verksamhet till förmån för unga förtidspensionerades rehabilitering och sysselsättning i enlighet med vad som förordats i motionen,

5. besluta att medel beräknades för särskild information till arbetsgivare om trygghetslagstiftningens innebörd enligt de riktlinjer som förordats i motionen,

6. till Arbetsmarknadsservice (B 1, Arbetsmarknadsdepartementet) för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till det av riksdagen fastställda beloppet med 27 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 796 180 000 kr. för de under punkterna 2, 3, 4 och 5 upptagna ändamålen,

7. hos regeringen hemställa att förslag lades fram om komplettering av lagen (1974:12) om anställningsskydd med definition av begreppet praktikarbete i enlighet med vad som förordats i motionen,

8. hos regeringen hemställa att förslag lades fram om komplettering av lagen (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder för att reglera arbetsmarknadsmyndigheternas rätt att främja ungdomens praktiktjänstgöring i enlighet med vad som förordats i motionen,

9. besluta vidga stödverksamheten med arbetshjälpmedel åt handikappade i enlighet med vad som förordats i motionen,

10. besluta att försöksverksamhet med planering av beredskapsarbeten inleddes enligt de riktlinjer som förordats i motionen,

11. hos regeringen hemställa att förslag lades fram om rättslig reglering av arbetsgivares skyldighet att medverka i under punkten 10 angiven försöksverksamhet,

12. hos regeringen hemställa att beredningen av statsbudgeten för budget-

året 1979/80 kompletterades med en särskild inventering av möjligheterna att vidga verksamheten med statliga beredskapsarbeten för ungdom i enlighet med vad som förordats i motionen,

13. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av och planeringen för vidgad verksamhet med statliga beredskapsarbeten,

14. hos regeringen hemställa att delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor gavs i uppdrag att överväga åtgärder för att vidga verksamheten med beredskapsarbete i kombination med arbetsmarknadsutbildning inom den primär- och landstingskommunala sektorn,

15. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om vägledning, utbildning och facklig information vid beredskapsarbete,

16. besluta att öka statsbidragen till studie- och yrkesorientering samt de lokala planeringsråden i enlighet med vad som anförts i motionen,

17. hos regeringen hemställa att regionala planeringsråd skulle införas i hela landet budgetåret 1978/79,

18. till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. (C 9, Utbildningsdepartementet) för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till det av riksdagen fastställda beloppet med 8 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 85 196 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen,

19. hos regeringen hemställa att ett centralt planeringsråd skulle inrättas inom skolöverstyrelsen i enlighet med vad som anförts i motionen,

20. hos regeringen hemställa att skolöverstyrelsen skulle ges i uppdrag att planera korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser i gymnasieskolan inkl. den av sysselsättningsutredningen föreslagna försöksverksamheten från höstterminen 1978, i första hand motsvarande 2 000 årselevplatser, i enlighet med vad som anförts i motionen,

21. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om kurser under sommartid,

22. som sin mening ge regeringen till känna att även de fackliga organisationerna på arbetsplatsen skulle delta vid utformningen av det detaljerade utbildningsprogrammet i den föreslagna försöksverksamheten med varvad utbildning och praktik,

23. till Bidrag till driften av gymnasieskolor (C 17, Utbildningsdepartementet) för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till det av riksdagen fastställda beloppet med 4 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag att ställas till skolöverstyrelsens förfogande för viss kursverksamhet i enlighet med vad som anförts i motionen,

24. besluta hemställa hos regeringen att föreskrifter meddelades rörande korta yrkesinriktade kursers meritvärde enligt riktlinjer som förordats i motionen,

25. som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om rätt till pension och vilande pensionsrätt för unga förtidspensionerade som deltog i försöksverksamhet med varvad utbildning och korta påbyggbara yrkesinriktade kurser, och

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

1977/78:1927 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen hemställa om förslag om återinförande av ungdomsavdelningarna vid arbetsförmedlingarna,
2. att hos regeringen hemställa om förslag till lag om obligatorisk platsanmälan och arbetsförmedling,
3. att uttala sig för att lokala åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslösheten utarbetades i kommuner och landsting i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att uttala att statsbidraget till lönekostnader borde utgå med 100 % vad gällde statliga, kommunala och landstingskommunala beredskapsarbeten,
5. att hos regeringen hemställa om förslag till allmän arbetslöshetsförsäkring utan för ungdom diskriminerande ersättningsregler,
6. att uttala sig för en ökning av antalet platser på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer.

Utskottet hemställde

1. beträffande program för kampen mot ungdomsarbetslösheten att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:838,
2. beträffande åtgärder inom den ekonomiska politiken m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1907, yrkandena 1, 2, 5 och 6,
3. beträffande allmän arbetslöshetsförsäkring att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:1907, yrkandet 4, och 1977/78:1927, yrkandet 5,
4. beträffande lärlingsutbildning m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1655,
5. beträffande sysselsättning för tonåringar i glesbygderna att motionen 1977/78:1666 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
6. beträffande inriktningen av arbetsmarknadsverkets insatser för unga arbetslösa att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 1,
7. beträffande ytterligare personalförstärkning till arbetsmarknadsverket att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandena 2 och 3,
8. beträffande ungdomsavdelningar vid arbetsförmedlingskontoren att motionen 1977/78:1927, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
9. beträffande obligatorisk platsanmälan att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:1894 och 1977/78:1927, yrkandet 2,
10. beträffande försök med nya former av planering av beredskapsarbeten att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandena 10 och 11,
11. beträffande statligt praktikarbete
 - A. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,
 - B. att motionen 1977/78:1926, yrkandena 12 och 13, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
12. beträffande lokala åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslöshet och höjda statsbidrag till beredskapsarbeten att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1927, yrkandena 3 och 4,

13. beträffande vägledning, utbildning och facklig information vid beredskapsarbeten för ungdomar att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 15,

14. beträffande bidragsreglernas tillämpning vid beredskapsarbete inom jordbruk och fiske att motionen 1977/78:839 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

15. beträffande fullgörande av obligatorisk praktik genom beredskapsarbete att motionen 1977/78:1339 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

16. beträffande komplettering av lagen om anställningsskydd med definition av begreppet praktik att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 7,

17. beträffande komplettering av främjandelagen med bestämmelser om obligatorisk praktik att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 8,

18. beträffande informationskampanj om trygghetslagstiftningen, m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:1925, yrkandet 1, och 1977/78:1926, yrkandet 5,

19. beträffande statsbidrag till arbetshjälpmedel för handikappade ungdomar att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 9, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

20. beträffande fler praktikplatser som led i den statliga personalpolitiken att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1669, yrkandet 2,

21. beträffande översyn av de ekonomiska villkoren för ungdom i utbildning och praktik att motionen 1977/78:1661 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

22. beträffande avskaffande av ungdomslöner att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:278,

23. beträffande översyn av verksamheten med arbetsmarknadsutbildning kombinerad med beredskapsarbete att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 14, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

24. beträffande försöksverksamhet med individualiserad utbildning att riksdagen med bifall till propositionens förslag skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 20,

25. beträffande kurser under sommartid att motionen 1977/78:1926, yrkandet 21, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

26. beträffande medverkan av facklig organisation vid utformningen av utbildningsprogram att motionen 1977/78:1926, yrkandet 22, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

27. beträffande meritvärdet av vissa kurser att motionen 1977/78:1926, yrkandet 24, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

28. beträffande uppsökande verksamhet bland unga förtidspensionärer och vilande pension att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandena 4 och 25,

29. beträffande medel till kursverksamhet för ungdomar med sociala

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

handikapp att motionen 1977/78:1926, yrkandet 23, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

30. beträffande förstärkta bidragsmedel till studie- och yrkesorientering att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:1925, yrkandet 3, och 1977/78:1926, yrkandet 16 i motsvarande del,

31. beträffande verksamheten med planeringsråd, lokalt, regionalt och centralt, att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandena 16 i motsvarande del, 17 och 19,

32. beträffande målsättningen varvad utbildning i gymnasieskolan, m. m. att motionen 1977/78:1925, yrkandena 2 och 4, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

33. beträffande fler platser på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1927, yrkandet 6,

34. beträffande omedelbar ökning av utbildningen inom gymnasieskolan, m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1907, yrkandena 3 och 7,

35. beträffande uppräknig av förslagsanslaget Arbetsmarknadsservice att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 6,

36. beträffande uppräknig av förslagsanslaget Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1926, yrkandet 18,

37. att riksdagen godkände de i propositionen 1977/78:164, bilaga 1, förordade åtgärderna för att motverka arbetslöshet bland ungdomar,

38. att riksdagen godkände de i samma proposition, bilaga 2, förordade åtgärderna inom skolans område mot ungdomsarbetslöshet,

39. att riksdagen även i övrigt skulle anta de förslag som hade lagts fram i propositionen, i den mån förslagen inte hade behandlats i föregående punkter.

Följande femton reservationer hade avgivits av Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Frida Berglund, Anna-Greta Leijon, Sune Johansson och Lars Ulander (samtliga s):

1. beträffande inledande synpunkter, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i vissa delar skulle ha av dem angiven lydelse,

2. beträffande inriktningen av arbetsmarknadsverkets insatser för unga arbetslösa och personalförstärkning till verket, vari reservanterna ansett att utskottet under 6 och 7 bort hemställa

6. beträffande inriktningen av arbetsmarknadsverkets insatser för unga arbetslösa att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför,

7. beträffande ytterligare personalförstärkning till arbetsmarknadsverket att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandena 2 och 3, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför,

3. beträffande obligatorisk platsanmälan, vari reservanterna ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1894 samt med anledning av motionen 1977/78:1927, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

4. beträffande försök med nya former av planering av beredskapsarbeten, vari reservanterna ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandena 10 och 11, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande vägledning, utbildning och facklig information vid beredskapsarbeten för ungdomar, vari reservanterna ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 15, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande komplettering av lagen om anställningsskydd med definition av begreppet praktik, vari reservanterna ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 7, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

7. beträffande komplettering av främjandelagen med bestämmelser om obligatorisk praktik, vari reservanterna ansett att utskottet under 17 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 8, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

8. beträffande informationskampanj om trygghetslagstiftningen, m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 5, samt med anledning av motionen 1977/78:1925, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

9. beträffande försöksverksamhet med individualiserad utbildning, vari reservanterna ansett att utskottet under 24 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 20, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

10. beträffande meritvärdet av vissa kurser, vari reservanterna ansett att utskottet under 27 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 24, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

11. beträffande uppsökande verksamhet bland unga förtidspensionärer

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

och vilande pension, vari reservanterna ansett att utskottet under 28 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandena 4 och 25, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

12. beträffande medel till kursverksamhet för ungdomar med sociala handikapp, vari reservanterna ansett att utskottet under 29 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 23, samt med ändring av tidigare beslut (prop. 1977/78:100 bilaga 12 p. C 17, UbU 1977/78:20, rskr 1977/78:224) till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 2 273 500 000 kr.,

13. beträffande förstärkta bidragsmedel till studie- och yrkesorientering, vari reservanterna ansett att utskottet under 30 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 16 i motsvarande del, samt med anledning av motionen 1977/78:1925, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

14. beträffande verksamheten med planeringsråd, lokalt, regionalt och centralt, vari reservanterna ansett att utskottet under 31 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandena 16 i motsvarande del, 17 och 19, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

15. beträffande uppräknig av anslagen Arbetsmarknadsservice och Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m., vari reservanterna – under förutsättning av bifall till reservationerna nr 2, 8, 11, 13 och 14 – ansett att utskottet under 35 och 36 bort hemställa

35. beträffande uppräknig av förslagsanslaget Arbetsmarknadsservice att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 6, samt med ändring av tidigare beslut (prop. 1977/78:100 bilaga 15 p. B 1, AU 1977/78:21, rskr 1977/78:189) till Arbetsmarknadsservice för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 796 180 000 kr.,

36. beträffande uppräknig av förslagsanslaget Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1926, yrkandet 18, samt med ändring av tidigare beslut (prop. 1977/78:100 bilaga 12 p. C 9, UbU 1977/78:16, rskr 1977/78:181) till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 85 196 000 kr.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det kan vara intressant att jämföra arbetslösheten i dag med den arbetslöshet som Sverige hade under föregående lågkonjunktur. 1972–1973. Trots att den ekonomiska nedgången då inte var lika stor som den blev 1976–1977 hade vi fler arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna. Det är en viktig skillnad. Trots att vi sedan ett par år upplevt den längsta och

djupaste internationella konjunkturedgången under efterkrigstiden har arbetslösheten kunnat hållas lägre och sysselsättningen högre än under början av detta årionde.

Det är också viktigt att lägga märke till att det främst är de etablerade grupperna på arbetsmarknaden som förbättrat sin situation. Där har en förändrad inriktning av arbetsmarknadspolitiken kommit att bli betydelsefull. Insatserna har i växande grad inriktats på att motverka avskedanden och permitteringar. Åtgärder har satts in i företagen innan arbetslösheten blivit ett faktum. 25-kronan, 75-procentsbidraget, lagerstödet och en del annat är exempel på sådana åtgärder.

Stödet till den etablerade arbetskraftens sysselsättning har alltså förstärkts kraftigt. Det har fått till följd att de nytilträdande och andra utsatta grupper svarar för en större andel än tidigare av arbetslösheten. Men bara vid ett enda tillfälle, nämligen i april i år, har ungdomsarbetslösheten överstigit siffrorna från 1972 eller 1973. Då fanns det enligt arbetskraftsundersökningarna 36 000 arbetslösa ungdomar under 25 år mot 32 000 år 1973. Eftersom den totala arbetslösheten i april var väsentligt lägre än i april 1973, utgjorde ungdomarna en betydligt större andel av samtliga arbetslösa – 40 % mot 31 % för sex år sedan.

På ett sätt visar alltså den svenska arbetslösheten samma mönster som den utländska. Enligt en sammanställning som OECD-sekretariatet gjort över arbetslösheten 1976 var ca 40 % av alla arbetslösa i industriländerna under 25 år. Men det finns också en avgörande skillnad. Den relativa arbetslösheten är betydligt högre i praktiskt taget alla andra länder än vad den är i Sverige, både bland ungdomar och bland äldre. Det här återspeglar främst den stora vikt vi fäster i vårt land vid arbetslöshetsbekämpande och sysselsättningsskapande åtgärder. Sysselsättningsgraden är mycket hög i Sverige och arbetslöshetsgraden mycket låg vid en jämförelse med andra länder.

Den utveckling som jag nu redogjort för gör det naturligt att allt större intresse visas för de ungas situation på arbetsmarknaden. Det är bakgrunden till de omfattande åtgärder som sedan en tid tillbaka vidtagits för att skapa sysselsättning för ungdom och också bakgrunden till den proposition som vi diskuterar här i dag.

Propositionens förslag måste ses i samband med samtliga de åtgärder som redan nu vidtas för att tillförsäkra ungdomar arbete, utbildning eller praktik. Om riksdagen bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan, kommer följande arbetsmarknadspolitiska åtgärder att vidtas och träda i kraft vid halvårsskiftet – en del av dem är förläggningar av insatser som redan är i kraft, andra är nya:

Ungdomar under 20 år, som inte uppfyller de formella kraven för tillträde till arbetsmarknadsutbildning, kan ändå få utbildningsbidrag som motsvarar studiehjälpen och därutöver ett särskilt bidrag på mellan 300 och 600 kr., om de deltar i kursen Arbetsliv och utbildning eller antas till vakant plats vid AMU-kurs.

Ungdomar under 20 år, som har rätt till kontant arbetsmarknadsstöd, kan beredas arbetsmarknadsutbildning med utbildningsbidrag. Utbildningsbi-

drag eller särskilt bidrag får också utgå till arbetslösa ungdomar som påbörjar kurser inom gymnasieskolan om högst tio veckor. Om motsvarande utbildningsplatser saknas inom det reguljära utbildningsväsendet, får AMS möjlighet att också under resten av året anordna yrkesinriktade kurser om högst tolv månader i företag och därvid utge utbildningsbidrag till eleverna.

Verksamheten med arbetsmarknadsutbildning i kombination med beredskapsarbete inom landsting och kommuner kommer att fortsätta. AMS betalar utbildningskostnaderna för den som går i utbildning och ger statsbidrag med 75 % av lönekostnaden till den som får beredskapsarbete som ersättare.

Statliga praktikarbeten för ungdom får anordnas fram till årsskiftet.

Samma sak gäller de enskilda beredskapsarbetena, som i fortsättningen kommer att ersättas med 75 % av lönekostnaden. AMS uppmanas att vidta särskilda åtgärder för att den som anställs i ett sådant beredskapsarbete snarast skall få fast anställning eller yrkesarbete.

Kommunala beredskapsarbeten för ungdom kan enligt de statsbidragsregler som kommer att gälla fr. o. m. den 1 juli inrymmas inom ramen för de ordinarie bestämmelserna för kommunala beredskapsarbeten.

Särskild vikt skall läggas vid att en jämnare fördelning mellan män och kvinnor i olika yrken främjas när ungdomar anvisas utbildning eller beredskapsarbete.

En försöksverksamhet startas med individualiserad utbildning för vissa ungdomar med lång arbetslöshet bakom sig. Skolmässig utbildning skall där varvas med praktikarbeten i form av beredskapsarbeten.

Utöver de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som jag nu redogjort för tillkommer en rad åtgärder inom skolans område för att motverka ungdomsarbetslösheten.

Låt mig så säga några ord om beredskapsarbetena. 30 500 ungdomar under 25 år var sysselsatta i beredskapsarbeten under april. Det var ungefär lika många som i mars men 14 100 fler än för ett år sedan. Den största ökningen ligger på kommunala beredskapsarbeten. På många håll har antalet ungdomar i kommunala beredskapsarbeten mer än fördubblats sedan i fjol. I statliga beredskapsarbeten fanns i april 5 000 ungdomar mot 2 900 i april i fjol. I kommunala beredskapsarbeten var antalet 14 850 mot 7 350, i landstingskommunala 3 350 mot 1 600 samt i enskilda 5 200 mot 3 000. Dessutom fanns ca 2 100 personer under 25 år i beredskapsarbeten inte direkt avsedda för ungdomar.

Det är en allmän erfarenhet att beredskapsarbetet fyller en viktig funktion för många ungdomar som en introduktion i arbetslivet. I glädjande många fall leder ett beredskapsarbete över i en fast anställning; det gäller inte minst de enskilda beredskapsarbetena.

Utskottet tar upp ett förhållande som jag själv berörde i mitt anförande i den arbetsmarknadspolitiska debatten i april, nämligen att antalet tonåringar kommer att växa under de närmaste åren. Det kommer, som utskottet påpekar, att ställa allt större krav på de utbildnings- och arbetsmarknadspo-

litiska insatserna. De åtgärder vi diskuterar i dag är således inte motiverade enbart av det ansträngda arbetsmarknadsläget på kort sikt utan också av de icke konjunkturberoende behoven att hjälpa växande ungdomskullar till ett fotfäste på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadsutskottets ordförande Eva Winther kommer att ta upp de socialdemokratiska reservationerna till granskning. Jag skall därför inte närmare gå in på dem. Låt mig dock säga några ord i sammanhanget; jag börjar med en allmän reflexion. Det är, om jag så får uttrycka mig, en beundransvärd prestation rent utskottstekniskt sett att kunna åstadkomma inte mindre än 15 reservationer utan att man har något annat grepp på problemen att erbjuda än det som redovisas i propositionen.

Socialdemokraterna vill öka arbetsmarknadsverkets personal, och dessutom vill man införa allmän platsanmälan i Norrbottens län. Såvitt jag kan förstå följer man därigenom en tradition som man haft under hela den tid man varit i opposition. Riksdagen fastställde för drygt en månad sedan AMS personalanslag, och det är min avsikt att i höst, i samband med den planerade propositionen om särskilda åtgärder för handikappade, föreslå ytterligare personalförstärkningar till arbetsförmedlingen.

Jag måste, herr talman, erkänna att det skulle rubba en del av min verklighetsuppfattning, om inte socialdemokraterna också vid det tillfället skulle kräva ett antal tjänster utöver regeringens förslag – och det alldeles oavsett hur många tjänster regeringen kommer att föreslå.

En annan beprövad socialdemokratisk teknik är att föreslå reformer på områden som är under beredning i regeringskansliet. Källan är den här gången sysselsättningsutredningens delbetänkande Arbete åt handikappade. Det är väl inte något större fel i det. Sysselsättningsutredningen har lagt fram intressanta förslag. Men regeringen måste naturligtvis ta hänsyn till vad som är praxis i svensk parlamentarism. Vi måste lyssna på remissinstanserna och ge dem som är intresserade och kunniga på området möjlighet att framföra sin mening innan vi tar ställning till de konkreta förslagen. Rent allmänt kan dock sägas att många av sysselsättningsutredningens förslag är synnerligen intressanta. Det har jag sagt åtskilliga gånger i kommentarer till delbetänkandet.

På ett par punkter har socialdemokraterna reserverat sig till förmån för lagstiftning. Det gäller om lagen om anställningsskydd skall kompletteras med en definition av begreppet praktik och om främjandelagen skall kompletteras med bestämmelser om obligatorisk praktik. Det råder ingen principiell motsättning mellan regeringen och oppositionen när det gäller uppfattningen att åtskilliga förhållanden på arbetslivets område behöver lagregleras.

Vad gäller den egentliga sakfrågan, nämligen den definition av praktikbegreppet som sysselsättningsutredningens praktikgrupp föreslagit, så har jag sagt i propositionen att jag finner definitionen väl avvägd. Däremot har jag inte varit beredd att införa den i lagen om anställningsskydd. Orsaken är inte att jag är främmande för tanken på att i lag reglera dessa frågor, utan orsaken är att jag anser att man bör avvakta både den utredning som arbetar med att se

över anställningsskyddslagen och de förhandlingar som förts mellan arbetsmarknadens parter.

När det gäller frågan om hur ett tillräckligt antal praktikplatser skall tas fram, så anser jag inte att man på förhand bör underkänna de organ vi byggt upp. Lagstiftning nu vore ett sådant underkännande. Att införa tvingande regler för att få fram praktikplatser är inte heller särskilt lyckat med hänsyn till de människor som kan komma att få en praktikplats på arbetsplatser, där kanske såväl arbetsgivaren som arbetsledningen och arbetskamraterna är emot hela saken men på grund av lagen ser sig tvingade att ställa en plats till förfogande. Jag tycker att vi i det längsta bör undvika något sådant.

Det bästa sättet att undvika det är att parterna i planeringsråd och distriktsarbetsnämnder lyckas få fram ett tillräckligt antal platser. Misslyckas det måste vi naturligtvis ta upp frågan igen. Men att nu, ett år efter det att planeringsråden inrättats, ta till en lagstiftning vore att ge underbetyg åt parterna, innan de har fått försöka klara sina uppgifter.

Socialdemokraterna säger i sin motion att regeringen inte tagit några nya initiativ i propositionen. Det enda som föreslås är begränsade omdisponeringar, menar man.

Jag vill inte påstå att propositionen innehåller några förslag, som skulle revolutionera arbetsmarknadspolitiken för ungdom. Därvidlag skiljer den sig inte från sysselsättningsutredningens förslag, som propositionen ju till en del bygger på, eller från den socialdemokratiska motionen. Ingen av dessa utmärker sig för några särskilt omfattande nya grepp.

Vad både sysselsättningsutredningens förslag och propositionen ger är samlade åtgärder för att möta ungdomsarbetslösheten. På det sättet är förslagen ett steg i riktning mot att alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning.

Det viktiga är kanske inte heller att ständigt finna nya metoder, utan att bygga vidare och förstärka den åtgärdsarsenal som redan existerar. Det har också regeringen gjort. Den satsning som nu görs för att bereda arbete och utbildning åt ungdomar är större än någonsin.

Vi kan nu skönja tecken till att konjunkturen förbättras. Exporten ökar. Underskottet i bytesbalansen har sedan en tid vänts i ganska rejäla överskott. Bostadsbyggandet ökar från de senaste årens mycket låga nivå. Prisutvecklingen har varit lugn de senaste månaderna.

Målen för regeringens ekonomiska politik har varit att bibehålla den fulla sysselsättningen och få fart på hjulen i näringslivet, därför att det är det enda sättet att på sikt få bättre balans i de ekonomiska relationerna mellan Sverige och omvärlden.

Det finns alltså flera tecken som tyder på att vi nu är på väg att få fart i ekonomin igen. Ännu kommer det dock att dröja länge, innan en uppgång får genomslag i efterfrågan på arbetskraft. Trycket på arbetsmarknadspolitiken kommer att fortsätta att vara starkt och behovet av åtgärder omfattande. Det gäller inte minst ungdomar. Det är viktigt att vi har resurser för att kunna erbjuda ungdomar arbete eller utbildning i lämpliga former. Behovet av insatser kommer att bestå, och det är regeringens främsta ambition att på allt sätt motverka arbetslöshet och förverkliga målet arbete åt alla.

Tisdagen den
30 maj 1978

Herr talman! I ett pressmeddelande från arbetsmarknadsdepartementet som kom för några dagar sedan säger statsrådet Wirtén ungefär följande: Regeringen följer inte den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken – den skulle ha varit otillräcklig i dagens läge. Det finns anledning att kommentera arbetsmarknadsministerns uttalande. Jag skall göra det i tre punkter.

För det första: Den borgerliga regeringen saknar en samordnad sysselsättningspolitik. Sysselsättningen ligger inte till grund för utformningen av den ekonomiska politiken, näringspolitiken eller skattepolitiken. Det är en av de punkter där vi skarpast har kritiserat den borgerliga regeringen. De miljardbelopp som genom sänkning och borttagande av arbetsgivaravgifter delas ut över hela näringslivet ger inte någon garanti för sysselsättningsökning. Läs vad regeringen själv skriver på s. 28 i den reviderade finansplanen om slopandet av arbetsgivaravgiften: "Den sysselsättningsstimulerande effekten kan för industrin beräknas till i storleksordningen 5 000 personer under andra halvåret i år." Det blir dyra jobb det! Den svångremspolitik som regeringen för är vidare ett hot mot sysselsättningen. Det är ju inte bara importen som går ned när folk får mindre pengar att handla för. Det blir också svårare att sälja de varor som tillverkas här hemma.

Vi säger: Använd pengarna på ett förnuftigare sätt – stöd de företag och branscher som kan ge jobb för framtiden! Se vidare till att de grupper som drabbats hårdast av åtstramningspolitiken får tillbaka sin köpkraft – det ger jobb i hemmamarknadsindustrin och i handeln!

Regeringen saknar en samordnad sysselsättningspolitik, och därför utsätts arbetsmarknadspolitiken för orimliga påfrestningar. Det skulle ha varit annorlunda med en socialdemokratisk politik.

Det andra jag vill säga om arbetsmarknadsministerns uttalande är att det ger sken av att arbetsmarknadspolitiken under den socialdemokratiska regeringen skulle ha varit oföränderlig. Rolf Wirtén vet att det inte förhåller sig på det sättet. Gamla arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel har förändrat innehåll och karaktär för att svara mot nya krav; se t. ex. på beredskapsarbetena! Helt nya hjälpmedel har kommit till och arbetsförmedlingen har utvecklats, utvidgats och utrustats bättre. Arbetsmarknadspolitiken kan inte vara – och har inte heller under socialdemokratisk ledning varit – oföränderlig.

Det tredje jag skulle vilja säga är följande. Om Rolf Wirtén i stället hade sagt att den borgerliga regeringen inte vidareutvecklar den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken utan söker sig egna vägar, hade jag tyvärr måst ge honom rätt.

Det blir allteftersom tiden går allt klarare att den borgerliga regeringen för in arbetsmarknadspolitiken på nya vägar. Jag skall ta ett par exempel för att visa vad jag menar.

Arbetsförmedlingen får inte tillräckliga möjligheter att fungera som ett bra stöd för enskilda arbetssökande och för att använda de olika arbetsmarknadspolitiska hjälpmedlen.

Vi räknar inte dem som går i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsut-

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

bildning som arbetslösa. Men de har *ett* gemensamt med de arbetslösa, nämligen att de alla behöver arbetsförmedlingens hjälp. Det är för oss helt obegripligt att regeringen, i en situation då fler människor än någonsin söker sig till arbetsförmedlingarna, inte ger förmedlingarna vare sig de personliga resurser som behövs för att klara situationen eller de hjälpmedel i form av snabbt utbyggd obligatorisk platsanmälan som väsentligt skulle underlätta förmedlarnas arbete. Därvidlag fortsätter man inte heller den socialdemokratiska politiken. Det är tyvärr riktigt, och det drabbar i första hand de mest utsatta grupperna – däribland ungdomen.

Regeringen är också på annat sätt på väg att förändra arbetsmarknadspolitiken. Det förslag till nyrekryteringsbidrag som skall diskuteras i kammaren om några dagar är det klaraste uttrycket för den förändringen. Det blir inte arbetsförmedlingen utan de enskilda arbetsgivarna som får förtroendet att ha hand om detta nya arbetsmarknadspolitiska instrument. Regeringen tar inte vara på den möjlighet som finns att genom en vettig konstruktion av nyrekryteringsbidraget ge de nytillträdande som söker arbete, dem som blivit arbetslösa, dem som går i beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning eller arbetsvård, i första hand chansen att få jobb. Det drabbar de mest utsatta – däribland ungdomen. Inte heller detta är en vidareutveckling av socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik.

Arbetsmarknadsministern säger vidare i pressmeddelandet: "Den senaste arbetskraftsundersökningen visar en ytterligare nedgång i antalet arbetslösa. Siffran ligger nu under 90 000 personer." Detta är verkligen en cynisk beskrivning av läget. Sanningen är den att i april låg den totala arbetslösheten 35 % högre än för ett år sedan. Och för ungdomar under 24 år hade arbetslösheten stigit med 15 000 personer, eller med över 70 %. Till detta kommer att antalet sysselsatta ungdomar har minskat med 20 000. Omkring 50 000 går i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning. Nära 90 000 unga står utanför den egentliga arbetsmarknaden. Och arbetsmarknadsministern målar i sina tal en ljus bild av regeringspolitiken. Nog är det riktigt att socialdemokraterna skulle ha fört en annan politik. Vi skulle inte ha tillåtit en sådan utveckling, det visar vi med vår motion.

Från den här talarstolen är det lätt att bolla med siffror. Vi kan diskutera, som arbetsmarknadsministern också gjorde, hur siffrorna är jämfört med förhållandena i andra länder. Vi kan jämföra dem med hur det var för några år sedan här hemma. Men de ungdomar det nu gäller väntar sig något annat än sådana jämförelser av dagens riksdagsbeslut. De väntar sig beslut som kan ge arbete, praktik eller utbildning. Vad har vi då att erbjuda dem?

Propositionen från regeringen är tyvärr mest prat. Majoritetens utskottsbetänkande innehåller litet mer. På några punkter har vi fått gehör för socialdemokratiska krav.

Utskottet ställer sig bakom vårt förslag att arbetstekniska hjälpmedel, särskilda anordningar på arbetsplatsen och arbetsbiträde skall kunna användas även för kortare anställningar, som praktik eller feriearbete, och för praktisk yrkesorientering. Det är konkreta åtgärder som kan bidra till att hjälpa upp situationen för de handikappade ungdomarna. Vi är glada över den

ställning som utskottet på den här punkten har tagit.

Utskottet är också berett att ge Delfus – Delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor – i uppdrag att arbeta för en utvidgning av verksamheten med arbetsmarknadsutbildning kombinerad med beredskapsarbeten inom kommuner och landsting.

Den här verksamheten ger möjligheter för redan anställd personal att få en kompletterande utbildning samtidigt som ungdomar kan få vikariat. När nu utskottet ställer upp på vårt krav på en vidgning av verksamheten så är det också helt i linje med de förslag som Svenska kommunalarbetsareförbundet för fram i sitt program om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten.

Utskottet går oss delvis till mötes när det gäller åtgärder för att skaffa fram fler statliga beredskapsarbeten för ungdom. Ett enigt utskott kräver nu att regeringen överväger att mer aktivt ge stöd åt arbetsmarknadsstyrelsen och statens personalnämnd i deras arbete på att snabbt ta fram fler statliga beredskapsarbeten.

Dagens riksdagsbeslut – eller morgondagens – kommer alltså i några avseenden att kunna ge de arbetslösa ungdomarna ett praktiskt konkret stöd. Men det skulle behövas mycket mer. Det skulle ha varit möjligt om utskottets majoritet även på andra punkter i positiv anda hade prövat de socialdemokratiska förslagen. Tyvärr har man inte velat göra detta. Vi har fått reservera oss. Vi kommer att driva våra förslag här i dag, men vi kommer också att fortsätta att göra det i andra sammanhang.

Erik Johansson i Simrishamn kommer senare att tala om reservationerna 2, 3, 4 och 5 och Bengt Wiklund kommer att ta upp de utbildningspolitiska frågorna.

Jag skall, herr talman, säga något om de övriga reservationerna.

Praktikbegreppet tolkas i dag på många olika sätt. LO har påtalat att denna oklarhet utnyttjas för att anställa ungdomar på otrygga och oförmånliga villkor. Det förslag till definition av praktikbegreppet som sysselsättningsutredningen lade fram tycks de allra flesta anse vara bra. Även föredragande statsrådet är positiv. Vi har därför väldigt svårt att förstå att man inte är beredd att föra in definitionen i lagen om anställningsskydd. Om möjligt ännu mer frågande är vi inför utskottsmajoritetens och statsrådets vägran att komplettera främjandelagen så att ungdomar som har praktik som obligatoriskt inslag i sin utbildning verkligen kan vara säkra på att få den praktiken. Hur kan man påstå att propositionen är steg på vägen på förverkliga ungdomsgarantin när man inte ens är beredd att ta detta steg?

Herr talman! Det har varit en livlig diskussion om trygghetslagarna under våren, men beklagligt nog en diskussion där lagstiftningen har misstänklighetsgjorts och framställts som en av orsakerna till ungdomsarbetslösheten. Vi socialdemokrater har tagit upp detta i Delfus, Delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor, och vi har där också fått gehör för förslaget att gå ut och informera om hur de verkliga förhållandena är.

Vad Delfus gör är bra, men det räcker inte. I reservationen 8 kräver vi att AMS som ju har många kontakter med arbetsgivarna skall få ytterligare informationsmedel för att upplysa dem om trygghetslagarnas verkliga

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

innebörd. Samhället har nu alltför länge passivt åhört kampanjen mot trygghetslagarna.

Jag uttryckte tidigare min glädje över att utskottet följt ett av våra förslag beträffande de handikappade ungdomarna. Men när det gäller våra krav om uppsökande verksamhet bland unga pensionärer och om möjligheter för dem att få vilande pension säger utskottet: Vänta till hösten. Då skall vi diskutera detta. Det är, som handikapporganisationerna påpekat och som delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor också framfört till utskottet, inte något särskilt bra argument. Det är viktigt att vi redan från början kan få med de unga förtidspensionärerna i försöksverksamheten med varvad utbildning och praktik. Det finns inga sakliga skäl för att ligga på ett beslut till hösten.

Vi måste ta till vara ungdomens vilja till arbete, och vi måste göra det nu.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! I april i år gick 36 000 unga människor under 25 år arbetslösa. Det betyder att mer än var tjugonde ung människa här i landet stod helt utan jobb och sysselsättning. Värst är det för dem som är under 20 år. Bland dem var var 14:e arbetslös. Mer än 30 000 ungdomar är sysselsatta i beredskapsarbete. Antalet ungdomar som är arbetslösa eller har beredskapsarbete har stigit med nära 30 000 på ett år. Av de 100 000 som genomgått arbetsmarknadsutbildning är omkring en fjärdedel under 25 år.

Dessa siffror visar långt ifrån hela ungdomsarbetslösheten, men slår vi ihop dem, så kan vi konstatera att nära nog var sjunde ung människa står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Vi vet inte hur många det blir när skolorna slutar, men det kommer i alla händelser att bli fler.

Det är självklart att i en sådan här situation måste staten gripa in och ställa resurser till förfogande för att mildra konsekvenserna för alla dem som drabbas av kapitalismens misshushållning och anarki – resurser för beredskapsarbeten, utbildning av de arbetslösa osv.

Men detta är inte nog.

När skall de borgerliga partierna förstå orsakerna till arbetslösheten och därmed också förstå vad som måste göras för att bryta den? Förmodligen aldrig, eftersom det också skulle betyda att de tvingas ifrågasätta hela sin samhällssyn.

Nej, de kommer att fortsätta att tala om de heliga marknadskrafter som löser allt till det bästa. Men fråga de arbetslösa om de har samma ohämmade tilltro till marknadskrafternas spel och självläkande krafter, som det heter i valrörelserna. Det borde vara av intresse att veta det, inte minst för en ny arbetsmarknadsminister. För det är bl. a. deras liv och framtid som satsas i spelet.

De borgerliga kommer också att fortsätta tala om trygghetslagarnas fördärvlighet, som hindrar ambitiösa företagare med närmast oändliga mått av god vilja att ta emot praktikanter och nyanställa folk som nu går utan arbete.

Men är det någon som tror att företagen avhåller sig från att anställa folk av rädsla för att inte bli av med dem när behovet av arbetskraft blir mindre? Knappast. Lagen fungerar inte på det sättet, och det visar sig praktiskt taget varje dag, när nerläggningar och permitteringar duggar tätt.

Möjligen kan de vara rädda för att inte bli av med arbetare som är misshagliga på något sätt. Men rätten att avskeda på sådana grunder skall arbetsköparna inte ha.

Jag tror att det finns all anledning att slå fast att sådana här överväganden inte har annat än marginell betydelse i företagens anställningspolitik. Det som är, har varit och kommer att vara avgörande är utsikterna till vinst. Finns det utsikter att öka marknadsandelarna och öka vinsterna så anställs också de arbetare som behövs för detta – med eller utan trygghetslagar.

Det är detta det handlar om. Det finns inte jobb. Och antalet jobb minskar stadigt inom industrin – så har det varit ända sedan senare hälften av 1960-talet. Så kommer det också att förbli om statistiska centralbyråns prognoser får tillfälle att slå in. Från det hållet har man nämligen redovisat att ytterligare 100 000 jobb kommer att försvinna inom tillverkningsindustri, jord- och skogsbruk fram till 1990. Visserligen skall samtidigt sysselsättningen öka kraftigt inom vårdsektorn, men hur det skall finansieras, med fortsatt kris inom tillverkningsindustrin, det är ett räknestycke som jag tror att få är villiga att åta sig lösa.

Om man gör som de borgerliga partierna helst vill och bara ser på arbetslöshetssiffrorna sådana som de ser ut i dag, och bara betraktar dem som en följd av en tillfällig ekonomisk kris, då kan man slå sig till ro med punktinsatser och tidsbegränsade åtgärdsprogram. Men om man inte är räddhågad utan beredd att se helheten, och om man inte är förblindad av uppgiften att slå vakt om borgerlighetens ideologi och monopolkapitalets intressen, då ser man detta uppenbara att sysselsättningen inom svensk industri sedan flera år minskar stadigt – och det är en tendens som är oberoende av tillfälliga konjunktursvängningar.

Kan man ändra på det här genom att öka bidragen till kapitalägarna? Nej. Vi kommunister tror inte på att det är möjligt att vända en vikande sysselsättning i sin motsats genom gåvor och subventioner. Det fordras en genomgripande omstrukturering av den svenska industrin, och det är en alltför grannliga uppgift för att överlämnas åt kapitalägare vars enda målsättning är ökad vinst.

Denna omstrukturering kan åstadkommas bara genom en planmässig ekonomisk politik, genom medvetna statliga industrisatsningar som sätter den samhällseliga nyttan i centrum. En stor del av dessa statliga industrisatsningar skulle kunna inriktas på produkter som används av olika samhällsorgan för att förbättra för människorna och miljön. Det behövs nya industrianläggningar om man skall klara av en upprustning och utveckling av den kollektiva trafiken, om man skall återställa eller skydda miljövärden, om man skall utveckla ett ambitiöst program för alternativ energi. Det medför också att sådana industrier kan göras relativt oberoende av de kapitalistiska marknadslagarna. Men samtidigt krävs åtgärder som direkt riktar sig mot

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

kapitalets styrning av ekonomin. Kapitalism skapar arbetslöshet och kriser, och profithushållningen slår särskilt hårt mot de unga.

Arbetslösheten och i synnerhet ungdomsarbetslösheten är inga kortsiktiga problem. Därför måste man i sammanhanget ta upp något av den långsiktiga inriktningen av sysselsättningspolitiken. Man kan inte bara bedriva kortsiktig konjunkturpolitik gentemot långsiktiga problem. Kapitalismen utmärks ju av ständigt nya kriser – och f. n. tycks lågkonjunkturerna trendmässigt bli allt värre.

Långsiktiga åtgärder angriper inte omedelbart dagens akuta problem – men dagens akuta arbetslöshetsproblem synes vara att utgöra ett mildt förbud om vad som kan komma. Någon gång måste man ju börja med en långsiktig och medveten ekonomisk politik. Det är den som saknas på regeringens sida.

Självfallet måste denna planmässiga och framåtsyftande politik kompletteras med direkta insatser i den aktuella situationen, insatser som dock är underordnade och inordnade i det mera långsiktiga perspektivet. Vi har – i en motion som kommer att behandlas på fredag – redovisat ett konkret program för hur 100 000 nya samhällsnyttiga arbeten kan skapas under de närmaste tolv månaderna. En stor del av dessa nya arbeten vänder sig direkt till den arbetslösa ungdomen. Vi kräver där bl. a. statliga bidrag för ytterligare 20 000 ungdomsarbeten i kommunerna.

Av arbetsmarknadsutskottets skrivning med anledning av de motioner i samma riktning som vi behandlar i dag förstår jag, att verkliga och kraftfulla åtgärder mot ungdomsarbetslösheten också kommer att utebli i fortsättningen. Utskottet går inte med på att kommunerna och landstingen skall få hel täckning av kostnaderna för ungdomsarbeten. Utskottet vill inte att särskilda ungdomsavdelningar skall återinföras på arbetsförmedlingskontoren. Utskottet vill inte heller ytterligare öka antalet intagningsplatser på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer. Man nöjer sig här med att hänvisa till att vissa förbättringar skett – men förtiger skolöverstyrelsens statistik från slutet av april, som visar att det t. ex. till vårdlinjen finns mer än dubbelt så många sökande som antalet utbildningsplatser. Nöjd med skolans mottagningskapacitet kan man ju inte vara förrän den tar emot alla ungdomar som vill ha utbildning.

Utskottets halvhjärtade inställning gentemot ungdomens problem framgår kanske allra tydligast i vad utskottet skriver om lönediskrimineringen av ungdomen. Det är en förhandlingsfråga, men på det statliga området har riksdagen möjlighet att öva inflytande, skriver utskottet, och detta bör då ske genom riksdagens löne delegation. Men har då utskottet ingen mening att vidarebefordra till riksdagens löne delegation? Hade utskottet varit intresserat av att tillmötesgå den arbetande ungdomens krav, hade det ju kunnat säga att riksdagens löne delegation borde verka för principen lika lön för lika arbete, oavsett ålder eller kön.

Herr talman! Vpk har i de motioner som kammaren behandlar i dag lagt fram ett fylligt program för att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Vi kräver att staten tar hela kostnaden för kommunala beredskapsarbeten, att statliga företag skall åläggas att anställa fler ungdomar och att de yrkesinriktade

linjerna på gymnasierna ytterligare byggs ut. Vi kräver vidare obligatorisk platsanmälan på arbetsförmedlingarna, vi kräver att riksdagen förmår kommunerna att utarbeta lokala åtgärdsprogram för att få ett slut på ungdomsarbetslösheten, och vi kräver dessutom en allmän arbetslöshetsförsäkring utan för ungdom diskriminerande ersättningsregler.

Utskottet har valt att gå in för de halvhjärtade insatser som regeringen förordar. Det är inte bra för Sveriges ungdom av i dag att gå utan jobb. Om riksdagen går på utskottets linje, kommer ungdomsarbetslösheten även i fortsättningen att utgöra ett av de stora och allvarliga samhällsproblemen.

Vi säger inte att ett genomförande av våra krav skulle lösa alla problem. Men de åtgärder vi nu föreslår – sammantagna med den medvetna och planmässiga ekonomiska politik och den utveckling som vårt parti allmänt verkar för – är den enda möjliga vägen för att effektivt bekämpa arbetslösheten bland såväl ungdom som äldre.

Med detta yrkar jag bifall till vpk-motionerna 278, 838 och 1927 som i dag behandlas i arbetsmarknadsutskottets betänkande 40.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det var ett ovanligt grinigt inlägg från Anna-Greta Leijons sida i dag. Hon uppfattade egentligen inte någonting som positivt.

Jag måste också säga att det var litet överraskande att hon förde en argumentationslinje som i någon mån strider mot vad man från socialdemokraternas sida sagt i utskottet, där man främst varit inne på den linjen att det här inte är fråga om några nyheter. Det är ingen ny arbetsmarknadspolitik som nu förs fram.

Anna-Greta Leijon säger att nog finns det nyheter, men att de inte var de rätta. Utgångspunkten för hennes resonemang är en tidningsartikel som berör ett tal jag höll i Skåne. Om Anna-Greta Leijon vill studera detta tal närmare, så skall hon finna att det just betonar betydelsen av att man har kontinuitet i arbetsmarknadspolitiken. Det har jag många gånger sagt – både här i talarstolen och i andra sammanhang – och det står jag fast vid.

Jag menar att många av de åtgärder som socialdemokratiska regeringen tog fram var bra och riktiga, och vi stödde dem många gånger här i riksdagen.

Det finns, som jag har sagt tidigare, en värdegemenskap i arbetsmarknadspolitiken. Jag tror att man skulle kunna påstå att det gäller alltså. Om vi tar bort övertonerna, så tror jag att även Anna-Greta Leijon är beredd att säga att det som här föreslagits för att förbättra ungdomarnas situation på arbetsmarknaden är en riktig åtgärd och ett steg i rätt riktning.

Om man något skulle polemisera mot detta inlägg och se bakåt på vad som egentligen har hänt mellan folkpartiet och socialdemokraterna, så kan man framför allt peka på att det under min företrädares ledning skett och nu fortsätter att ske en utveckling av arbetsmarknadspolitiken. Vad är annat att

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

säga när man tagit fram 25-kronan än att den, som socialdemokraterna ofta sagt, är av utomordentligt stor betydelse och att vi här har ett instrument som vi skall slå vakt om. 75-procentsbidraget, som också lyfts fram från oppositionens sida, vill man t. o. m. tillämpa i flera sammanhang.

Nyrekryteringsstödet, som vi skall diskutera på fredag, finner jag ingen anledning att fördjupa mig särskilt i. Men Anna-Greta Leijon tog upp frågan. Ja, där är också ett nytänkande på gång. Om vår lösning, vilken tar fasta på att man skall undvika för mycket byråkrati och svårhanterlig administration, skulle visa sig sämre än den socialdemokratiska modellen, så får vi återkomma till det. Jag är övertygad om att det är viktigt att man inte får alltför mycket av byråkratisk tungroddhet i ett sådant system. Jag tror inte att Anna-Greta Leijon vill motsäga att det behövs ett nyrekryteringsstöd, och det är ju ändå det centrala och viktiga. Här handlar det alltså om en nyorientering i vår politik.

Vi har i dagens regeringsförslag också en nyhet i den varvade utbildningen, som jag tror det finns anledning att ge ett gott betyg, även från oppositionshåll.

Man kan också vända på steken och fråga vad det var som socialdemokraterna under sin regeringstid bromsade när vi förde fram våra förslag från oppositionshåll. Ni sade ju nej till förslagen om företagsutbildning, allmän platsanmälan, allmän arbetslöshetsförsäkring, trygghetslagarna och styrelse-representationen – för att ta bara några exempel – när vi första gången väckte de frågorna i motionsform. I dag är socialdemokraterna inte särskilt kritiska på de punkterna, utan de vill tvärtom försöka ge sken av att ligga före oss och t. o. m. driva på i en och annan av de punkterna.

Får jag så kommentera vad som sagts om arbetsmarknadsverkets resurser. Jag är, herr talman, medveten om att det finns anledning att gå vidare med uppbyggnaden av arbetsmarknadsverket. Jag har heller aldrig sagt något annat. Vad Anna-Greta Leijon nu säger är att regeringen har avvikit från den socialdemokratiska uppbyggnadstakten och nu för en annan arbetsmarknadspolitik när det gäller resurstilldelning till arbetsmarknadsverket. Men detta är ju fel, Anna-Greta Leijon! Vi har precis samma uppbyggnadstakt nu som under hela 1970-talet. Anna-Greta Leijons argumentation är således felaktig. Vi har haft ett påslag på ungefär ett par hundra tjänster per år, och för det budgetår som börjar den 1 juli får verket 225 nya tjänster. Jag har också utlovat att vi i en handikappproposition till hösten kommer att lägga fram ett förslag om ytterligare förstärkning.

Jag skall också säga något om det allmänpolitiska läget som Anna-Greta Leijon var inne på. Hon menade att vi skulle sakna ett allmänt program. Jag vill här gärna hänvisa till – och detta sade jag också i mitt inledningsanförande – att den ekonomiska politik som regeringen har fört och som i många stycken fick mothugg här i riksdagen av oppositionen nu håller på att ge goda resultat. Jag nämnde några fakta om hur exporten har ökat och att handelsbalansen alltså har förbättrats samt att vi nu har en ovanligt lugn prisutveckling i förhållande till vad vi hade under den socialdemokratiska regeringens senaste år. Bostadsbyggandet har också ökat, och man kan peka på flera andra sådana

positiva faktorer. Vi har alltså fört en ekonomisk politik som håller på att ge resultat, där socialdemokraterna gick emot devalveringen, mot sänkningen av kostnaderna för produktionen. En fortsättning av deras politik skulle ha gjort det helt omöjligt för svenskt näringsliv att konkurrera på världsmarknaden och skulle ha lett till en betydande försämring av svensk arbetsmarknad. Ungdomarna skulle ha haft ytterligare svårigheter att få arbete, om Anna-Greta Leijons politik skulle ha förts här i riksdagen i stället för den politik som vi har fört. Jag tror inte att det finns någon möjlighet att försöka påstå annat än att regeringen på den här punkten står stark och att oppositionen är svag.

Herr Werner, slutligen, tog upp sin vanliga visa, höll jag på att säga, herr talman. Vi har diskuterat den visan många gånger tidigare, Lars Werner och jag. Han anser att allt som är ont här i samhället beror på kapitalismen, som är det stora och förhatliga spöket.

Den ekonomiska politik som vi för är präglad av en social marknadshushållning, men det är nästan alltid en förfärlig svartmålning av den ekonomiska politik som vi företräder i den karikatyr som Lars Werner i allmänhet visar fram. Det är därför svårt att ta det där resonemanget riktigt på allvar; det är överord som faller på sin egen orimlighet.

Jag vill emellertid gärna ge Lars Werner rätt på ett par punkter, framför allt när han säger att vi i dag inte kan bedöma arbetsmarknadssituationen ur bara det kortsiktiga perspektivet. Detta är ju också vad som brukar sägas i olika sammanhang. Jag gör det i den här propositionen. Jag gör det i andra sammanhang också. Vi har ett strukturproblem som är av mer långsiktig karaktär, en förändring av sysselsättningssituationen på det sätt som Lars Werner själv framhöll, nämligen att de sysselsatta inom industrin, inom produktionen är i avtagande. Lyckligtvis kan man alljämt hänvisa till en uppåtgående efterfrågan inom den offentliga sektorn och vårdsektorn, och därför balanserar arbetsmarknaden någorlunda. Men visst är detta någonting som vi har all anledning att se upp med. Därför försöker regeringen att också finna en långsiktig näringspolitik som skall ge goda resultat och hålla uppe vårt näringsliv på ett sådant sätt att vi alljämt kan konkurrera med andra länder.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först uttrycka min glädje över att Rolf Wirtén gick upp i den här repliken. Han gav oss nämligen ett löfte som han inte har gett tidigare. Han sade nu att när han till hösten skall lägga en proposition om de handikappades sysselsättning kommer han att lägga fram förslag om ytterligare förstärkning av arbetsförmedlingarna. Jag noterar detta med stor glädje. I den proposition som vi just nu diskuterar har arbetsmarknadsministern inte vågat ge detta löfte. Där talar han om att han eventuellt kommer att ge arbetsförmedlingarna denna förstärkning. Nu gav han alltså ett direkt löfte. Jag hoppas verkligen att det kommer att hålla till hösten.

Får jag sedan säga att det inte var någon tidningsartikel som jag talade om i början av mitt huvudanförande. Det var ett pressmeddelande från arbets-

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

marknadsdepartementet. Det är en kopia som jag har här, så Rolf Wirtén ser inte det gula klichétrycket, som han annars borde känna väl igen. På den tiden då vi satt i regeringen kunde vi stå för det som skrevs i de pressmeddelanden som skickades ut från departementet. I inledningen till detta pressmeddelande står det som jag nämnde tidigare. Jag formulerade om meningarna något litet med egna ord – det sade jag också att jag gjorde – men jag kan nu citera direkt. Det står så här:

”Det är inte rätt att säga att regeringens arbetsmarknadspolitik bara är en fortsättning av den socialdemokratiska politiken. Den gamla politiken hade varit helt otillräcklig med de problem vi nu möter.”

Det var detta jag tog upp i mina tre olika punkter, som jag nu inte skall upprepa.

Rolf Wirtén talade om den värdegemenskap i arbetsmarknadspolitik som vi tidigare har haft. När vi socialdemokrater byggde upp arbetsmarknadspolitik – i stor utsträckning efter initiativ från den fackliga rörelsen – fanns det inte särskilt mycket av värdegemenskap mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Sedan har vi haft en sådan under några år, och det har vi varit väldigt glada för. Vi socialdemokrater hade hoppats att det skulle ha varit möjligt att fortsätta den värdegemenskapen. Men vad som nu händer är att regeringen slår in på nya vägar.

Detta med nyrekryteringsbidraget, som kommer att diskuteras senare under veckan, är en sådan ny väg. Allt som är nytt är ju inte bra bara därför att det är nytt. Jag tycker, precis som herr Wirtén sade, att det behövs ett nyrekryteringsbidrag, men däremot menar jag att bidraget med den utformning som det fått enligt regeringens förslag gör mer skada än nytta.

Får jag sedan säga något om resurstilldelningen igen. Det som jag påstått är inte fel. Rolf Wirtén vet precis lika väl som jag och precis lika väl som varje arbetsförmedlare i det här landet att den 1 juli i år kommer det i praktiken inte att bli några nya medarbetare på arbetsförmedlingarna. Dessutom är det, precis som Rolf Wirtén säger i sitt pressmeddelande, så att i dagens läge måste det till nya resurser. Aldrig har så många människor sökt arbetsförmedlingens hjälp. Alltså måste man sätta till mer än man har gjort förut.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Rolf Wirtén säger att jag svartmålar och använder överord när jag säger att det onda spöket är kapitalismen. Men lever vi inte i ett kapitalistiskt klassamhälle, Rolf Wirtén? Att säga det är knappast vare sig svartmålning eller att använda överord, utan det är en beskrivning av den verklighet som vi i dag lever i. Jag har därmed inte sagt att det är den borgerliga regeringen som skapar den kris som vi upplever nu, men ni förstärker den kapitalistiska krisens verkningar för löntagarna, för barnfamiljerna och pensionärerna, därför att den politik ni bedriver innebär att krisens bördor huvudsakligen skall bäras av dessa grupper medan kapitalägarna och företagen kan hållas skadeslösa. Det är kapitalism, Rolf Wirtén. Det är ingen svartmålning, för så ond är kapitalismen!

I mitt inledningsanförande har jag visat att ungdomsarbetslösheten inte är

något speciellt och isolerat problem. Den är ett utslag av minskande sysselsättning, framför allt inom tillverkningsindustrin. Andra utslag är stora sysselsättningsproblem för äldre och handikappade, som bl. a. kan utläsas av ett kraftigt stegrat antal förtidspensionärer under de senaste tio åren. Vi har också en konstant hög arbetslöshet även bland andra grupper, en arbetslöshet som man i stor utsträckning lyckas dölja genom beredskapsarbeten och utbildningsinsatser, dels inom AMU, dels genom företagsutbildning, som finansieras med 25-kronan.

Jag har också visat på att det inte rör sig om något tillfälligt problem, som kan lösas enbart genom punktinsatser och tidsbegränsade bidrag. Det rör sig om ett djupgående strukturellt fenomen, en sysselsättningskris som beror på ändrade konkurrensbetingelser för industrin. Detta är inget isolerat svenskt fenomen. Samma problem finns i hela den kapitalistiska västvärlden.

Det är mot den här bakgrunden som vi måste se regeringens förslag till åtgärder när det gäller att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Då står det också fullkomligt klart hur otillräckliga åtgärderna är! Bortsett från beredskapsarbeten, som jag förmodar att regeringen anser skall vara av tillfällig natur, skapas inte ett enda nytt jobb åt de hundra tusen ungdomar som i dag är arbetslösa. Jag sade att vi i vår motion, som skall behandlas senare, har pekat på hur man skall kunna skaffa fram hundra tusen nya jobb under tolv månader. En stor del av de jobben skall skapas genom ett ökat bostadsbyggnande. Varje jobb som tillkommer för en byggnadsarbetare innebär spridningseffekter och jobb åt tre fyra andra människor. Vårdsektorn kan suga upp en stor del – behoven inom äldreomsorgen, barnstugeverksamheten och sjukvården är ofantliga. Vidare har trafiksituationen, särskilt i tätortsområdena, blivit ett fiasko, eftersom man underlåter att bygga ut en vettig kollektivtrafik. Där kan skapas jobb. – Det är sådana insatser som man saknar när vi diskuterar frågan om att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Det finns inga perspektiv i regeringens politik utan det är punktinsatser man föreslår.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Får jag till att börja med säga till Anna-Greta Leijon att jag kan stå för allt vad som sägs i det pressmeddelande hon citerade ur. Jag har, precis som jag sade i min förra replik, bara utvecklat det hela. Vi försöker komma vidare med arbetsmarknadspolitiken och anpassa den till den förändring i ekonomi och arbetsmarknad som ständigt fortgår. Därför finns många nyheter värda att ta fasta på.

Låt mig ställa frågan till Anna-Greta Leijon om hon kan tänka sig det nya läget utan 25-kronan, utan 75-procentsbidraget, utan tekostödet – ett förslag som vi tog upp i går i ett pressmeddelande och som kommer till riksdagen inom kort – och 15-kronan för ungdom, för att ta några exempel. Allt detta är nytt och jag tror att Anna-Greta Leijon efter litet eftertanke är beredd att säga: Det är bra åtgärder, fortsatt på den vägen.

Vi har således försökt att fortsätta ett konstruktivt arbete när det gäller utvecklingen av arbetsmarknadspolitiken, och vi har varit lyhörda för

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

önskemål från oppositionen. När man fört fram bra saker har vi på regeringsbänken försökt förverkliga dem. Jag tänker på ungdomsdelegationen, som tillkom på förslag från oppositionen. Den har nu kommit i gång med arbetet och där kan Anna-Greta Leijon själv påverka förslagen i den riktning hon vill. Där finns det plats för konstruktiva grepp från Anna-Greta Leijon.

Låt mig så ta upp den kritik som här har framförts mot oss när det gäller trygghetslagarna. Lars Werner gick längst; han påstod att vi talar om trygghetslagarnas fördärvlighet. Det är, Lars Werner, alldeles fel. Jag har ofta sagt att trygghetslagstiftningen har kommit för att stanna. Vad vi vill med det utredningsarbete som är i gång är att göra en bra lag bättre. Om det är så att Lars Werner inte vill ställa upp på det arbetet är det inte så mycket att göra åt det. Men vårt mål är något helt annat än vad Lars Werner påstår.

Lars Werner tog också upp frågan hur man skulle göra resursfördelningen inom arbetsmarknadsverket. Han ville hålla fast vid ungdomsavdelningar på arbetsförmedlingskontoren. Vi har ofta sagt att det ankommer på verket självt att avgöra hur man vill fördela sina resurser. Det väsentliga är att man får 225 nya tjänster den 1 juli i år – om man sedan skall använda dem speciellt för att hjälpa ungdomar eller vill lägga tyngdpunkten på någon annan verksamhet inom verket är verkets sak att avgöra; det skall inte styras av riksdag och regering.

Att man måste satsa hårt på ungdomsförmedlingen är emellertid klart. Vi är också medvetna om att just det arbetet ställer stora krav på personalresurser. Erfarenheterna från Eskilstuna visar att det tar fem gånger så lång tid att skaffa ungdomarna arbete som de övriga. Det ger klara belägg för att detta är ett tidskrävande arbete som ställer speciella krav på personalresurser.

Låt mig slutföra mitt samtal med Lars Werner! När det gäller bostadsbyggandet skulle jag vilja påpeka att igångsättningen visar en uppgång från 52 000 lägenheter till omkring 60 000 under detta år. Det visar att regeringen även på den punkten håller på att lyckas. Därmed får man också en chans till ökad sysselsättning för byggnadsarbetarna. Jag är medveten om att det behövs ännu en puff uppåt för att säkerställa deras arbetsmöjligheter – det gäller speciellt i vissa delar av vårt land, t. ex. Norrbotten. Men att riktningen uppåt är markerad tror jag Lars Werner måste hålla med om.

Låt mig så ett ögonblick återvända till vad Anna-Greta Leijon tidigare sade om praktikbegreppet.

Det är riktigt att sysselsättningsutredningen i sin skrivelse till regeringen har fört fram en definition, som jag som föredragande i stort sett har funnit vara riktig. Jag har sagt att den visst så småningom kan bli införd i lagen om anställningsskydd. Men när vi nu har ett utredningsarbete på gång är det väl ändå rimligt, Anna-Greta Leijon, att vi låter det arbetet slutföras innan vi för in denna definition i lagen. Vi har också anledning att invänta de förhandlingar som förs.

Anna-Greta Leijon tog också upp främjandelagen. Vi har i dag alltså en något tveksam användning av den för de grupper som den kom till för. Jag har över huvud taget den uppfattningen att man skall vara mera försiktig med

lagstiftning innan frivilliga åtgärder visar sig vara en oframkomlig väg. Jag tycker att det är typiskt för hela det knippe reservationer som socialdemokraterna fogat till arbetsmarknadsutskottets betänkande att man är så troende just på lagstiftningen, i stället för att ge de organ som finns i samhället en fair chans att försöka lösa problemen på frivillighetens bas innan man går tvingande fram. Det gäller exempelvis SSA-råden och distriktsarbetsnämnderna. Varför skall de inte få åtminstone mer än ett år på sig att arbeta efter de riktlinjer som riksdagen gett dem innan man börjar hota med lagstiftning och säger: Ni klarar inte det här jobbet, utan vi måste nu gå in med en lag som reglerar detta arbete? Nej, låt dem få detta förtroende, så får vi sedan se om det så småningom blir nödvändigt att ta nästa steg. Varför denna brådska, Anna-Greta Leijon, med lagstiftning i alla sammanhang?

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Genmälena är tyvärr verkligen korta, och jag ber om ursäkt om jag inte hinner ta upp alla de frågor som det finns anledning att beröra.

Rolf Wirtén sade både nu och tidigare att den ekonomiska politiken håller på att ge resultat, och han var nöjd med situationen. Jag förstår inte hur man kan tala på det sättet när alla bedömare i alla läger varnar för en ökning av arbetslösheten och när regeringen själv i sin egen reviderade finansplan tar upp detta. Vi kan inte vara nöjda.

Rolf Wirtén tog nu också upp trygghetslagarna och sade att man vill göra en bra lag bättre. Bättre ur vilken synpunkt? En del arbetsgivarorganisationer har under våren drivit en kampanj mot trygghetslagarna för att misstänkliggöra dem. De har givit sken av att trygghetslagarna är orsaken till arbetslösheten. De har kunnat göra det utan ingripanden från regeringen. Jag skulle verkligen vilja vädja till regeringen: Låt inte de här organisationerna vantolka lagar som riksdagen med bred majoritet har fattat beslut om, utan gå ut och tala om vad lagarna verkligen innebär och gör det på ett sådant sätt att det hörs ända fram till dessa arbetsgivare!

Sedan frågar Rolf Wirtén varför vi nu skall behöva tillgripa lagstiftning. Han säger att vi bör avvakta det utredningsarbete som är i gång innan vi inför definitionen av praktikbegreppet i lagen om anställningsskydd. Men, Rolf Wirtén, uppriktigt sagt är det ju så att regeringen inte har underlättat en förhandlingsuppgörelse genom de direktiv som man har skrivit för den här utredningen. I själva verket förhåller det sig precis tvärtom.

När det gäller den obligatoriska praktiken i utbildningen vill vi nu få möjlighet att få fram denna genom en enkel ändring av främjandelagen. Rolf Wirtén anser i stället att vi skall vänta på en frivillig överenskommelse. I och för sig tycker vi också att det vore bättre om man klarade detta genom överenskommelser, men vi vet alla att det har visat sig svårt att åstadkomma sådana i praktiken. Därför säger vi i vår reservation att när de andra vägarna inte visar sig möjliga, då skall lagstiftningen användas.

Sedan säger Rolf Wirtén att det är tveksamt om främjandelagen verkligen kommit till den användning som den ursprungligen var avsedd för – ungefär

så formulerade han sig. Det kan man naturligtvis också säga. Men, Rolf Wirtén, den här lagstiftningen finns, och den borde användas för att hjälpa de handikappade och de äldre. Det tycker jag också att arbetsmarknadsministern i dag borde gå ut och tala om.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Rolf Wirtén säger att mitt omdöme om trygghetslagarna och det resonemang som har förts från arbetsköparhåll är hårt. Jag vill i likhet med Anna-Greta Leijon säga att den översyn som ni nu skall göra ju inte är någonting annat än en eftergift åt kraven från Arbetsgivareföreningen, som aldrig har accepterat trygghetslagarna. Ni har gett efter för Arbetsgivareföreningen.

Rolf Wirtén säger glättigt att regeringen nu håller på att lyckas också inom bostadsbyggandet, där det sker en uppgång. Ja, det är klart att det väl nästan måste ske en uppgång efter det att ni har kört bostadsbyggandet i botten. Men ännu har ni långt kvar innan ni har lyckats övertyga de tusentals byggnadsarbetare, som har gått utan jobb i månader, att ni håller på att lyckas på detta område.

Debatten här i dag visar, som jag sade i mitt förra anförande, att vi diskuterar utan perspektiv. Ni skapar inga nya jobb. Ni har inga perspektiv när det gäller den ekonomiska politiken och sysselsättningspolitiken, utan era förslag innebär otillräckliga punktinsatser.

Visst skall man utöka utbildningsinsatserna. Vpk har visat att man kan göra mycket mer än vad regeringen har föreslagit, något som vi också har påvisat och föreslagit i motionerna. Visst skall man förbättra möjligheterna till praktik, men det skall vara avlönad praktik som betraktas som en rättighet på samma sätt som rätten till arbete. Visst skall man ha varvad yrkesutbildning med teori och praktik – det har vi krävt i årtal. Men jag tror att det fordras en katastrofal utveckling av ungdomsarbetslösheten för att regeringen ens skall kunna tänka sig att starta en försöksverksamhet med sådan utbildning. Visst kan det tänkas att det behövs planering för att få fram praktikplatser, men än mer behövs en planering för att få fram jobb. Visst måste det till fler beredskapsarbeten i det läge som vi befinner oss i och som vi försatt oss i genom de spekulationer som företagen och kapitalägarna med regeringens goda minne har sysslat med.

Men sedan då? Hur skall de nya jobben skapas? Jag kan redan höra Rolf Wirtén och andra företrädare för regeringen säga att vi måste stödja det fria näringslivet, som är garantin för välbästand och ekonomisk utveckling. Fritt till vad? Jo, till att kapa åt sig största möjliga vinster på löntagarnas bekostnad och till att ställa människor utan arbete. Frihet till vad? Jo, framför allt frihet från ansvar. Men vilken frihet har de arbetslösa i dag? Ja, i varje fall har de inte friheten att välja ett jobb, och det är, menar vi, den grundläggande rättighet som vi kommer att fortsätta att slåss för.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Lars Werner borde vara rätt nöjd i dag. Han säger att man från vpk:s sida länge har önskat få kravet på varvad utbildning genomfört. Det är också vad vi nu försöker verkställa. Varför gny om man får ett förslag, som man själv bedömer vara konstruktivt och riktigt, genomfört? Då finns det ju större anledning att rosa än att risa.

Får jag också ta upp frågan om hur man skall skaffa nya jobb. Jag har försökt säga att en grundförutsättning för en framgångsrik arbetsmarknadspolitik naturligtvis är en riktig ekonomisk politik. Vad har Lars Werner i påsen för att få fram fler nya jobb? Ja, det har vi faktiskt inte fått ett enda exempel på under den här debatten, som har pågått någon dryg timme. Det hade varit av intresse att få höra hur vpk hade tänkt skaffa fram dessa jobb.

Jag är medveten om att det är en svår uppgift att skaffa nya jobb. Men jag säger än en gång, att en första förutsättning för en framgångsrik arbetsmarknadspolitik är att man för den ekonomiska politiken på ett riktigt sätt. Jag har tidigare i dag försökt peka på en rad åtgärder som nu håller på att leda fram till positiva resultat, bl. a. på det område som Lars Werner senast var inne på, nämligen bostadsbyggandet. Vi har ökat bostadsbyggandet från 52 000 lägenheter till 60 000, alltså med 8 000 från den nivå som bostadsbyggandet f. ö. också låg på under den socialdemokratiska regeringens tid. Under 1975 var bostadsbyggandet exakt lika stort som under det senaste året. Vi har alltså lyckats vända utvecklingen, inte bara jämfört med den tidpunkt då vi började regeringsarbetet utan också jämfört med den tid som låg före oss och som socialdemokraterna hade ansvaret för.

Får jag så beröra något av det som Anna-Greta Leijon tog upp. Jag är medveten om att mina meddebattörer nu inte har rätt till någon ytterligare replik. Därför skall jag bara kortfattat kommentera de senaste inläggen.

Det är att påstå litet för mycket, Anna-Greta Leijon, att säga att jag är nöjd med situationen i dag. Det är jag givetvis inte. Det finns åtskilligt att göra för att förbättra läget för dem som i dag är arbetslösa. Ingen politiker kan vara nöjd så länge någon går arbetslös, i synnerhet när det gäller ett så stort antal ungdomar. Jag har inte ett ögonblick sagt att jag är nöjd, men jag har påstått att de åtgärder som har vidtagits är av riktig natur och håller på att leda till positiva resultat.

Vidare tycker jag att den ljusa bild som Anna-Greta Leijon menade att jag målade upp verifieras på ett sätt av henne själv i hennes första inlägg, då hon sade att man naturligtvis kan med statistik visa att det var lika svårt i en tidigare lågkonjunktur. Då måste hon ha syftat på de siffror som jag hänvisade till från början av 1970-talet rörande den föregående lågkonjunkturen, då arbetsmarknadsläget var minst sagt – och det är försiktigt uttryckt, Anna-Greta Leijon – lika besvärligt. Det var i siffror betydligt värre. Det är dock inte någon tröst. Jag skall inte heller slå mig till ro med det. Jag tycker emellertid att oppositionen skall vara försiktig, när den attackerar regeringen fastän regeringen i en utomordentligt svår konjunktursituation lyckats hålla arbetsmarknaden bättre uppe än socialdemokraterna själva förmådde i en

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

lågkonjunktur som inte var så svår som den nuvarande.

Får jag tillägga några ord om trygghetslagarna, som båda debattörerna tog upp. Jag har sagt att man har funnit anledning att se över trygghetslagstiftningen. Lars Werner tog detta till intäkt för att man nu ger efter för arbetsgivarparten. Vilka dokument finns för det påståendet. Lars Werner? Jag vet att jag inte sagt någonting som verifierar ett sådant uttalande. Riksdagen har förklarat att det efter ett antal år finns motiv för att gå igenom trygghetslagstiftningen och se om den har fungerat på det sätt som man tänkt sig. Även de nuvarande oppositionspartierna står bakom ett sådant uttalande, i varje fall socialdemokraterna. Jag minns inte på rak arm hur vpk ställde sig. Efter ett antal år finns det goda skäl att granska trygghetslagstiftningen, och det är vad denna statliga utredning gör.

Jag kan meddela kammarerna att utredningen startar med att göra en mycket bred kartläggning av de påståenden som gjorts både från löntagarhåll och från arbetsgivarhåll. Det är enda möjligheten att få en någorlunda balanserad debatt om hur trygghetslagstiftningen har slagit. Det är inte fråga om att försämma vare sig för den ena eller den andra sidan utan det gäller att slå vakt om systemet och göra en bra lag bättre.

Jag håller med om att det kan finnas motiv för att informera bättre om trygghetslagstiftningen. Också jag tror att det finns en del psykologiska spärrar som man skulle kunna undanröja genom att tala om hur lagen är uppbyggd och vilka möjligheter som finns att göra den mer flexibel för dem som inträder på arbetsmarknaden. Det är särskilt där kritiken har satt in, och då bör man ju följa den vanliga vägen här i samhället, att de som har ansvaret för att ge information skall göra det. Jag har också noterat att utskottsmajoriteten har skrivit att denna information behöver komma i gång, och jag är beredd att på olika sätt verka för bättre kunskap om den nuvarande lagstiftningen.

Tredje vice talmannen anmälde att Lars Werner och Anna-Greta Leijon anhallit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! "Arbetslösheten är ett gissel, som vi ständigt måste vara beredda att bekämpa, vem det än drabbar. Men för den som är ung, för den som står beredd att ta steget ut i vuxenvärlden med allt vad det innebär av framtidsdrömmar och förhoppningar blir arbetslösheten en särskilt tung börda. Ett meningsfullt arbete ökar motståndskraften mot allt som verkar nedbrytande. Att sakna den grunden skapar lätt rotlöshet i tillvaron och ger självtilliten en knäck."

Det här är ett citat ur den rapport med åtgärder mot ungdomsarbetslöshet som en arbetsgrupp inom folkpartiet lade fram 1975. Orden är lika giltiga i dag som då. Bland förslagen till åtgärder fanns sysselsättningsgarantin. Det var första gången vi talade om att alla ungdomar borde garanteras arbete, utbildning eller praktik. Nu behandlar vi en proposition som redovisar

insatser som är nödvändiga för att vi skall närma oss det målet. I dag är alla partier beredda att ställa upp bakom kravet på att ungdomar skall kunna få arbete, utbildning eller praktik.

Det behövs mer än någonsin åtgärder för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Läget på arbetsmarknaden är kärvt. Den totala arbetslösheten minskade visserligen mellan mars och april i år med 7 000 personer – den ligger nu på 89 000 – och antalet lediga platser har ökat med nästan 15 000, men ungdomarnas arbetslöshet har gått upp till 36 000. Av de 89 000 är det alltså 36 000 ungdomar som inte har något arbete. Samtidigt är ca 30 000 ungdomar sysselsatta i beredskapsarbete och kanske drygt 20 000 i arbetsmarknadsutbildning.

Ungdomarnas svårigheter på arbetsmarknaden beror inte enbart på lågkonjunktur och strukturella problem utan också på att arbetsmarknaden förändrats. Det har att göra med en långsiktig trend som också har sin motsvarighet i andra länder. Redan under högkonjunkturåren på 1960-talet visade det sig att ungdomarna hade svårt att få jobb direkt efter skolan, och vissa kvartal under åren 1971, 1972 och 1973 hade vi höga arbetslöshetssiffror för ungdomar i åldern 16–24 år, högre än vi har i dag – första kvartalet 1972 var 41 700 ungdomar arbetslösa – även om vi då inte hade de resurser vi har nu när det gäller arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete.

Arbetsmarknaden av i dag utmärks bl. a. av att arbetstillfällena är koncentrerade till tätorterna och till stora arbetsplatser och att arbetsuppgifterna har blivit mer uppdelade och specialiserade. Det ställs krav på yrkeskunnande, specialkunskaper och arbetslivserfarenhet. Det ställs krav att arbetskraften skall vara välutbildad, effektiv och rörlig.

Vanliga jobb för ungdomar som var nykomlingar på arbetsmarknaden förr var biträdesplatser av olika slag, springpojksjobb och lärlingsjobb. Biträdes- och springpojksjobben har rationaliserats bort, och skolan har övertagit lärlingsutbildningen. Nu har ungdomarna inte någon egen arbetsmarknad utan måste konkurrera med alla andra arbetssökande om jobben. Deras konkurrensförmåga begränsas också av arbetstidslagstiftning och arbetarskyddslagstiftning. Det finns olika hinder – i och för sig bra – för ungdomar under 18 år. Det gäller bl. a. vård- och servicesektorn. Därför har också de 15–16-åringar som vill börja jobba efter nian det svårast.

Flickorna drabbas också hårt och då inte enbart av sitt eget traditionella yrkesval utan också av arbetsgivares traditionellt skeptiska inställning till kvinnlig arbetskraft.

Ungdomarnas problem gäller att över huvud taget komma in på arbetsmarknaden, och ungefär 70 % av de arbetslösa ungdomarna kommer direkt från grundskolan eller har hoppat av från gymnasiestudierna. De korttidsutbildades problem kommer att kräva åtgärder fortsättningsvis. De stora ungdomskullar som lämnar grundskolan i början av 1980-talet kommer också att kräva insatser.

Arbetslöshet är alltid ett gissel, men det är särskilt svårt när den drabbar en ung människa. Risken är stor att det ger bestående skador med pessimism, passivitet, dålig tilltro till sin egen förmåga, isolering och avståndstagande

från det samhälle som inte kan ge en det jobb man skulle vilja ha. Man känner sig misslyckad när man inte har jobb.

En pojke säger i en DN-intervju den 18 januari 1978: "När man märker att inget händer fast man går ofta, ofta på förmedlingen. – Då blir man lätt deprimerad. – Struntar i det liksom.

Vad jag gör? Vet inte. Ligger och sover till mitt på dan. Sen går dagarna liksom. Men man blir ju bara trött av det, och plötsligt måste man ha jobb. Och även om man då inte precis gillar jobbet så känns det i alla fall skönt att komma hem efter en dag, när man har jobbat. Och när löningen dimper ner i brevlådan. Då känner man att man gjort något."

Det här lilla samtalet ger i blyxtbelysning en bild av den nedstämdhet, isolering och passivitet som arbetslösheten för med sig och också av känslan av att man är värd något, om man har ett jobb.

Därför är det också nödvändigt med de stora insatser som görs inom arbetsmarknadsutbildning och utökningen av antalet platser i beredskapsarbete. Det är insikten om de särskilda problem som möter ungdomarna vid övergången från skola till arbetsliv som ligger bakom de satsningar som görs.

Förslagen i den proposition som vi nu behandlar och som arbetsmarknadsutskottet yttrar sig över i sitt betänkande nr 40 syftar till en samordning, vidareutveckling och förstärkning av olika åtgärder för att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Arbetsmarknadsministern gör i propositionen en samlad redovisning av de insatser som är nödvändiga för att vi skall närma oss målet att alla ungdomar skall garanteras arbete, utbildning och praktik. Socialdemokraterna reserverar sig av någon anledning mot utskottsmajoritetens skrivning i detta avseende.

För att kunna ge ungdomarna stöd och vägledning krävs goda resurser vid arbetsförmedlingarna. Det krävs att personalen kan avsätta tillräckligt med tid för ungdomarna. I årets budget har också beslutats om 225 nya tjänster för att förstärka arbetsförmedlingsinsatserna, och departementschefen säger att man i samband med en senare proposition kommer att ta upp frågan om ytterligare förstärkningar för att tillgodose de krav på service som ställs från olika grupper av arbetssökande, däribland ungdomar, kvinnor och handikappade.

Socialdemokraterna yrkar i sin motion på särskilda förmedlingsinsatser för ungdomar, och vpk vill att de speciella ungdomsavdelningarna åter inrättas på förmedlingarna; det här har diskuterats en del tidigare i dag.

I propositionen föreslås i enlighet med förslag att särskilda arbetslag bestående av förmedlare, yrkesvägledare, syo-personal, psykologer och socialarbetare skall bildas, arbetslag som också kan tillgodose handikappades och invandrades speciella behov. Det kan ibland vara motiverat att avdela särskild personal för ungdomarna, men utskottsmajoriteten anser att det bör ankomma på resp. arbetsförmedling att bestämma om verksamhetens utformning med hänsyn till den lokala verkligheten. AMS har också givit ut riktlinjer avseende hur arbetsförmedlingarna bör hantera ungdomarnas speciella problem.

För en månad sedan ungefär tog vi ställning till budgetpropositionens förslag om utökad obligatorisk platsanmälan. Den omfattar nu tio län, och riksdagen beslutade att avvakta utvärdering av den nu pågående och beslutade verksamheten. Med hänsyn till detta har utskottsmajoriteten avvisat de motioner som väckts.

Beredskapsarbetena utgör ett betydelsefullt inslag när det gäller att skapa arbetsmöjligheter och ge arbetslivserfarenhet till ungdomar. I februari i år var totalt 47 000 personer sysselsatta i beredskapsarbete, av dem var 29 000 ungdomar. Och jag undrar verkligen om det är de här arbetena som apk föraktfullt kallar sysselsättningssterapi.

När det gäller planeringen av beredskapsarbeten följer utskottsmajoriteten departementschefens förslag att i första hand vidga länsarbetsnämndernas kontakter med olika arbetsgivare att gälla både statliga, kommunala och privata arbetsgivare för att få fram fler beredskapsarbeten. Det bör gå att i samråd med berörda arbetsgivare få fram fler platser och på sikt också en kontinuerlig planering.

Det är givetvis viktigt att vi följer utvecklingen noga. De socialdemokratiska förslagen om att det skall finnas inslag av handledning, yrkesvägledning och förmedlingskontakter finner utskottsmajoriteten vara tillgodosedda, eftersom AMS redan tidigare instruerat länsarbetsnämnderna om detta och det således ingår i anvisningarna för dessa arbeten.

Socialdemokraterna anser också att regeringen skall lägga fram förslag till komplettering av LAS i enlighet med sysselsättningsutredningens definition av praktikanställning och att främjandelagen skall kompletteras med möjlighet att ta fram platser för praktik.

Rolf Wirtén har redan bemött reservationerna, och jag vill bara säga att utskottsmajoriteten har gått på departementschefens förslag och att det finns flera olika skäl för att inte nu bifalla de förslag som socialdemokraterna lägger fram.

Det är viktigt, som också sägs i socialdemokraternas motion och i motionen 1925, att arbetsgivarna informeras om trygghetslagstiftningens innebörd och om möjligheterna att anställa ungdomar. Eftersom informationsuppgifter av det här slaget ingår som ett led i arbetsmarknadsverkets reguljära verksamhet och speciella informationsinsatser dessutom övervägs inom ungdomsdelegationen har vi inte ansett att motionerna behöver föranleda någon åtgärd.

Statsrådet Mogård har i propositionen förordat åtgärder inom skolans område för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten och minska risken för att ungdomarna slås ut. Hon redovisar att regeringen har medgivit att de ramar som fastställts för innevarande budgetår för gymnasieskolan får överskridas med 3 700 årselevplatser för att utnyttjas för bl. a. de korta yrkesinriktade kurserna.

Statsrådet föreslår en försöksverksamhet i tio kommuner omfattande 200 elever i syfte att systematisera och effektivisera kombinationen kortkurser och beredskapsarbete. Skolstyrelsen bör lokalt ha ansvar för verksamheten i nära samarbete med planeringsråden och arbetsförmedlingen som skall svara för anskaffningen av beredskapsarbeten. Urvalet av elever bör, säger

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

arbetsmarknadsministern, göras av arbetsförmedlingen efter samråd med skolan och "den varvade utbildningen" skall vända sig till ungdomar som har relativt lång arbetslöshet bakom sig.

Statsrådet Mogård påpekar att flera av de förslag sysselsättningsutredningen redovisat ligger väl i linje med den utveckling som har skett och som sker inom gymnasieskolan.

Förstärkt och utbyggd studie- och yrkesorientering är nödvändig om vi skall kunna stödja eleverna på rätt sätt. Likaså är det viktigt att planeringsråden får resurser för sitt arbete. Riksdagen har också tidigare i år beslutat om en uppräkning med 15,5 miljoner till syo och planeringsrådsverksamhet.

Vpk för i sin motion fram krav på bl. a. hundra procentigt bidrag till kommun och landsting som anordnar beredskapsarbeten och införande av en allmän arbetslöshetsförsäkring. Det senaste kravet har också apk. För att ta det sista först: ALF-utredningen lägger snart fram sitt förslag, och vi tycker det är rimligt att avvakta det. Ett hundra procentigt bidrag till kostnader skulle ge en ren inkomst till kommuner och landsting, eftersom de också får skatt av dem som arbetar på dessa jobb. Utskottet har därför tyckt att man inte kunde tillstyrka det förslaget. När det gäller staten utgår ju redan hundra procentigt bidrag.

Herr talman! De förslag vi tar ställning till i dag är avsedda att motverka arbetslösheten bland ungdomar och underlätta övergången från skola till arbetsliv. Förslagen innebär bl. a.:

Särskilda arbetslag, bestående av bl. a. förmedlare, yrkesvägledare, syo-personal, psykologer och socialarbetare skall kunna bildas på arbetsförmedlingarna.

Lokala åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslöshet skall utarbetas i alla kommuner.

Statsbidragen till beredskapsarbeten för ungdomar skall utgå med 75 % för arbeten i kommuner, företag och organisationer.

Beredskapsarbeten skall kunna innehålla korta inslag av yrkesvägledning och yrkesutbildning.

De lokala planeringsråden får till uppgift att kartlägga behovet av praktikplatser.

Försöksverksamhet med s. k. varvad utbildning startas.

Med dessa åtgärder tar vi ytterligare ett steg mot att garantera ungdomar arbete, utbildning eller praktik. Ungdomsarbetslösheten är ett av våra allvarligaste problem. Det krävs gemensamma ansträngningar för att komma till rätta med det problemet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de socialdemokratiska reservationerna.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Eva Winther sade att hon inte tycker att riksdagen behöver fatta beslut om att avsätta några pengar för att informera om trygghetslagarnas verkliga innebörd och om de möjligheter som finns att anställa ungdomar. Då lät faktiskt arbetsmarknadsministern betydligt mera positiv.

Han talade om att han var beredd att på olika sätt medverka till att en sådan information skulle komma till stånd, och det tycker jag är bra, även om jag tycker att han kunde ha visat den viljan tidigare. Det lät ett tag som om arbetsmarknadsministern pläderade för vår reservation nr 8. Man kan nästan säga att de borgerliga ledamöterna i kammaren fick sanktion för att rösta på den reservationen.

Eva Winther talade mycket om ungdomarnas allvarliga situation, och hon gjorde det på ett sätt som enligt min mening visar förståelse för dessa problem. Men hennes slutsats när det gäller arbetsförmedlingens resurser var inte riktig. Eva Winther hänvisade också i det sammanhanget till arbetsmarknadsministerns löfte här i dag om förstärkta resurser, en fråga som skall behandlas under hösten. Det hade varit bra om vi hade fått det löftet under utskottsbehandlingen.

Jag hör just nu en kommentar från arbetsmarknadsministerns bänk. Arbetsmarknadsministern säger att det står i propositionen att resurserna skall förstärkas. Men det som står i propositionen är att "frågan om eventuella behov av personalförstärkningar" skall tas upp. Löftet om fler arbetsförmedlare fick vi först i dag.

Erik Johansson i Simrishamn kommer senare att ta upp frågan om arbetsförmedlingen och dess möjligheter att göra ett bra jobb. Jag skall därför inte gå vidare i det här resonemanget.

Jag skulle vilja vända mig till Eva Winther när det gäller vår reservation nr 11, som jag inte hann ta upp i diskussionen med arbetsmarknadsministern. I den reservationen har vi framfört förslag om en uppsökande verksamhet bland unga förtidspensionärer. Vår utgångspunkt för resonemanget är den försöksverksamhet med varvad utbildning och praktik som skall starta nu. Vi menar att de unga förtidspensionärerna också måste få vara med här. Jag kan inte förstå varför vi inte i dag kan fatta ett beslut om detta. Varför skall vi behöva vänta med den frågan till hösten? Det enda skäl som utskottet har framfört är att förslaget fanns med i sysselsättningsutredningens betänkande om arbete åt de handikappade. Men det är ju inget sakligt skäl för att vi inte i dag, när vi skall fatta beslutet om den varvade utbildningen, också kan fatta beslut om denna uppsökande verksamhet.

Eva Winther! Vilka är era verkliga skäl till att säga nej till detta? Förslaget innebär inte någon stor och genomgripande eller omvälvande åtgärd, men det tar upp en av de många saker vi måste göra för att, som Eva Winther sade, gemensamt arbeta för att hjälpa ungdomarna, inte minst de ungdomar som har fysiska, psykiska eller sociala handikapp. Varför, Eva Winther, har ni intagit denna ståndpunkt när det gäller de handikappade ungdomarna?

EVA WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först ta upp informationen till arbetsgivarna. När det nu inom ungdomsdelegationen finns planer på att göra en informationsdrive tycker vi det är rimligt att delegationen får göra det. På samma sätt ingår det i AMS ordinarie arbete att informera både arbetsgivarna och dem som söker vid arbetsförmedlingarna om vilka lagar och regler som gäller.

När det gäller en förstärkning av arbetsförmedlingarna är vi överens om att det behöver ske en successiv utbyggnad. Vi tycker att en förstärkning på 225 platser för det här budgetåret är ett steg i det arbetet. Dessutom är ungefär 40 % av dem som söker vid arbetsförmedlingarna ungdomar, och de får därmed del av den här förstärkningen. Till yttermera visso kommer vi att få förslag om förstärkningar när handikapppropositionen kommer.

Varför säger vi då nej till den uppsökande verksamheten för unga handikappade pensionärer? frågar Anna-Greta Leijon. Men det är väl ändå praxis att när det läggs förslag från en utredning så skickar man ut dem på remiss, inväntar remissorganisationernas synpunkter och med ledning av dem lägger fram förslag. Och det är inte bara något enstaka förslag som kommer att läggas, utan jag förmodar att det blir en hel del åtgärder som kommer fram i den här propositionen. Då kan det vara anledning att bedöma det hela i ett sammanhang.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Eva Winther talar om de planer som finns inom delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor rörande information om trygghetslagarna och tycker att delegationen skall få syssla med detta. Det tycker jag också – det är vi socialdemokrater som föreslagit det i delegationen. Som jag sade i mitt första inlägg: Det är bra att delegationen arbetar med det här, men det räcker inte.

Eva Winther säger också att det ingår i AMS ordinarie verksamhet att syssla med information. Det gör det, men vi har ett litet speciellt läge i det här fallet. Vi har många små arbetsgivare i det här landet. De får normalt sin information om olika lagar från sina egna organisationer. Jag tror att de i de flesta fall får ganska bra och korrekt information som de kan lita på, men i detta fall har vi faktiskt en politisk kampanj med vissa syften som gäller trygghetslagarna.

Jag tror – det har vittnats om det från olika håll i den här talarstolen i dag – att vi kan vara ganska eniga om att på grund av dessa kampanjer har det uppstått missförstånd och felaktiga föreställningar om vad de här lagarna egentligen innebär. Det är ett av skälen till att informationen i dag är så mycket svårare att få ut. Vi måste alltså med statliga medel motverka den kampanj som drivits mot trygghetslagarna. Det räcker inte med det som delegationen gör. Det är bra, men vi behöver hjälpa till här.

Sedan, Eva Winther, till vår reservation om de handikappade ungdomarna och den uppsökande verksamheten: Jag tycker det var ett dåligt svar jag fick. Jag förmodar också att propositionen om de handikappade kommer att innehålla väldigt mycket – även många förslag som vi rimligen kan vänta på för att få en ordentlig diskussionsgenomgång. Men i den här frågan finns det inget som helst skäl att vänta.

Vi har många gånger från alla partier sagt att det förhållandet att det tillsätts en utredning inte får lägga band på all reformverksamhet. Och det skall väl minst av allt få gälla den grupp människor som har det svårare än kanske någon annan grupp i det här samhället. Jag förstår fortfarande inte varför

riksdagen – när vi nu har att fatta beslut om en försöksverksamhet med varvad utbildning och praktik – *inte samtidigt kan fatta beslut om att vi skall avsätta särskilda pengar för en uppsökande verksamhet bland de unga förtidspensionärerna, så att de också får vara med i den här verksamheten.*

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

EVA WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med Anna-Greta Leijon om att det har uppstått en hel del missförstånd när det gäller trygghetslagarna. Jag hoppas nu bara att ungdomsdelegationen verkligen snabbt skall få fram sin information och att det blir en god sådan, som gör nytta och motverkar uppkomsten av missförstånd.

När det gäller den uppsökande verksamheten är det väl så – och det var väl också så under den socialdemokratiska regeringens tid – att man avvaktar remissinstansernas yttranden och sedan förslag i form av en proposition. I och för sig kan jag hålla med om att det gäller en mycket viktig uppgift, som jag hoppas att vi skall kunna arbeta vidare med när förslaget framlagts.

ERIK JOHANSSON i Simrishamn (s):

Herr talman! Målet för sysselsättningspolitiken är arbete åt alla. Det innebär att alla som kan och vill arbeta också skall ha möjlighet till ett arbete som upplevs som meningsfullt. Detta mål omfattar också de unga. Samhällets insatser för att motverka ungdomsarbetslösheten måste i hög grad bygga på en aktiv näringspolitik och en aktiv ekonomisk politik i samverkan med utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken.

För arbetarrörelsen har det alltid varit en central och viktig fråga att bereda arbete och därmed en meningsfull tillvaro för människorna i vårt samhälle. I samverkan med den fackliga rörelsen har socialdemokratin i regeringsställning byggt upp en arbetsmarknadspolitik som värnade om människornas sysselsättning, regional utveckling och stigande välfärd i vårt samhälle.

När vi i dag debatterar ungdomens arbetsmarknad och möjligheter till sysselsättning och en tryggad tillvaro på arbetsmarknaden är det avgörande att samhället ställer upp med åtgärder för att trygga ungdomarnas rätt till arbete och därmed möjliggör en positiv utveckling i vårt samhälle. Arbetslösheten får allvarliga följder när den drabbar unga människor. Arbetslöshet och otrygghet kan prägla en hel generations syn på samhället. Det är förståeligt om ungdomarna underkänner ett samhälle som inte kan tillvarata deras arbetsvilja. De känner sig överflödiga och många förlorar tron på sig själva.

Anna-Greta Leijon har i sina inlägg i denna debatt redovisat synpunkter och argument som jag helt vill instämma i.

Herr talman! Jag skall här något kommentera reservationerna 2, 3, 4 och 5, som vi socialdemokratiska ledamöter fogat vid utskottets betänkande.

För att förankra de arbetsmarknadspolitiska målsättningarna krävs en väl fungerande arbetsförmedling, som till sitt förfogande har personal och tekniska hjälpmedel i den omfattning som erfordras. Arbetsförmedlingen har

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

till uppgift att i praktiken omsätta de arbetsmarknadspolitiska besluten. Om man upprätthåller kraven att den enskilda människans intressen skall ställas i centrum och att det är därigenom man skall nå en totaleffekt som gagnar samhället i dess helhet, måste detta också sätta sin prägel på fördelning av resurser och val av medel och teknik inom arbetsmarknadspolitiken. Åtgärderna måste utformas så att man erhåller en individuell service inom arbetsförmedlingen.

Det är i detta avseende som den borgerliga regeringens arbetsmarknadspolitik uppvisar brister. Det finns ingen rimlig proportion mellan det totalbelopp som samhället satsar på arbetsmarknadspolitiken och de medel som ställs till förfogande för det egentliga förmedlingsarbetet. Det är fråga om några tiotal miljoner för att uppnå erforderliga förbättringar för arbetsförmedlingen, i förhållande till i runda tal 10 miljarder som anvisas till arbetsmarknadspolitiken. Genom de beslut som vi fattat här i riksdagen har arbetsförmedlingens arbetsuppgifter ökat. Även de beslut som vi skall fatta i dag ställer nya krav på arbetsförmedlingens personal och resurser.

För varje dag som går ökas anspråken på arbetsförmedlingen. De tekniska hjälpmedlen som skulle underlätta arbetsförmedlingens arbete följer inte med i utvecklingen, vilket leder till att en arbetssökande upplever att förmedlingen är dåligt insatt i hans förhållanden. Den som har lediga platser att erbjuda förvånas ofta över att förmedlingen inte föreslår sökande. Den bristfälliga funktionen skapar irritation i alla grupper: bland de arbetssökande, arbetsgivarna och inte minst inom den personal som fåtalig och utan hjälpmedel skall betjäna kunderna.

De arbetslösa ungdomarna har större behov av personlig vägledning än de flesta arbetssökande. De saknar arbetslivserfarenhet, och en del av dem är osäkra i sitt yrkesval. En del ungdomar befinner sig kanske också i en svår social situation. Det krävs därför mycket tid för att man skall kunna stödja och hjälpa dessa ungdomar. Av egen erfarenhet som arbetsförmedlare vet jag att det gäller att i förtroliga samtal med ungdomarna klarlägga deras situation, skapa intresse och ge dem tilltro till deras förmåga att gå ut i förvärvslivet och möta uppgifter som väntar. Det finns inget enhetligt system för detta. Det är genom personliga insatser från arbetsförmedlarnas sida som dessa problem kan lösas. Sysselsättningsutredningen har bekräftat detta genom den försöksverksamhet som prövats och som också redovisats.

Det är mot den bakgrunden som vi reserverar yrkar på förstärkning av arbetsförmedlingen med 150 tjänster och 150 aspiranter. Detta sammanfaller också med kravet på utbyggnad av systemet med obligatorisk platsanmälan. I reservationen 3 har vi med anledning av en socialdemokratisk motion nr 1894 av Frida Berglund m. fl. lagt fram förslag om obligatorisk platsanmälan i Norrbotten. Vi stöder detta förslag, då vi vet att arbetsförmedlingen därigenom får en bredare täckning av platsutbudet på arbetsmarknaden, vilket skapar bättre förutsättningar att aktivt förverkliga de arbetsmarknadspolitiska målen.

Vi reserverar kan inte finna skäl att vänta med detta. I propositionen och i sitt anförande i dag har statsrådet sagt att frågan kommer att prövas hösten

1978. Men varför vänta? Vi har konstaterat den höga arbetslösheten bland ungdomarna. Sysselsättningsutredningen har i sin skrivelse till regeringen redovisat positiva resultat av intensifierad arbetsförmedling för ungdomar och förordar åtgärder av det slag som vi reserverar föreslår.

I reservationerna 4 och 5 har vi föreslagit nya former för planering av beredskapsarbeten för ungdomar. Vi finner detta inslag i arbetsmarknadspolitiken mycket viktigt.

De senaste årens stora satsning på beredskapsarbeten har inneburit att många ungdomar fått en tids arbetslivserfarenhet, som i många fall lett till fasta anställningar. Planeringen av beredskapsarbeten sker i dag på kort sikt. Beslut om beredskapsarbete fattas för kortare tidsperioder i taget. Ungdomsarbetslösheten har visat sig vara relativt oberoende av konjunkturutvecklingen, varför det finns ett behov av kontinuerlig tillgång på beredskapsarbeten.

Vi reserverar anser att länsarbetsnämnderna i sin årliga planering bör få reella möjligheter att planera och genomföra beredskapsarbeten, som är särskilt avsedda för ungdomar. Statsbidragsreglerna gynnar i dag arbeten av traditionell typ, dvs. investeringsobjekt och anläggningsarbeten. Statsbidragsreglerna bör utformas så, att arbeten inom tjänstesektorn gynnas. Samhället bör kräva att alla arbetsgivare ställer beredskapsarbeten till förfogande och upprättar beredskapsplaner, inriktade på ungdomsarbete.

Det är vidare angeläget att höja beredskapsarbetenas kvalitet genom att variera arbetsuppgifterna och kombinera arbetena med väglednings- och utbildningsinslag.Handledning, introduktion och kurativa inslag är viktiga för att individen skall kunna finna sig till rätta i arbetet. I denna verksamhet bör de olika parterna på arbetsmarknaden medverka.

Beredskapsarbete skall ses som en tillfällig insats för individen i avvaktan på andra åtgärder. Vi menar att en utveckling och utbyggnad av alternativa utbildningsvägar bör kunna intressera de ungdomar som har beredskapsarbete. Det är alltså angeläget att ungdomarna verkligen får information om arbetstillfällen, utbildningsvägar och facklig information under den tid då de befinner sig i beredskapsarbete.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 40.

EVA WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har redan diskuterat en del av det som Erik Johansson i Simrishamn tog upp. Vi är eniga om att förstärkningen av arbetsförmedlingarna skall ske successivt. De tekniska hjälpmedlen behöver också byggas ut. Erik Johansson sade att ungdomarna har stort behov av personlig förmedling. Detta är alldeles riktigt. Vår förhoppning är att de arbetslag som departementschefen uttalar sig för och som består av arbetsförmedlare, yrkesvägledare, psykologer och socialarbetare, skall kunna stödja ungdomarna och även bidra till en effektivisering av arbetet.

När det gäller den obligatoriska platsanmälan i Norrbotten har vi, med hänsyn till att vi helt nyligen fattade beslut i riksdagen om att den verksamhet

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

som pågår skall utvärderas, inte velat föregripa, utan vi avvaktar den utvärderingen. Statliga företag samt landsting och kommuner anmäler redan i det här skedet sina lediga platser till arbetsförmedlingarna. I Norrbotten finns huvudparten av arbetstillfällena i länet just hos de arbetsgivarna. I och för sig tycker jag personligen att det är viktigt att vi så fort utvärderingen blir klar får en obligatorisk platsanmälan också i Norrbotten. Jag förväntar mig nämligen att det kommer att bli ett positivt resultat av den utvärderingen.

Om utformningen av beredskapsarbetsplaner menar vi, i likhet med departementschefen, att ett samråd bör ske på frivillig väg. Vi tror att det på sikt kommer att bli en kontinuerlig planering även utan lagstiftning och föreläggande. Vi vill också att arbetsförmedlingarna skall vidga kontakterna och inte bara vända sig till de offentliga arbetsgivarna när det gäller beredskapsarbetsplanerna, utan att de också skall ta kontakt med de privata arbetsgivarna och låta dem medverka.

Socialdemokraterna har ställt krav på information till ungdomar i beredskapsarbete. Det finns dock redan sådana föreskrifter, som AMS har utarbetat, där det sägs att det är angeläget att deltagarna bereds tillfälle till kontakt med arbetsförmedlare och yrkesvägledare samt att vid behov utlägsundersökning och andra psykologinsatser utnyttjas. Teoriundervisning kan också anordnas i beredskapsarbete för ungdomar, om så befinns lämpligt med hänsyn till deltagarnas ålder och tidigare utbildning. Det kan också vara lämpligt att deltagarna erhåller samhällsorientering med tonvikt på arbetsmarknads- och yrkesorientering.

Mycket av vad socialdemokraterna önskar är alltså redan tillgodosett.

ERIK JOHANSSON i Simrishamn (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad vi reservanter har tagit upp i våra reservationer har sin grund i den akuta situationen på arbetsmarknaden för arbetslösa ungdomar. Vi menar att vill man göra någonting, måste man göra det nu. Vi har konstaterat den stora arbetslöshet som råder bland ungdomarna. Det har erkänts i debatten i dag från olika håll att den är stor och besvärande. Vi vet av erfarenhet hur vår arbetsförmedlingsverksamhet har byggts upp och ser i den organisationen möjligheter att bemästra den nuvarande situationen. Vi är övertygade om att om vi får denna förstärkning är vi på väg att kunna klara situationen.

Vi frågar oss: Vad är det som den borgerliga utskottsmajoriteten väntar på, när man säger att man skall återkomma till hösten? Kan det finnas anledning att vänta till hösten? Dels har vi ju nu stor arbetslöshet, dels har sysselsättningsutredningen redovisat positiva resultat av intensifierad förmedlingsverksamhet.

När det gäller beredskapsarbeten och praktikplatser är vi reservanter också förvånade över att inte den borgerliga utskottsmajoriteten ställer upp på förslagen. Vi vet att det för ungdomarnas yrkesutbildning, för deras utträde på arbetsmarknaden och i näringslivet, för deras möjligheter att göra fullgoda insatser är nödvändigt med praktik. Att ge dem möjligheter till detta är väl ett

intresse för både samhället, arbetsgivarna och ungdomen. Jag är övertygad om att arbetsgivarkollektivet skulle vara intresserat av detta. Varför då inte tillskapa dessa möjligheter?

Det är riktigt att man sedan länge på frivillighetens väg har haft dessa möjligheter till kontakt, men vi klarar inte av det längre, för resurserna inom arbetsförmedlingen räcker inte till. Vi behöver stöd av lagstiftning och bestämmelser. Allt detta syftar till att förverkliga den arbetsmarknadspolitiska målsättning som vi gett uttryck åt i vår motion och i våra reservationer.

EVA WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Erik Johansson i Simrishamn menar att vi har en akut situation på arbetsmarknaden och att det måste till insatser nu. Javisst! Det har också givits förstärkning till arbetsförmedlingarna under det här budgetåret.

Det är nödvändigt med praktik och arbetslivserfarenhet, säger Erik Johansson. Ja, det är det, och det är därför som planeringsråden och distriktsarbetsnämnderna nu får ökade uppgifter att verkligen ta fram praktikplatser, inventera behovet och också ta fram förslag på beredskapsplatser inom olika områden.

ERIK JOHANSSON i Simrishamn (s) kort genmäle:

Herr talman! Det råder väl ingen tvekan om att det finns möjligheter att på frivillighetens väg ordna praktikplatser. Men det är inte tillräckligt. Det skulle bli effektivare om vi fick bestämmelser i instruktionen som ökade möjligheterna för arbetsmarknadsmyndigheterna att gå in och kräva praktikplatser. Detta hävdar jag mot den bakgrund och med den motivering som jag anförde i mitt tidigare inlägg.

Tredje vice talmannen anmälde att Eva Winther anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Ungdomens situation på arbetsmarknaden är oroande trots omfattande insatser från statsmakternas sida. Arbetslöshet redan i unga år kan grundlägga sociala problem som sedan kräver stora ansträngningar att komma till rätta med. Målet skall självklart vara att ge alla ungdomar arbete, praktik eller utbildning. För att nå denna målsättning erfordras olika aktiva insatser från samhällets sida. Att ungdomarna utgör en del av den totala arbetsmarknaden innebär att åtgärder som vidtas för att öka antalet sysselsättningstillfällen totalt också gynnar ungdomsgrupperna. Sysselsättningsutredningen överlämnade i oktober månad 1977 som ett delresultat av sitt arbete förslag till regeringen om olika åtgärder för att stödja ungdomens sysselsättning och utbildning. Det är dessa förslag som har legat till grund för den av regeringen avlämnade propositionen 164, som riksdagen nu har att ta ställning till.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Ungdomsarbetslöshetens struktur och omfattning visar att det behövs såväl kortsiktiga som långsiktiga åtgärder. Insatser som kan ge ett snabbt resultat kan främst komma i fråga inom arbetsmarknadspolitiken ram, medan det på längre sikt först och främst är insatser på det utbildningspolitiska området som erfordras. Många av de ungdomar som nu går arbetslösa har en "låg" utbildningsbakgrund. Flera av dem saknar gymnasieutbildning eller annan utbildning efter grundskolan. Anledningarna till detta är flera. Bl. a. ger den starka teoretiseringen i skolan många ungdomar dålig motivation att studera, eftersom de inte får uppleva praktisk nytta av kunskaperna och därigenom inte får stimulans i arbetet. För att möjliggöra en skola som främjar jämlikhet och solidaritet måste man organisera utbildningen så att teoretiska studier varvas med perioder av yrkeslivserfarenhet.

Svårigheterna för ungdomarna att få arbete är också beroende av i vilken region de bor. En aktiv regionalpolitik är därför på sikt nödvändig för att vi skall få en bättre regional fördelning av arbetstillfällen. Den framtida regionalpolitiken kommer riksdagen som bekant att få ta ställning till våren 1979.

Till skillnad från socialdemokraterna anser utskottsmajoriteten att de förslag som framförts i propositionen syftar till samordning, vidareutveckling och förstärkning av olika åtgärder för att bekämpa ungdomsarbetslösheten.

Den försöksverksamhet med intensifierad arbetsförmedling som sysselsättningsutredningen har bedrivit visar ett gott resultat. Det har omnämnts tidigare i debatten. Ungdomsgruppen utgör ca 40 % av de arbetssökande vid våra förmedlingar och fordrar oftast större insatser än andra grupper arbetssökande. De saknar kunskaper om hur arbetsmarknaden fungerar och behöver ofta hjälp med att kontakta arbetsgivare. Många av de ungdomar som söker arbete har svårigheter att klara sin situation, eftersom de har liten erfarenhet av förhållandena på arbetsmarknaden. De har ett stort behov av att få tala med någon som har särskild insikt i deras problem. Det är av dessa skäl viktigt att det på varje arbetsförmedling finns personal med tid att ägna sig åt varje individs problem.

När det gäller personalförstärkning på arbetsförmedlingarna har riksdagen tidigare i år beslutat om inrättande av 225 nya tjänster för nästa budgetår. Socialdemokraterna återkommer i sin partimotion med krav på ytterligare tjänster för att det skall bli möjligt att göra särskilda insatser för arbetslös ungdom. Låt mig, herr talman, deklarera att jag har full förståelse för att det på vissa platser kan föreligga behov av personalförstärkningar. Arbetsmarknadsministern har i propositionen uttalat, och också bekräftat här i kammaren i dag, att han har för avsikt att under hösten pröva personalbehovet i anslutning till den proposition som då kommer att avlämnas och som bygger på sysselsättningsutredningens delbetänkande Arbete åt handikappade. Med tanke på detta har utskottet inte ställt sig bakom det socialdemokratiska kravet på nya tjänster.

Även nästa fråga som jag kommer att beröra har behandlats tidigare under

vårriksdagen. Den rör obligatorisk platsanmälan. Riksdagen fattade då beslut om en utbyggnad av systemet med obligatorisk platsanmälan. Generellt kan man säga att resultaten av denna verksamhet hittills är mycket goda. F. n. pågår ett utvärderingsarbete, och utskottet anser att man i avvaktan på resultatet av detta arbete inte bör göra någon utvidgning.

De senaste årens stora satsning på beredskapsarbeten har inneburit att många ungdomar fått en tids arbetslivserfarenhet. Det har också omnämnts tidigare i eftermiddag. Dessa arbeten har i många fall lett till fasta anställningar. Det är naturligtvis viktigt att länsarbetsnämnderna i sin årliga planering tar med beredskapsarbeten som är speciellt lämpade för ungdomar och att man håller kontakt med alla arbetsgivare och undersöker hur många arbetstillfällen som är tillgängliga.

Sysselsättningsutredningen hade föreslagit en lagstiftning som skulle innebära att arbetsgivarna ålades att ställa beredskapsplatser till förfogande. Detta förslag har socialdemokraterna tagit upp i sin motion och även reserverat sig för.

Utskottet tillstyrker även på den här punkten arbetsmarknadsministrerns förslag att man skall avvakta effekterna av samrådsförfarandet innan man går in med lagstiftning.

Beredskapsarbete skall ses som en tillfällig insats för den arbetssökande i avvaktan på andra åtgärder. En utveckling och utbyggnad av alternativa utbildningsvägar bör kunna intressera en del av de ungdomar som har beredskapsarbete. Det är alltså angeläget – det vill jag understryka – att *ungdomarna verkligen får information om arbetstillfällen, utbildningsvägar etc., när de befinner sig i beredskapsarbete*. I cirkulär till länsarbetsnämnderna har arbetsmarknadsstyrelsen poängterat detta och också ansett det vara lämpligt att de som har beredskapsarbete erhåller samhällsorientering med tonvikt på arbetsmarknads- och yrkesorientering. Av den anledningen anser utskottet det inte vara påkallat att ta några initiativ från riksdagens sida och avstyrker därför de krav som ställts i reservationen 5.

I reservationen 6 tar socialdemokraterna upp kravet på att lagen om anställningsskydd skall kompletteras med en definition av begreppet praktik. I nämnda lag eller dess förarbeten finns icke någon definition av begreppet praktik.

Sysselsättningsutredningen angav följande villkor för att anställningen skulle betraktas som praktikanställning:

- den skall vara föreskriven i läroplan/utbildningsplan eller vara godkänd av avtalsslutande parter som en del av en utbildning
- den skall vara handledd
- den skall gälla för viss bestämd tidsperiod och vara förlagd utanför skolan.

Arbetsmarknadsministern ställer sig bakom utredningens definition men är inte beredd att nu föreslå lagstiftning. Motiveringen för detta är att förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter pågår om villkoren för praktikarbete. Dessutom är lagstiftningen om anställningsskydd föremål för översyn. Utskottsmajoriteten delar statsrådets uppfattning och anser det vara

lämpligt att avvakta det arbete som f. n. bedrivs innan lagstiftningsåtgärder vidtas.

Så, herr talman, några ord om den socialdemokratiska reservationen 8 angående informationskampanj om trygghetslagstiftningen. Det är naturligtvis angeläget och viktigt att information om lagstiftningens innebörd når ut till berörda personer. Det är också viktigt att det är en saklig information som sprids bland allmänheten. Uppgiften att sprida information i dylika frågor åvilar arbetsmarknadsverket. Men även andra insatser är planerade, bl. a. från ungdomsdelegationens sida, som har för avsikt att mycket snart gå ut med information som rör just de här frågorna. Det är naturligtvis att hälsa med tillfredsställelse. På grund härav har utskottet inte funnit anledning att för dagen tillstyrka det motionskrav som fullföljs i reservationen 8.

Till slut, herr talman, några ord till Erik Johansson i Simrishamn. Det är naturligtvis riktigt att arbetsförmedlingarna har fått ökade arbetsuppgifter under de senaste åren. Men man får inte glömma bort att arbetsförmedlingen kommer att få nya tjänster fr. o. m. nästkommande budgetår. Med tanke på de överväganden som också pågår inom regeringskansliet i samband med arbetet på den proposition som skall ta upp frågan om de arbetshandikapades situation tror jag att vi med tillförsikt kan se fram emot att arbetsförmedlingarna kommer att få ökade resurser.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Arbetslösheten bland de unga har blivit det allvarliga problemet på 1970-talets arbetsmarknad. Det är de unga som framför allt drabbas av den bristande expansionen inom svensk industri. De unga har fått lära sig att det inte går att lagstifta fram flera jobb utan att det är fler arbetstillfällen som behövs.

De unga möter det anställningsstopp som företag och organisationer infört för att kunna klara sina åtaganden till de redan anställda. De märker försiktigheten hos företagare och personalavdelningar, som hela tiden har Åmanlagarna i minnet. Ungdomen ställs utanför när företagen gör vad de kan för att uppfylla sina förpliktelser mot de redan anställda men inte har kraft och lönsamhet att expandera sysselsättningen.

Som redan har framhållits i debatten i dag är orsaken till den höga arbetslösheten bland ungdomen att söka både i skolans funktionssätt och i utvecklingen på arbetsmarknaden. Botemedlet måste omfatta båda dessa områden. En lång rad åtgärder har också vidtagits sedan riksdagen på allvar började diskutera ungdomsarbetslösheten våren 1975. Det stora antal ungdomar som i dag sysselsätts i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning av olika slag är ett uttryck för lägets allvar men också för regeringens ambitioner att stödja ungdomen.

I det fortsatta arbetet på att häva ungdomsarbetslösheten måste strävan att närma skolan till arbetslivet inta en central plats. Skolan måste ge ungdomen en bättre yrkesförberedelse. Den måste ge bättre baskunskaper, och den måste producera färre skoltrötta ungdomar. Det är de ungdomar som slutar skolan före nian och de som inte går vidare till gymnasieskolan som får det särskilt besvärligt på arbetsmarknaden.

Jag vill peka på tre områden där jag tror att det är väsentligt med ett fortsatt reformarbete:

1. Vi måste få en utvidgning och ekonomisk upprustning av lärlingssystemet. Erfarenheter kan vi hämta från Österrike, som har ett väl utbyggt lärlingssystem och som är ett av de få länder i Europa som inte dras med en besvärande ungdomsarbetslöshet.

2. Studie- och yrkesorienteringen måste byggas ut, och jag noterar med tillfredsställelse att förslag härom kommer i budgetpropositionen.

3. Möjligheterna till praktisk arbetslivserfarenhet inom skolans ram måste öka.

Socialdemokraterna har valt att lägga en lång rad reservationer till utskottsbetänkandet. De kännetecknas av krav på nya lagstiftningsåtgärder samt av krav på en organisatorisk utbyggnad av AMS och planeringsråden. Lagstiftning och byråkrati är de åtgärder som socialdemokratien skjuter i förgrunden som medicin mot ungdomsarbetslösheten. Mest anmärkningsvärt är kanske att socialdemokraterna vill ändra i lagen om anställningskydd. Den lag som man i alla sammanhang försvarar vill man faktiskt ändra i reservationen 6. Praktikbegreppet skall enligt det socialdemokratiska förslaget snävas in ytterligare, så att endast ungdom som har praktik som en del av sin utbildning skall kunna anställas på ett praktikjobb. Övriga ungdomar, de som behöver praktik- eller korttidsanställning för att pröva på jobb och få ett fotfäste på arbetsmarknaden, hänvisar socialdemokraterna helt flott till beredskapsarbeten.

Över huvud taget talas det mycket om beredskapsarbeten i socialdemokraternas partimotion. Och beredskapsarbeten är bra när det inte finns andra jobb att tillgå, men de får aldrig komma att betraktas som en ersättning för reguljära arbetstillfällen.

Det är ett bekymmer för ungdomen att rörligheten på arbetsmarknaden har minskat under 1970-talet. Trygghetslagarna tenderar att binda ihop arbetsgivare och anställda. De är bra för dem som redan har ett tillfredsställande arbete men ökar svårigheten för de grupper som söker fotfäste på arbetsmarknaden. Alltmer av organisationers, myndigheters och företags rekrytering sker på en intern arbetsmarknad.

Just för ungdomen är tillgången på lediga platser och rörligheten på arbetsmarknaden av avgörande betydelse. En ung människa är oftast inte säker på sitt yrkesval, hon behöver pröva sig fram, upptäcka arbetsmarknadens verklighet och så småningom finna en väg som passar. För de unga är inte tryggheten i anställningen det väsentligaste. Viktigare är att verkligen bli anställd av en arbetsgivare, få pröva olika jobb och under tiden vinna erfarenhet och yrkesskicklighet. Jag hoppas att den översyn av trygghetsla-

garna som nu pågår skall leda fram till ett resultat som ger ungdomen en bättre chans på arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 40.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag skall något beröra de fem reservationer som har behandlats av utbildningsutskottet i arbetsmarknadsutskottets betänkande, nämligen reservationerna 9, 10, 12, 13 och 14. Men dessförinnan vill jag göra några kommentarer till Margaretha af Ugglas anförande. Hon går upp i talarstolen och säger litet oengagerat att hon är glad över att bl. a. studie- och yrkesorienteringen föreslås bli utbyggd. Hon anför vidare många vänliga tankar och ord.

Det här är emellertid en avgörande livsfråga för ungdomen och deras tro på framtiden i landet. Därför bör man kanske göra litet mer än att bara något oengagerat stå här och rada ord på varandra med vänliga tankar.

Det har sagts mycket här i dag, och man har citerat en hel del uttalanden från delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor. Också jag skall göra det, därför att vi bedömer det som väsentligt att man så att säga inte bara tar dessa frågor i sin mun, utan också försöker göra någonting praktiskt av dem.

Genom pressmeddelanden från delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor har statssekreterare Ingemar Eliasson förklarat: "Det måste finnas en linje i samhällets hjälp till de ungdomar som har svårt att få arbete." "De ungdomar som påbörjat en utbildning måste få fortsätta på gymnasiet", har han vidare framhållit. Därmed har han avsett den s. k. fria kvoten. Men varför avser han enbart den?

Bör vi inte se allvaret i ungdomens svårigheter på arbetsmarknaden utifrån de tankarna att alla möjligheter måste provas för att få dessa utsatta grupper i arbete så snart som möjligt? Skolan har sedan några år tillbaka ett klart uttalat ansvar att följa upp vissa elevgrupper efter avslutad skolgång. Skolöverstyrelsen har i undersökningar presenterat ett material, som skrämmer och som samtidigt styrker de synpunkter vi har framfört i våra reservationer. Bland de grupper som följts upp visade det sig trots skolans ansvar för dessa elevgrupper att knappt hälften uppgav att de haft kontakt med skolan sedan de slutat.

Utredningen noterar också att de elever som i minst utsträckning haft kontakt med skolan var elever med lågutbildade föräldrar, elever som aldrig upplevt sig få stöd och intresse hemma för sina studier samt elever med annat hemspråk än svenska. Detta innebär att de ungdomar som kanske framför allt behövt skolans stöd även efter skoltiden var de som minst fick del av det stödet.

De kategorier elever som i minst utsträckning haft kontakt med skolan var de som avbrutit skolgången för att skolplikten upphört samt skolkarna. Vanligast var kontakter med skolan bland de elever som skolbefriats och bland de elever som fått särskild undervisning av exempelvis psykiska skäl.

Kontakterna med skolan skedde oftast genom syo-personalen, alltså studie- och yrkesorienteringspersonalen. Flickorna hade jämfört med pojkarna dubbelt så ofta haft kontakt med skolans kurator, sköterska och psykolog. Kontakter med sköterska och kurator i skolan var också betydligt vanligare bland de elever som slutat skolan med de relativt sett högsta betygen. Elever med låga betyg hade däremot sina kontakter starkt koncentrerade till syo-personalen i skolan.

Därför är det nog ett riktigt konstaterande att dessa elever finner det naturligast att ta kontakt med den syo-funktionär som de hade kontakt med under skoltiden. Dessutom har den funktionären också de bästa kunskaperna om eleven från tidigare, ett orsakssammanhang som måste underlätta kontakten.

I undersökningen visade det sig att kontakten med skolan oftast innebar att man fick hjälp med att söka utbildning och i någon mån arbete. Pojkarna fick oftare än flickorna hjälp med att söka till en utbildning eller fick ett arbete genom skolan. Flickornas kontakter med skolan gällde dubbelt så ofta som för pojkarna att få hjälp med att lösa personliga problem.

Detta är skrämmande siffror. Hälften av alla intervjuade uppgav att de hade behövt få veta mer om olika utbildningar och yrken innan de slutade skolan. Information om olika möjligheter att komplettera grundskoleutbildningen senare saknade framför allt flickorna och ämnesskolkarna. Särskilt skolkarna och flickorna saknade också i stor utsträckning information om arbetsförmedlingens möjligheter att hjälpa dem.

Denna bakgrund har vi när vi diskuterar ungdomarnas möjligheter att få arbete, men det finns också ett behov av att beröra dessa ting när det gäller utbildningsinsatserna för ungdomarna. Att man kunde få hjälp från skolan efter att ha slutat där visste framför allt inte flickorna, och invandrarungdomarna visste ytterst litet om den möjligheten.

Slutligen: Behovet av mer hjälp och stöd vid studie- och yrkesvalet upplevdes starkast av de elever som gått i de största skolorna. Detta behov upplevdes också starkare hos flickor än hos pojkar.

Varför har jag nu uppehållit mig så pass lång stund vid den här undersökningen? Jo, bl. a. därför att de 8 milj. kr. som vi i våra reservationer föreslår på utbildningssidan är väl använda pengar för att stimulera de nämnda grupperna till utbildning, vilket ger dem större chans att få ett jobb. Vi föreslår i våra reservationer att 1.6 milj. kr. utöver det belopp majoriteten föreslår – och som Margaretha af Ugglas sade att hon är ganska nöjd med – skall gå till uppsökande studie- och yrkesorientering. Vidare föreslås 3.4 miljoner till de lokala planeringsråden och 3 miljoner till de regionala planeringsråden i landet.

Jag kan inte underlåta att än en gång citera statssekreterare Eliasson, som vid en konferens i mars i år försäkrade att regeringen "skall vidtaga åtgärder så att alla ungdomar kan tillförsäkras arbete, praktik eller utbildning". Detta har sagts flera gånger tidigare i dag. "Det skall ske", sade herr Eliasson, "bl. a. genom att grundskolans elever får arbetsorientering och yrkesförberedelse, att övergången från skola till arbetsliv underlättas med hjälp av s. k.

planeringsråd och att alla ungdomar tillförsäkras utbildning efter grundskolan." Slutligen slog Ingemar Eliasson fast att utbildningen skall individualiseras och varvas.

Det låter sig höras. Men vad blev det av de stolta löftena, arbetsmarknadsministern? Vi kräver i första hand en genomtänkt plan, så att man får 2 000 årselevplatser för korta påbyggbara yrkesinriktade kurser i gymnasieskolan. Arbetsmarknadsministern sade för ett tag sedan att det kanske finns tillräckligt med sådana kurser, men vår utgångspunkt är den att länskolnämnder och andra organ som arbetar med de här frågorna skall få bättre tid för att planera verksamheten. Vi har ju varit överens om att man på det här sättet skall försöka nå de ungdomar om vilka vi vet genom skolöverstyrelsens undersökning att de är ganska svåra att nå.

Jag skall ge ett exempel. I Göteborg har försök bedrivits med kurser för socialt handikappade ungdomar – sådan verksamhet har f. ö. förekommit även på andra orter i landet. I Göteborg får man nu inga nya pengar för att fortsätta verksamheten. Som skäl för det har åberopats att verksamheten skall utvärderas. Men finns det skäl att göra ett uppehåll i den här framgångsrika verksamheten för att göra en utvärdering av den, i ett läge där vi alla är överens om att göra allt för att medverka till att ungdomar på ett bättre sätt genom utbildning skall komma in i arbetslivet? Vi tycker att det är märkligt mot bakgrund av skolöverstyrelsens undersökningar och de många stolta uttalanden som har gjorts från borgerligt håll om behovet av insatser för att hjälpa de ungdomar det här gäller.

Jag skulle vilja fråga, även om det inte finns någon göteborgare från det borgerliga lägret inne i kammaren nu, efter vad jag kan se: Tycker ni att det är riktigt att upphöra med kurserna för socialt handikappade ungdomar bara därför att man skall göra en utvärdering? Vi är lika kritiska emot den försöksverksamhet med 200 årselevplatser som föreslås i propositionen. Det är en alldeles för liten satsning för att man skall få ut någonting av den. Om man tillgodoser vårt förslag om både en utökning till 2 000 årselevplatser för korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser och en ökning med de 200 platserna i försöksverksamheten, skapar man ju en permanent kursverksamhet under hela läsåret för sådana elever som lämnar grundskolan utan att gå vidare till gymnasieskolans längre utbildningar. Erfarenheterna, som vi har fått in i rapporter från länskolnämnderna runt om i landet, av de här korta kurserna är ju övervägande – jag höll på att säga nästan hundra procentigt, men det är kanske att ta i – positiva.

En strävan bör vara – det har vi också sagt – att bygga samman de här korta kurserna till en mer sammanhållen yrkesutbildning för de ungdomar som önskar det. Utskottet ser kurserna som en metod att skapa ett mera varierande utbildningsutbud i den situation vi befinner oss i.

I den här riktningen verkar de yrkesinriktade kortkurserna, som enligt vår bestämda mening också borde meritera ungdomarna vid ansökan till fortsatta studier i exempelvis gymnasieskolan. Erfarenheterna av kortkurserna är så goda att ett sådant krav borde kunna tillgodoses mycket snabbt.

Det fordras emellertid en god både lokal och regional planering, om man

skall kunna tillgodose behovet av praktikplatser osv. Därför kräver vi ganska enigt i utskottet att de regionala planeringsråden snabbt skall byggas ut. Att den borgerliga majoriteten i utbildningsutskottet i år inte vill vara med på vad man höll med om i fjol är förvånansvärt. Det enda motiv man anför är att man vill utvärdera de försök som pågår i storstadsområdena. Men vi kan inte hålla på att utvärdera en sådan verksamhet, då behovet är lika stort i alla delar av landet av en regional, översiktlig verksamhet för att skaffa fram praktikplatserna. Det visar sig nämligen redan nu, när de lokala planeringsråden har kommit i gång, att de inte klarar den biten, utan det behövs en regional stödverksamhet på det här området.

Det här måste bli en uppmaning, eller kanske en utmaning, till regeringen att se till att frågan får en snar lösning. Det är visserligen inte arbetsmarknadsministrarnas bord, men eftersom det ansvariga statsrådet lär vara i Kina just nu kan väl arbetsmarknadsministern ändå notera saken och ta upp den vid ett regeringssammanträde för att se, om man inte kan få en snabb lösning på problemen.

Jag vill peka på det krav på ett centralt planeringsråd som har rests av LO och TCO, vilka mot bakgrund av de goda resultat man har nått i det lokala arbetet menar att behovet av samverkan och samordning av SSA-rådets verksamhet regionalt och lokalt samt andra utbildningsformer i länen är stort för bl. a. fortbildningen av skolans personal och arbetslivets representanter genom exempelvis studiedagar och handledarkonferenser.

För att man skall kunna bevaka hur elevernas och skolpersonalens direkta erfarenheter från arbetslivet skall kunna tas till vara i undervisningen är sådan samverkan nödvändig.

Mycket annat skulle jag kunna nämna, men de här exemplen får räcka just nu.

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att de 8 milj. kr., rätt använda och insatta på viktiga avsnitt i utbildningsverksamheten enligt vad vi angivit i våra reservationer, är en god hjälp på vägen åt de ungdomar som av olika anledningar inte hävdar sig på arbetsmarknaden. Det kan vara ungdomar som "mognat till" efter avslutad skolgång och som i dag känner behovet av bättre utbildningsbakgrund. Det är då vår uppgift att se till att resurserna står till deras förfogande. Det är vår uppgift att på allt sätt hjälpa dem till utbildning som ger dem en bättre chans både i samhälle och i arbetsliv.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 9, 10, 12, 13, 14 och 15.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Bengt Wiklund tog upp utbildningsfrågorna i det här samlade paketet och det är, som han påpekade, kanske ett annat statsråd som i första hand skulle gå i svaromål. Men jag tycker det kan vara motiverat för mig att ta upp en del av hans resonemang, och det är frågan om den varvade utbildningen.

Bengt Wiklund refererar till statssekreterare Ingemar Eliasson och ett pressuttalande som han har gjort. Jag kan bara verifiera vad Ingemar Eliasson

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

säger, nämligen att regeringen strävar efter att få en sammanhållen utbildning för ungdomarna, och det är det hela detta förslag går ut på. Förslaget om varvad utbildning, som presenteras i propositionen och som alla tydligen är överens om, är ett steg i rätt riktning, som jag ser det. Genom en utbildning där praktiskt arbete kombineras med teoretisk utbildning kan vi locka fler ungdomar till en utbildning som de väl behöver, och det är ofta sådana ungdomar som Bengt Wiklund här beskrev. Jag håller med honom om det – det är därför förslaget är så viktigt.

Det system för utbildning som nu skall prövas innebär att vi kan lägga grunden till en framtida förändring av stora delar av gymnasieskolan. Vi har nu en gymnasieutredning som håller på att arbeta, och den får väl studera hur erfarenheterna av försöket faller ut. Jag tror det kommer att ha betydelse för utredarnas fortsatta arbete. Det kan bli fråga om en ny uppläggning av gymnasiestudierna – jag är övertygad om det.

Nu för socialdemokraterna ett resonemang om volymen av den här försöksverksamheten. På den punkten är det värt att se litet på hur utrymmet är inom utbildningssystemet. Man säger från socialdemokraternas sida att riksdagen nu bör besluta om att 2 000 årselevplatser skall inrättas för korta kurser, och här skall också ingå den försöksverksamhet som regeringen föreslår. Det låter kanske storstilat i första ögonblicket, men hur är verkligheten? Under det gångna läsåret har regeringen medgivit, Bengt Wiklund, 3 700 årselevplatser som får tas i anspråk för sådana här korta kurser. Det finns alltså inte anledning att tro att volymen skulle bli mindre nästa läsår. I det perspektivet är det förvånande att socialdemokraterna bara vill lägga ut 2 000 platser.

Regeringen har alltså valt en annan väg, och inom kort får vi förslag från skolöverstyrelsen om hur man bedömer behovet av korta kurser för nästa läsår. Jag är ganska övertygad om att de 2 000 platserna som socialdemokraterna redan nu vill besluta om är för litet.

Får jag bara kort säga om Göteborg att jag, utan att ha någon riktig lokalkännedom om förhållandena där, har den uppfattningen att man har bedrivit ett mycket framgångsrikt arbete för att garantera ungdomarna utbildning. Inte minst gäller det initiativet, som jag har fått del av, för att bygga upp en regionalisering av SSA-råden på det sätt som Bengt Wiklund har talat om. Man har f. ö. också från den kommunala partigrupp jag närmast har kontakt med gjort framställningar om att det på centralt håll bör övervägas en sådan här central modell som Bengt Wiklund pläderar för. Men låt oss ta ett steg i taget. Vi har SSA-råden och de har viktiga uppgifter. Vi får se vad de kan göra och vi får framöver överväga om man skall gå vidare efter den här modellen.

BENGT WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga några ord i anslutning till det som arbetsmarknadsministern sade om de 3 700 årselevplatserna. Som jag nämnde i mitt inledande anförande är skillnaden mellan de 3 700 årselevplatser som regeringen medgivit och de 2 000 årselevplatser vi nu föreslår att platserna

enligt vårt förslag skulle planeras in på längre sikt. Vi har således inte kritiserat det för kommande budgetår medgivna antalet årselevplatser, men vi är övertygade om att man till 2 000 fasta årselevplatser skulle behöva lägga ytterligare platser på det sätt arbetsmarknadsministern föreslagit. Det råder alltså inte några delade meningar om de av regeringen medgivna 3 700 platserna.

Men verksamheten med kortkurserna måste lösas praktiskt – det är vi ju överens om. Det är dessutom bråttom. Ungdomarna går arbetslösa nu, och ingenting är så förödande för unga människor som att gå utan arbete och att inte få känna att de gör en nyttig insats i samhället. Vi menar att skolan måste anpassa sig till verkligheten, bl. a. så att kurser exempelvis kan erbjudas året runt och inte avbrytas av långa ferier under sommarmånaderna.

Det framgår också av skolöverstyrelsens utredning att en stor del av de arbetslösa anser att de kunskaper de har är otillräckliga eller att deras självförtroende minskat genom att de har en ofullständig grundskoleutbildning. Med tanke på vårt kärva ekonomiska läge är det dessutom nödvändigt att vi utnyttjar såväl befintliga lokaler som tekniska resurser i så hög grad som möjligt.

De personer som varit ansvariga för försöksverksamheten i Göteborg har enligt vad jag läst i deras handlingar sagt att grundskolan aldrig har varit så bra som den är nu för de allra flesta ungdomar. Men den kan vara mycket farlig för en grupp av elever, och det gäller elever med problem som vi dagligen observerar i skolan. När det gäller denna grupp måste vi uppmärksamma problemen och praktiskt försöka lösa elevernas utbildningsfråga. Vi måste, för att låna ett uttryck från dem som arbetar med försöksverksamheten i Göteborg, se till att inte eleverna stupar på tröskeln till arbetslivet. Med andra ord: vi måste låta utbildningen leda dessa ungdomar in på vägar, där vi andra "vanliga" människor befinner oss i dag. De bör få ett kunskapsunderlag som dagens eller i kanske ännu högre grad morgondagens samhälle kräver av dem.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det har under eftermiddagen ett flertal gånger från denna talarstol betygats att ungdomsarbetslösheten är ett av de allra största problem vi har att brottas med. Det finns en mycket stor risk att många ungdomar genom att den första kontakten med arbetsmarknaden blir en enda stor besvikelse får sociala skador som de aldrig kommer över. Sett i det perspektivet är arbetslösheten bland ungdomar på många sätt mycket allvarligare än arbetslöshet i allmänhet, hur allvarlig denna än är.

Självfallet finns det ett samband mellan ungdomsarbetslösheten och situationen på arbetsmarknaden i allmänhet. Ju fler arbetstillfällen det finns, desto bättre är situationen för dem som är nytillträdande på arbetsmarknaden. Är det dåligt med arbetstillfällen så är det framför allt de som just söker sig ut på arbetsmarknaden som drabbas hårdast. Det gör att de åtgärder som regeringen under de gångna ett och ett halvt åren vidtagit för att stärka näringslivets konkurrenskraft har varit mycket betydelsefulla, och de ger

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

anledning till förhoppningar om en bättre situation också för ungdomen i framtiden.

Det var ett mycket besvärligt utgångsläge som regeringen hade när det gällde näringslivets utveckling och arbetsmarknaden vid regeringstillträdet. De politiska partier som konsekvent motsatt sig och kritiserat regeringens åtgärder för att stärka näringslivets konkurrenskraft tar också på sig ett mycket stort ansvar när det gäller ungdomens möjligheter att få arbete i framtiden.

Men även om det är den totala tillgången på arbetstillfällen som är avgörande för ungdomarnas möjligheter att få arbete i det längre perspektivet så är det också nödvändigt med en omfattande verksamhet som löser ungdomarnas akuta sysselsättningsproblem. Det finns olika vägar att gå fram här, och det har också klargjorts i propositionen och i utskottsbetänkandet. Bl. a. har Arne Fransson i sitt anförande tagit upp de åtgärder som kan vidtas inom den rena arbetsmarknadspolitiken för att slussa in ungdomarna. Det har tagits en lång rad viktiga initiativ från regeringens sida för att stimulera både privata och offentliga arbetsgivare att anställa fler ungdomar.

Den andra vägen, som är lika viktig, är att skapa goda utbildningsbetingelser för ungdomar med sysselsättningsproblem och se till att utbildningen fungerar så att det är lätt att slussa över ungdomarna till olika arbetsplatser.

Utbildningsinsatser för att på det sättet ta hand om arbetslösa ungdomar tjänar två syften. Det ena syftet är att skapa en meningsfull sysselsättning i avvaktan på att ungdomarna skall få ett arbete. Det andra syftet, som är minst lika viktigt, är att skapa en bättre beredskap hos de unga för att komma in på arbetsmarknaden. Erfarenheten visar att de ungdomsgrupper som är hårdast drabbade av arbetslöshet är just de som har sämst utbildning. Därför måste det naturligtvis vara ovanligt meningsfullt att lösa de här ungdomarnas sysselsättningsproblem genom att i första hand ge dem utbildning, som sedan kan vara vägen som för dem ut till olika typer av arbetsuppgifter på arbetsmarknaden.

Om man studerar arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 40 måste det vara uppenbart för var och en att det finns en mycket bred samstämmighet om hur man skall gå till väga för att skapa bättre förutsättningar för ungdomarna. Visserligen finns det inte mindre än 15 reservationer fogade till betänkandet, men när man läser de reservationerna slås man av hur osedvanligt magra de är. Jag skall bara kommentera de reservationer som inte tidigare behandlats i Arne Franssons anförande.

I reservationen 7 föreslår reservanterna en lagstiftning som skapar möjlighet till obligatorisk praktik. Utskottsmajoriteten har i och för sig ingenting emot obligatorisk praktik om detta visar sig nödvändigt, men det borde vara en självklarhet att man först ser om inte de frivilliga insatserna ger erforderligt resultat. Det finns alltså ingen principiell skillnad i inställningen i detta avseende.

I reservationen 9 föreslår socialdemokraterna 2 000 årselevplatser för korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser inom gymnasieskolan. Som debatten

här mellan Bengt Wiklund och arbetsmarknadsministern avslöjade har regeringen redan ställt betydligt flera elevplatser till förfogande än vad reservanterna har föreslagit. Reservationen är alltså fullständigt överflödig, om inte socialdemokraterna genom den vill begränsa antalet årselevplatser, men jag förmodar att det inte är syftet. En annan sak är att den systematiska försöksverksamhet som föreslås i propositionen bör omfatta betydligt färre årselevplatser för att man skall kunna göra en meningsfull utvärdering.

I reservationen 10 tar reservanterna upp frågan om meritvärdet av dessa korta yrkesinriktade kurser. Som vi konstaterar i utskottsmajoritetens skrivning är denna fråga föremål för prövning, och man kan alltså räkna med att ett förslag på denna punkt kommer mycket snabbt. Inte heller den reservationen är alltså särskilt befogad.

I reservationen 11 hemställs om 1 milj. kr. till uppsökande verksamhet bland de unga förtidspensionärerna. Som Eva Winther tidigare påpekade kan vi inom ganska kort tid vänta oss ett förslag också på denna punkt. Vi tillämpar en praxis som innebär att ett utredningsförslag när det framlagts först skall remissbehandlas och sedan användas som underlag för utarbetande av en proposition inom regeringskansliet. Det var den modell som socialdemokraterna tillämpade i regeringsställning, och de får väl finna sig i att den tillämpas också när de befinner sig i opposition. Också den reservationen är fullständigt överflödig.

I reservationen 12 yrkar socialdemokraterna på särskilda medel till skolöverstyrelsen för att initiera kurser för socialt handikappade ungdomar i kommuner som önskar starta sådan kursverksamhet. På den punkten konstaterar vi, att det på skolöverstyrelsen finns pengar reserverade, som vi förutsätter kan användas för detta ändamål. Det bör alltså inte vara något som helst problem att finansiera dessa kurser. Reservationen är således fullständigt överflödig.

I reservationen 13 yrkas på förstärkta bidragsmedel för syo-verksamhet. Det har i propositionen aviserats att man kommer att ta upp detta i budgetbehandlingen. Det är ju naturligt att man så långt som möjligt undviker extraanslag mellan budgeterna och i stället låter sådana ärenden ingå i den allmänna budgetprövningen. Men vi kan också här lugnt utgå från att de erforderliga resurserna kommer att ställas till förfogande. Det finns alltså inte heller något reellt motiv till yrkandet i reservationen 13.

Jag kommer så till reservationen 14 med förslag beträffande verksamheten med lokala, regionala och centrala planeringsråd. I storstadsområdena pågår redan försök med regionala planeringsråd. Tanken är naturligtvis den att, om försöken ger positivt resultat, denna verksamhet skall byggas ut också i övriga delar av landet. När det gäller en försöksverksamhet är det naturligt att man först inleder verksamheten, sedan utvärderar dess resultat och därefter, om det är positivt, går vidare. Det måste vara en handlingslinje som alla som arbetar politiskt ställer upp bakom. Att föregripa denna ordning är fullständigt onödigt.

Också frågan om det centrala planeringsrådet bör prövas i det sammanhanget. Det är naturligt att uppbyggnaden av planeringsrådsverksamheten i

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

dess helhet tas upp i ett sammanhang och att man inte försöker genomföra ett antal delreformer. Det kan hända att ett centralt planeringsråd i skolöverstyrelsen skulle fylla en vettig funktion, men det kan också innebära att ytterligare en onödig byråkratisk instans skulle skapas.

Herr talman! De socialdemokratiska reservationerna kännetecknas nästan utan undantag av att där förs fram förslag, som är under beredning och som vi kan räkna med under alla omständigheter snart kommer att föreläggas riksdagen. Men man har alltså på socialdemokratiskt håll i sin iver att vara först och att ha någonting att komma med förelagt riksdagen dessa förslag innan de har blivit föremål för sedvanlig beredning.

Det är mycket viktigt att vi får till stånd snabba åtgärder för att förbättra ungdomens situation på arbetsmarknaden. Men vi måste också ha klart för oss att vi här hanterar ganska allvarliga problem. Det gäller unga människors framtid. Därför är det viktigt att de åtgärder vi vidtar är väl underbyggda, välmotiverade och verkligen tjäna sitt syfte. Det är inte ett område där man skall kasta fram mer eller mindre hafsigt hopkomna förslag som inte har remissbehandlats och beretts ordentligt. Det är naturligt att vi ser lika seriöst på de här frågorna som vi ser på alla andra politiska frågor. Därför tycker jag att det är beklagligt att man på det här sättet har försökt kasta fram olika förslag, rycka ut dem ur deras normala beredningsprocess, för att på det sättet, förmodar jag, knipa en del billiga poäng.

Detta är viktiga frågor. Det gäller våra ungdomars framtidsmöjligheter. Därför är det också viktigt med gemensamma tag för att få fram väl underbyggda förslag som kan leda till konkreta resultat för att lättare överföra ungdomar från utbildningsverksamheten till arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

BENGT WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att Pär Granstedts påstående och hans dubbeltolkning inte kan få stå oemotsagda.

Han säger att socialdemokraternas reservationer är grundade på en iver att vara först. När han har andats litet ytterligare säger han: Det är viktigt att vi vidtar åtgärder för de här ungdomarna. Det är det som är det avgörande, Pär Granstedt, för oss i våra reservationer. Ungdomar är ungdomar en mycket kort tid, och vi kan inte hålla på och utreda och bedriva försöksverksamhet hur länge som helst. Vi är beredda att vara med och ta gemensamma tag, men då får det bli i praktisk handling och inte bara i ord – från kammarens talarstol eller i något pressmeddelande.

När det gäller repetitionsövningen med de 3 700 årselevplatserna är det någonting av ett indiskt repprick över detta – att påstå att vi är motståndare till de 3 700 årselevplatserna. Jag slår fast än en gång vad jag har sagt två gånger tidigare – att vi vill ha 2 000 årselevplatser med en längre planeringstid för att kunna nå bättre resultat. Sedan har vi ingenting emot att man av arbetsmarknadsskäl och andra skäl lägger på ytterligare platser – för det är det man gör i det här sammanhanget. Men fråga länskolnämnderna och länsarbets-

nämnderna, Pär Granstedt, fråga det folk ute i länen som har praktisk erfarenhet på detta område, hur de ser på de här frågorna. De vill ha längre planeringsmöjlighet därför att de tycker att verksamheten med kortkurserna har gett en sådan effekt. När det gäller meritvärderingen för de grupper som genom kortkurserna har kommit i gång och vill fortsätta på längre gymnasiekurser – det är nästan hälften som vill fortsätta – bör vi inte vänta år efter år utan redan nu stimulera dessa ungdomar och säga: Gå på kortkursen, så meriterar ni er om ni vill fortsätta gymnasieskolan i framtiden!

Sedan är det fråga om ett indiskt reptrick även med SÅS-pengarna – till särskilda åtgärder på skolans område. De pengarna har försvunnit, men man har ett reservationsanslag i skolöverstyrelsen som majoriteten återopar. När vi pressade på med vår motion och ansåg att man skulle ge 4 milj. kr. för att låta Göteborg få fortsätta med sin försöksverksamhet, så hittade man SÅS-pengarna, och man använder dem nu som motiv för denna verksamhet i framtiden.

Slutligen vill jag när det gäller planeringsråden ge ett gott råd till Pär Granstedt: Fråga länsskolnämnderna och länsarbetsnämnderna! Vi behöver inte vänta på en utvärdering av försöksverksamheten i storstadsområdena – de har sina speciella problem. Men vi i länsskolnämnderna ute i landet begär också att få regionala planeringsråd, och det mycket snart, om vi skall få någon effekt av arbetet.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte det är jag som ägnar mig så mycket åt det indiska reptricket utan mera Bengt Wiklund som ägnar sig åt att trola kaniner ur hatten.

Jag gick systematiskt igenom reservation efter reservation, där jag kort kunde konstatera – och Bengt Wiklund har inte kunnat motbevisa vad jag sade – att det i samtliga fall var fråga antingen om förslag som redan var under behandling och som väntades bli förelagda riksdagen inom några månader eller också om åtgärder som mycket väl kunde vidtas även utan några extra riksdagsbeslut. Detta är alltså den enkla verklighet som det är fråga om.

Jag tycker det är riktigt att vi skall vara handlingskraftiga, men detta får inte hindra oss från att förbereda ställningstaganden på ett vettigt sätt.

Ungdomar är inte ungdomar så förfärligt länge till, sade Bengt Wiklund. Nej, det är naturligtvis riktigt, men jag tror att de flesta av ungdomarna kommer att fortsätta att vara ungdomar åtminstone inom de närmaste månaderna. Som regel är det sådana tidsperioder vi rör oss med när en utredning har lagt fram ett förslag som håller på att remissbehandlas eller som redan har remissbehandlats och är föremål för beredning i regeringskansliet. Det är inte under några årtal som de här frågorna kommer att ligga i regeringskansliet, utan det är fråga om korta perioder. Låt oss då se till att den prövningen får genomföras!

Det gäller naturligtvis också i de fall där man har en försöksverksamhet att man bör se till att denna utvärderas ordentligt. Det kan ta något längre tid. Men om man i praktiken verkligen i kommunerna upplever det så, att de

lokala planeringsråden inte tillfredställande kan fylla sin funktion när det gäller att ta kontakt med grannorterna, har man ju alla möjligheter att själv bygga upp ett samarbete. Detta har också konstaterats av utskottsmajoriteten. Jag tycker alltså att man gör sig onödiga bekymmer – de kanske inte är så stora i sinnevärlden.

När det gäller de 3 700 årselevplatserna resp. de 2 000 konstaterade jag att avsikten från den socialdemokratiska sidan förmodligen inte var att införa en begränsning. Följaktligen är reservationen överflödig. Det fordras en lång förberedelsestid, säger Bengt Wiklund vidare. Ja, men alla vet ju att de här korta kurserna kommer, och alla som vill förbereda de korta kurserna kan göra det även utan en sådan reserverad pott som den socialdemokraterna föreslår. Det är alltså frågan om helt överflödiga reservationer.

BENGT WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Till de 3 700 årselevplatserna skall jag inte återkomma, men jag skulle vilja rekommendera Pär Granstedt att delta i någon länsskolnämndskonferens som anordnas – då kommer han att få ytterligare kunskaper i den frågan.

Men, Pär Granstedt, vad skall länsskolnämnderna – eller vilket länsorgan det nu är – använda för resurser för att bygga upp de regionala planeringsråden så att de kan motsvara de krav som de lokala planeringsråden reser i det här sammanhanget? Och, Pär Granstedt, vad är det som har hänt med utskottsmajoriteten från tiden för utbildningsutskottets behandling av ärendet i fjol till i år? I fjol var vi helt överens vid behandlingen – läs om detta i utskottets handlingar från förra året! – om att vi skulle ha regionala planeringsråd inrättade i hela landet och resurser för dem så snart som möjligt. Då talade man inte om att man skulle utvärdera någon försöksverksamhet i storstadsområdena. Men i år säger inte den borgerliga utskottsmajoriteten så. Vad är det som har hänt under det gångna året? Jo, det som har hänt är att ungdomen har fått ytterligare accentuerade svårigheter att komma in i arbetslivet och därför nu har ytterligare behov av att komma in i utbildning och ytterligare behov av planeringsplatser. Alltså har inte trycket minskat på något sätt, utan det har snarare ökat.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Först de 3 700 årselevplatserna och den upplysning jag eventuellt skulle kunna få av att delta i länsskolnämndernas konferenser. Jag har inte haft förmånen att tillhöra någon länsskolnämnd. Jag har bara sysslat med kommunala skolfrågor i en vanlig enkel skolstyrelse. Men där har jag i alla fall lärt mig att de som sysslar med dessa frågor praktiskt ute på fältet har tillräckligt mycket förutseende för att de i det här fallet skall begripa att de korta yrkesinriktade kurserna i minst samma omfattning som tidigare kommer att organiseras också nästa år. Att det alltså finns ett underlag för att sätta i gång en planering är en fullständig självklarhet.

När det sedan gäller de regionala planeringsråden och de resurser som skulle behövas tror jag inte att det i första hand är fråga om att bygga upp en

administrativ apparat på länsplanet. Ätminstone t. v. kan man nog lösa en hel del av problemen genom ett enkelt och funktionellt samarbete mellan de olika lokala planeringsråden i kommuner som har anledning att samarbeta. Jag tror att det finns skäl att se praktiskt och enkelt på de här sakerna. Det är fråga om utbyte av information mellan människor som är verksamma i olika kommuner. För det behövs det inte byggas upp några nya byråkratier. Det är inte det som de unga är betjänta av, utan vad de behöver är en vettig hantering av de här problemen.

Jag håller fullständigt med om att det gäller att sätta till kraftresurser för att lösa de ungas sysselsättningsproblem, men låt oss inte byråkratisera och krångla till den här hanteringen alltför mycket. Vad som är viktigt är att de som sysslar med dessa frågor – i skolan och i arbetsförmedlingen – har möjlighet att göra det. Och det finns ju en lång rad förslag som vi i huvudsak är helt och hållet eniga om i det betänkande som vi nu diskuterar. Ytterligare insatser på olika områden finns aviserade. Det kommer alltså att bli en successiv utbyggnad av den här verksamheten.

Om dessutom den nuvarande regeringen får fortsätta att föra en ekonomisk politik som gör att vi med en viss tillförsikt kan se på det svenska näringslivets utveckling också för framtiden, har det lagts en god grund för att lösa de ungas sysselsättningsproblem.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle helt kort vilja ta upp en fråga som blivit alltmer egendomlig under behandlingen av ungdomsarbetslösheten de senaste åren.

Riksdagen har varit överens om principen att alla unga skall tillförsäkras arbete, praktik eller utbildning. Bakgrunden till den principen är ju den snabbt växande arbetslösheten bland de unga och de fruktansvärda sociala problem som den innebär – problem som jag inte skall gå in på; de har berörts utförligt i debatten här tidigare.

Den tillförsäkransgaranti som det talas om i detta sammanhang kräver ju, för att den skall bli en garanti, styrmedel. En garanti som utställs utan att den som ställer ut den har några medel till sitt förfogande som verkligen garanterar att jobben, praktiken eller utbildningen kommer till stånd är ju ingen garanti utan i så fall luftiga löften som, om de inte infrias, gör att ungdomarna ännu mer kommer att ställa sig vid sidan av ett samhälle som de uppfattar så att det lurar dem. Det är bl. a. därför som sysselsättningsutredningen tagit mycket allvarligt på frågan: Hur skall man kunna arbeta fram styrmedel som kan konkretisera denna garanti?

På ett område, som också har diskuterats här i dag, har vi lagt fram förslag om lagstiftning. När det gäller att få fram praktikplatser, när det gäller kopplingen mellan praktik och utbildning, måste samhället som ett yttersta medel ha en lagstiftning, som enligt främjandelagens modell ger samhället förhandlingsmöjligheter gentemot företagen. Man måste ytterst ha möjlighet att i lag föreskriva att företagen har skyldighet att ta fram tillräckligt antal praktikplatser. Man har jobbat konkret med en punkt som just handlar om

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

vad man verkligen menar med denna tillförsäkran – hur det praktiskt skall bli något av den.

Glädjande nog slöt en stor och bred majoritet upp bakom sysselsättningsutredningens förslag. De politiska partierna – socialdemokraterna, folkpartiet, centern, vpk – och arbetstagarorganisationerna var för förslaget, medan två instanser ställde sig helt vid sidan om det, nämligen moderaterna och Svenska arbetsgivareföreningen – något som inte var oväntat, vilket också visat sig vid debatten i dag. Moderaterna och Arbetsgivareföreningen polemiserade hårt mot denna lagstiftning.

Med hänsyn till den mycket breda majoritet som slutit upp bakom utredningens förslag var det med förvåning jag läste regeringens förslag. På de punkter där moderaterna och Arbetsgivareföreningen motsatt sig utredningens förslag vågar regeringen inte gå på utredningens förslag, utan där närmar sig regeringen moderaterna och Arbetsgivareföreningen. Det betyder alltså att folkpartiet och centern, vilka i utredningen står bakom förslaget om att konkretisera vad man menar med tillförsäkran, garanti, i regeringsställning hoppar av och närmar sig moderaternas linje. Man törs inte medverka till en lagstiftning. Det är läget i dag inför voteringen.

Det inger oro inför behandlingen av sysselsättningsutredningens betänkande även i framtiden. Denna utredning har ett större betänkande, Arbete åt handikappade, ute på remiss, vilket berörts i den tidigare diskussionen i dag. I höst får vi här ett regeringsförslag. Även i detta betänkande sluter en stor majoritet upp bakom förslaget om styrmedel för att skaffa fram arbete åt handikappade. Även här tar moderaterna och Arbetsgivareföreningen en helt annan ståndpunkt. Det är t. o. m. på det sättet att några ledamöter i utredningen avgett ett särskilt yttrande, där man sagt att man i och för sig velat gå längre än majoriteten och att man är missnöjd med t. ex. majoritetens resursförslag. Med hänsyn till värdet av en bred majoritet bakom sysselsättningsutredningens förslag, har man ändå velat ställa sig bakom majoritetsförslaget och därför har man inte reserverat sig för mera långtgående förslag.

Mot bakgrund av det sätt på vilket man hanterat förslagen i fråga om ungdomsarbetslösheten, så måste man ställa sig frågan: Kommer betänkandet Arbete åt handikappade att möta samma behandling i höst när vi tar upp den frågan?

När utredningens förslag väl kommer till regeringen, blir det då så att folkpartiets och centerns uppfattningar inte dominerar regeringens ställningstagande utan att – som alltför ofta under den borgerliga regeringens tid – Gösta Bohmans ekonomiska politik får diktera regeringens ställningstagande när det gäller att konkret anvisa styrmedel, som på något sätt innebär en inskränkning i företagsledningarnas suveräna frihet?

Dagens debatt är ett ganska dystert omen för behandlingen av sysselsättningsutredningens förslag i höst om de handikappades ställning i arbetslivet och över huvud taget för möjligheterna att vinna bred majoritet för de styrmedel, som är helt nödvändiga om vi på lång sikt skall kunna lösa de stora sysselsättningsproblem som dominerat dagens debatt.

EVA WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara redovisa utskottsmajoritetens ställningstagande och bakgrunden till detta. Mats Hellström säger att garanti kräver styrmedel. Det är möjligt att det så småningom behövs ett tillägg till främjandelagen, men vi har ansett att vi i första hand måste undersöka vad frivilliga överenskommelser kan ge.

Det finns skäl att avvakta resultatet av planeringsrådets och distriktsarbetsnämndernas arbete, vilket nyligen påbörjats. Låt oss avvakta i denna fråga.

Det går att genom överenskommelser få fram en hel del platser. Vi har 155 000 människor, för vilka vidtagits olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En hel del av dessa har beredskapsarbeten. Jag skall redovisa några siffror som gäller de statliga beredskapsarbetena. Under tiden juli 1976–april 1977 skaffade man fram 25 574 beredskapsarbeten. Under perioden juli 1977–april 1978 har siffran ökat till närmare 31 000 arbeten. Till det kommer de vanliga praktikarbetena, som man anordnar på de permanenta praktikarbetsplatserna.

Först och främst får vi nu se vad de medel som vi beslutat om och de som vi beslutar om i dag kan ge. Sedan går vi vidare om det behövs.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Eva Winthers inlägg bekräftar vad jag nyss sade: Den borgerliga utskottsmajoriteten och de borgerligas företrädare här i kammaren har nu en helt annan inriktning än den som centern och folkpartiet hade i utredningen. Där värderade man de här frågorna som betydligt mer angelägna.

Det inger mig stora farhågor inför framtiden att höra hur man från regeringssidan nu säger att det finns skäl att avvakta och att om det behövs skall vi ta fram styrmedel. Samma parti som nu ett antal år haft en garanti på detta område som sitt huvudsakliga vallöfte anser nu att vi skall se om det behövs några styrmedel över huvud taget. Det är ett dåligt omen för det mycket snabbt ökande antalet arbetslösa, såväl ungdomar som handikappade och andra grupper, att regeringssidan ser hur arbetslösheten snabbt växer – det har belysts tidigare i debatten i dag – och ändå säger att det finns skäl att avvakta; om det behövs får vi gå in. Det behövs nu. Arbetslösheten ökar nu. Styrmedlen behövs nu.

EVA WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Styrmedlen är inte det viktigaste, Mats Hellström. Det viktiga är att vi på olika sätt med gemensamma insatser av planeringsråden och distriktsarbetsnämnderna, genom överenskommelser från arbetsförmedlingarnas sida, genom kommunala, statliga och privata företag och organisationer får fram de arbetsplatser som behövs.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte mycket kvar av den här ungdomsgarantin. Styrmedlen är inte det viktigaste, säger Eva Winther. Vad som då borde vara viktigt är väl i varje fall en personalförstärkning, ökade resurser för att klara problemet. Här har regeringen lagt fram en proposition om ungdomsarbetslösheten som inte innebär att man föreslår några nya resurser med anledning av sysselsättningsutredningens förslag. Alltså: varken ökade resurser till följd av förslaget eller ökade styrmedel – vad är det kvar av garantin, Eva Winther?

Andre vice talmannen anmälde att Eva Winther anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! När man skall beskriva hur det ser ut på arbetsmarknaden i dag kan man naturligtvis bolla väldigt mycket med siffror. Så har skett här i dag och så har skett i propositionen. Men man glömmer då lätt bort att det är människor man diskuterar, i detta fall unga människor som förvägrats den grundläggande rättigheten i ett samhälle, nämligen rätten till ett arbete.

Det viktigaste måste vara att se efter hur många jobb som finns lediga och hur många personer som är arbetslösa. Det viktigaste måste vara att skapa nya arbetstillfällen – det är ju det enda som hjälper.

Lars Werner tog tidigare i dag upp vpk:s program för hur man inom loppet av ett år skall kunna skaffa fram 100 000 nya jobb i Sverige, och jag återkommer till det senare. Till skillnad från regeringens politik skulle det skapa nya arbetstillfällen också för ungdomarna. Vpk menar att vad regeringen i stället försöker göra är att något mildra den flod av arbetslöshet som vi hotas av genom den djupgående kapitalistiska krisen. Det gör man genom uppehållande åtgärder, genom gåvor och subventioner, på ett ofta mycket dyrbart och ineffektivt sätt.

Håller man sig till enkla fakta är läget i stort sett följande: 29 000 lediga jobb och 90 000 officiellt arbetslösa, varav över 30 000 ungdomar under 25 år. Till de 90 000 officiellt arbetslösa kan man lägga 75 000 i AMS-utbildning, 30 000 i beredskapsarbeten och 45 000 i någon form av skyddat arbete. Till det kommer 250 000 förtidspensionärer. Av dem är 33 000 under 40 år och många mycket unga. Dessutom håller staten 40 000 anställda i jobb i företagen med utbildning som företagen får 25 kr. i timmen per anställd för. Härtill kommer hela den dolda kvinnliga arbetslösheten.

Ser man hela denna bild så är ju arbetslösheten i Sverige mycket hög. Det är ett förskräckligt gap mellan 29 000 jobb och det som krävs.

Detta drabbar, som många framhållit här i dag, främst ungdomen och bland denna framför allt kvinnorna. Kvinnorna tvingas till hemarbete eller möjligen till deltidsarbete med allt vad det innebär av konservering av den traditionella kvinnorollen, en roll som applåderas av den reaktionära veckopressen och andra massmedia, som ser det som ett sätt att dölja den omfattande kvinnoarbetslösheten eller som tar deltidsjobben som intäkt för

påståendet att sysselsättningen ökar.

Också i mitt hemlän, Stockholms län – ett län som tidigare har haft det förhållandevis bra vad det gäller sysselsättningen – ökar arbetslösheten kraftigt. Sedan 1960 har Stockholms län förlorat i runt tal en fjärdedel av sina industriarbetsplatser. Arbetsmarknaden blir alltmer ensidigt inriktad på service- och vårdyrken. Men i längden kan man ju inte leva på att vårda och att sälja prylar till varandra. Denna ensidiga inriktning av arbetsmarknaden begränsar också kraftigt ungdomens valmöjligheter. Det gäller inte bara att kräva jobb, utan det gäller också att trivas med det jobb man eventuellt kan få.

De dåliga tiderna och den ännu sämre arbetsmarknaden i det övriga Sverige har dessutom återigen ökat inflyttningen till Stockholms län, vilket gör att konkurrensen om jobben är mycket hård. I den konkurrensen finns givna vinnare och förlorare. Arbetsköparna kan i dag välja och vraka. Man får inte vara för gammal och inte för ung, och man får absolut inte ha problem av något slag.

Men problem är just vad man får om man tvingas gå arbetslös, i synnerhet i ett storstadsområde som Stockholm. Arbetslösheten ställer ungdomarna utanför produktionen och kampen på arbetsplatserna, som är en del av en social gemenskap. Detta i sin tur innebär självfallet problem, som kan leda till narkotika- och andra drogmissbruk, till kriminalitet och till nedvärdering av de egna resurserna. Men det är inte ungdomarna som det är fel på, något som bl. a. moderater försöker få det till, och det hjälper inte med rop på fler poliser och på lag och ordning. Asocialiteten ligger i stället i det samhälle som förvägrar ungdomarna rätten till arbete – inte hos ungdomarna själva.

Herr talman! Frågan om arbetslösheten bland ungdomarna har ytterligare två aspekter. Det gäller inte bara att skaffa fram fler jobb, utan det gäller också att skaffa fram en bra utbildning och ge ekonomiska möjligheter till en sådan utbildning. Det sista har knappt varit uppe alls här i dag.

Ekonomi är viktig. Väldigt många av de förslag som förs fram för att lösa problemet med ungdomarnas arbetslöshet bygger på föreställningen att det räcker med korta, yrkesinriktade kurser. Bättre försedda barn i ekonomisk mening nöjer sig inte med dem. De får tidigt veta hur viktigt det är med en rejäl utbildning. För dem betyder det inte så mycket att studiebidraget är lågt men för andra har det stor betydelse, t. ex. för invandrarungdomarna. Men andra partier blundar i sina förslag helt för detta enkla faktum. Vpk har i det fallet krävt studielön, också under gymnasietiden.

Herr talman! Om vi vill göra upp en gång för alla med arbetslöshet och slöseri med mänskliga och andra resurser så krävs en annan planering av samhället. Vi har i dag fått höra flera talare framhålla att vad som krävs är ett konkurrenskraftigt näringsliv, senast Pär Granstedt. Också talare från socialdemokratiskt håll har sagt det. Men det är ju detta s. k. konkurrenskraftiga näringsliv som hittills under 1960- och 1970-talen slagit ut hundratusentals människor. Vad som krävs är alltså inte ett konkurrenskraftigt näringsliv, som fungerar enligt de heliga marknadslagarnas principer, utan en planhushållning och en socialistisk planering.

För att återgå till Stockholm igen – fast exemplen kan mångfaldigas från övriga delar av landet – så har vi stor personalbrist inom vårdområdet. Under höstterminen 1977 avvisades samtidigt 500 ungdomar som helst av allt ville utbilda sig till vårdyrken. Mängder av ungdomar ville bli målare, elektriker eller byggnadsjobbare. Men de kom över huvud taget inte in i gymnasiet.

Över 700 byggnadsjobbare går i dag arbetslösa i regionen, samtidigt som bostadsbristen blir allt värre och samtidigt som det bara i Stockholms kommun saknas 16 000 daghemsplatser. Eller, för att ta ett annat exempel, Stockholm håller på att förvandlas till en gaskammare, medan kollektivtrafiken får stå tillbaka. Det finns alltså stora behov, men för att tillgodose dem krävs en helt annan politik. Där kommer jag alltså åter tillbaka till det program om 100 000 nya jobb som vi har lagt fram. De områden jag här har räknat upp är några av dem. Vi har i vår motion till kompletteringspropositionen lagt fram ett konkret program, som bl. a. bygger på de inventeringar vi har gjort i de olika regionerna. Vi har också i vår motion anvisat hur jobben skall finansieras. Till skillnad från regeringens politik skulle den offensiva politiken skapa jobb och sysselsättning åt ungdomen.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk-motionerna.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Arbetarpartiet kommunisterna har i sin motion 1907 visat på en rad åtgärder som skulle kunna vidtas för att förbättra ungdomens situation på arbetsmarknaden. Alla de punkter vi har räknat upp såsom nödvändiga har av utskottet besvarats med fem rader. Man har kommit fram till att det pågår utredningar i de frågor där man inte direkt har varit överens. I övrigt har det inte skett någonting.

Vi menar att den nuvarande situationen på arbetsmarknaden, med ett alltmer växande antal ungdomar som inte bereds möjlighet till arbete, inte är någonting annat än en mycket tydlig dokumentation av detta samhälles oförmåga att tillgodose de mest elementära kraven, i detta fall framför allt från ungdomens sida.

Vi har också i vår motion visat på att den situation som råder inte på något sätt är en till vårt land begränsad eller isolerad företeelse. Problemet är typiskt för hela den kapitalistiska världen. Att det är de unga som drabbas särskilt hårt visar också de internationella erfarenheterna. Av samtliga arbetslösa i högt utvecklade kapitalistiska länder utgör ca 40 % ungdomar under 25 år. Men det finns i en sådan här debatt också anledning att konstatera att det är just i de kapitalistiska länderna som ungdomarna går arbetslösa. I socialismens länder är de ungas liksom de vuxnas rätt till arbete garanterad.

Mot bakgrund av de fakta som här redovisats vill vi efterlysa radikala åtgärder från regeringens sida för en lösning av problemet med ungdomarnas arbetslöshet. En sådan lösning förutsätter att man verkligen går till angrepp mot monopolens makt i vårt land. I vår motion visar vi att den ekonomiska politiken är det mest effektiva instrumentet när det gäller att ingripa mot monopolen, vilka bär ansvaret för den nuvarande situationen på arbetsmarknaden också beträffande ungdomarna.

Regeringen visar i sin proposition inte någon verklig vilja att bekämpa ungdomsarbetslösheten. I stället föreslås lösningar av traditionellt borgerligt snitt, som bara ytterligare skulle gynna monopolen. Och det skulle ske på de ungas bekostnad.

Ett beslut i enlighet med regeringens förslag innebär att vi egentligen kommer att permanenta en ungdomsarbetslöshet på över 100 000 unga människor. För att göra propositionens innehåll litet mer överskådligt tar jag mig friheten att göra en liknelse med trafikpolitiken. Man kan göra tankeexperimentet att riksdagen skulle besluta att släppa hastigheten fri på våra vägar och samtidigt bygga ut olycksfallsvården och rehabiliteringen för att ta hand om alla de trafikoffrer som vi skulle få på vägarna. Att det skulle bli sådana trafikoffrer skulle riksdagen vara mycket medveten om vid beslutets fattande. Jag är övertygad om att majoriteten av Sveriges folk skulle tycka att ett sådant beslut av riksdagen vore synnerligen ansvarslost. Men precis på detta sätt handlar regeringen när det gäller den ekonomiska politiken. Det framgår med all önskvärd tydlighet av det aktuella förslaget om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten.

Vad regeringen egentligen säger i sin proposition är: Låt monopolen fortsätta sin rovdrift med människor och rör inte monopolen! Ta hand om offren för denna rovdrift först när skadan är skedd! Om vi samtidigt därtill kan överföra ytterligare skattemedel till monopolföretagen är allt bra. Kan egentligen regeringens politik på ett mer åskådligt sätt uttrycka regeringens vilja att tjäna monopolen?

Detta är en ansvarslös politik, som framför allt drabbar de unga människorna hårt. Tusentals ungdomars framtid är i dag hotad. Det krävs radikala grepp för att begränsa monopolens makt och öka demokratin i vårt land. Ungdomen har rätt att kräva sådana åtgärder och ungdomen kräver dem.

Utskottets behandling av i anslutning till denna proposition väckta motioner har inte på något sätt tillfört debatten något nytt. Utskottsmajoriteten har inte visat någon vilja att på ett konkret sätt närma sig en lösning av problemet med ungdomsarbetslösheten.

Med hänvisning till vad jag här har sagt hemställer jag om bifall till yrkandena 1–7 i motionen 1907.

På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

Åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

Nr 157

Tisdagen den
30 maj 1978

§ 19 Andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle

dels näringsutskottets betänkanden nr 74 och 75, skatteutskottets betänkanden nr 54 och 55 samt socialutskottets betänkande nr 36 i nu angiven ordning uppföras närmast efter arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 40,

dels trafikutskottets betänkanden nr 28 och 27 samt försvarsutskottets betänkande nr 28 i nu angiven ordning sättas sist.

§ 20 Kammaran åtskildes kl. 17.45.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Tisdagen den 30 maj

Talmannen 45

Burenstam Linder, Staffan, handelsminister 65, 68, 70

Dahlgren, Anders, jordbruksminister 32, 34, 35, 37, 40, 41

Fransson, Arne (c) 121

Gahrton, Per (fp) 12, 13, 14, 15, 72, 76, 77

Granstedt, Pär (c) 131, 135, 136

Hagel, Rolf (apk) 142

Hambraeus, Birgitta (c) 49, 51, 52

Hellström, Mats (s) 9, 10, 11, 60, 64, 67, 69, 79, 80, 137, 139, 140

Hernelius, Allan (m) 79, 80

Hjelmström, Eva (vpk) 3, 5, 140

Johansson, Erik, i Simrishamn (s) 117, 120, 121

Leijon, Anna-Greta (s) 95, 103, 107, 114, 116

Lundkvist, Svante (s) 38, 39, 40, 41

Måbrink, Bertil (vpk) 47, 50, 52, 55, 58, 68, 77, 78, 79

Nilsson, Börje (s) 20, 22, 33, 34, 35

Rosqvist, Birger (s) 25, 28, 29, 31, 32

Strömberg, Karl-Erik (fp) 23, 24

Sundström Sten-Ove (s) 27, 29, 30, 31

Svanberg, Ingvar (s) 46, 50, 51, 56, 58

Söder, Karin, utrikesminister 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15

Söderqvist, Oswald (vpk) 6, 7, 8, 42, 43, 44

Troedsson, Ingegerd, statsråd 41, 43, 44

Turesson, Bo, kommunikationsminister 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 31

af Ugglas, Margaretha (m) 124

Werner, Lars (vpk) 98, 104, 108

Wijkman, Anders (m) 52, 57, 59, 63, 75, 77, 78

Wiklund, Bengt (s) 126, 130, 134, 136

Winther, Eva (fp) 110, 115, 117, 119, 121, 139

Wirmark, David (fp) 36

Wirtén, Rolf, arbetsmarknadsminister 90, 101, 105, 109, 129

Zachrisson, Bertil (s) 16, 17, 18, 19

